

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

ОЛІЙНИК ІВАННА ІВАНІВНА

Допускається до захисту:
завідувач кафедри української
мови, теорії та історії української
і світової літератури,
д. філол. наук, професор
_____ Л. М. Коваль
« ____ » _____ 2024 р.

**СТИЛІСТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОЇ ЛЕКСИКИ
В ПРОМОВАХ ВОЛОДИМИРА ЗЕЛЕНСЬКОГО**

Спеціальність 035 Філологія
Українська мова та література
Кваліфікаційна (магістерська) робота

Науковий керівник:
Л. М. Коваль, професор кафедри
української мови, теорії та історії
української і світової літератури,
д. філол. наук, професор

(підпис)

Оцінка: _____ / _____ /

(бали/за шкалою ЄКТС/за національною шкалою)

Голова ЕК: _____
(підпис)

Вінниця 2024

АНОТАЦІЯ

Олійник І.І. Стилiстичний потенціал суспільно-політичної лексики в промовх Володимира Зеленського. Спеціальність 035 Філологія, освітня програма Українська мова та література. Донецький національний університет імені Василя Стуса. Вінниця, 2024.

У кваліфікаційній роботі розглянуто суспільно-політичну лексику як основний масив номінативних одиниць та лінгвостилістичні парадигми політичних промов. Предметом дослідження став суспільно-політичний лексикон Володимира Зеленського крізь призму семантико-функціональних особливостей промов до українського народу та інституційних осіб інших країн. Установлено, що суспільно-політичне мовлення Президента України має великий стилістичний потенціал: воно тематично розгалужене, різнопланове, умотивоване; імідж, риторика та харизма є важливими аспектами його діяльності. Кожен із цих елементів впливає на мету комунікації в умовах російсько-української війни на території України.

Ключові слова: суспільно-політична лексика, політична промова, політичний дискурс, тематичні категорії, комунікативний імідж, політична риторика, прагматика прецедентних висловлювань.

Olіinyk I.I. Stylistic potential of socio-political vocabulary in Volodymyr Zelenskyi's speeches. Specialty 035 «Philology», Educational program «Ukrainian language and literature». Vasyl Stus Donetsk National University, Vinnytsia, 2024.

The qualification work examines socio-political vocabulary as the main array of nominative units and linguistic-stylistic paradigms of political speeches. The subject of the research was the socio-political lexicon of Volodymyr Zelensky through the prism of semantic and functional features of speeches to the Ukrainian people and institutional figures of other countries. It has been established that the socio-political speech of the President of Ukraine has great stylistic potential: it is thematically

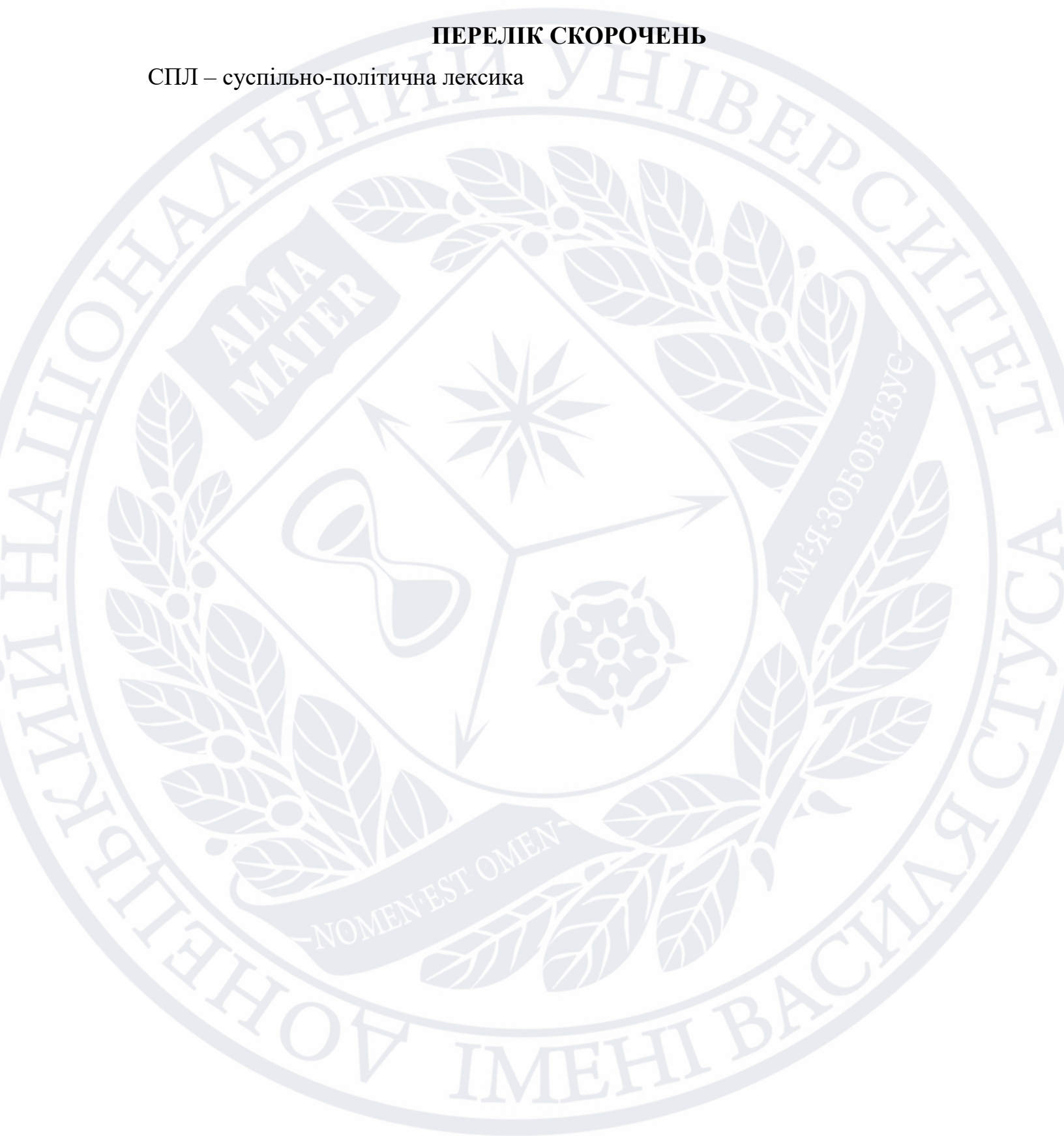
branched, diverse, motivated; image, rhetoric and charisma are important aspects of his activities. Each of these elements affects the purpose of communication in the conditions of the Russian-Ukrainian war on the territory of Ukraine.

Key words: socio-political vocabulary, political speech, political discourse, thematic categories, communicative image, political rhetoric, pragmatics of precedent statements.

Рисунки: 3. Додатки: 6. Джерела: 89

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ

СПЛ – суспільно-політична лексика

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1 СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНА ЛЕКСИКА В МОВОЗНАВЧІЙ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ: СЕМАНТИЧНИЙ І ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТИ	13
1.1 Суспільно-політична лексика як прошарок номінативних одиниць в лексиконі української мови.....	13
1.1.1 Лінгвальна природа суспільно-політичної лексики	13
1.1.2 Диференціація понять “суспільно-політична лексика” й “суспільно-політична термінологія”	17
1.1.3 Тематична класифікація суспільно-політичної лексики.....	19
1.1.4 Динамічність лексико-семантичних процесів у сфері суспільно-політичної лексики	22
1.2 Особливості функціонування суспільно-політичної лексики	27
1.3 Специфіка використання суспільно-політичної лексики в політичному дискурсі	31
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1	35
РОЗДІЛ 2 ФУНКЦІОНАЛЬНЕ НАВАНТАЖЕННЯ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОЇ ЛЕКСИКИ У ВИСТУПАХ В. ЗЕЛЕНСЬКОГО ДО УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ	37
2.1 Функції лексико-семантичних одиниць у комунікації Президента України	37
2.2 Категорія номінації в контексті сучасного суспільно-політичного дискурсу	50
2.3 Функціонування неологічної суспільно-політичної лексики в мовленні Президента України	56
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2	60
РОЗДІЛ 3 МОВНО-СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТЕКСТУ ПРОМОВ В. ЗЕЛЕНСЬКОГО ДО ІНСТИТУЦІЙНИХ ОСІБ ЄВРОПИ ТА СВІТУ	62
3.1 Складники комунікативного іміджу та політичної риторики Президента України на світовому рівні.....	62

3.2 Лінгвостилістична специфіка політичних промов В. Зеленського до інституційних осіб	75
3.2.1 Промова в парламенті Японії 23 березня 2022 року	76
3.2.2 Звернення Президента України В. Зеленського до Президента Європейської ради 25 березня 2022 року	78
3.2.3 Історична промова в Конгресі США 22 грудня 2022 року	80
3.2.4 Виступ В. Зеленського в Європарламенті у Брюсселі 9 лютого 2023 року	82
3.3 Основні аспекти прагматики прецедентних висловлювань засобами суспільно-політичної лексики	85
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3	89
РОЗДІЛ 4 ДИНАМІКА ЛЕКСИКОНУ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ В. ЗЕЛЕНСЬКОГО	90
4.1 Особливості використання суспільно-політичної лексики в промовах до народу України й до закордонних партнерів	90
4.2 Специфіка риторики «до» і «під час» широкомасштабного вторгнення росії на територію України	94
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 4	103
ВИСНОВКИ	104
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ	109
ДОДАТКИ	121

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Однією з актуальних проблем сучасного мовознавства постає проблема кореляції суспільно-політичного дискурсу та лексико-семантичної системи мови як загалом, так і щодо окремих лінгвоперсон. У контексті російсько-української війни на території України особливу увагу привертає мовомислення нинішнього Президента України Володимира Олександровича Зеленського. Як посадова особа Президент розв'язує низку проблем. Зокрема, сприяє захисту прав та свобод громадян у період військового стану, координує дії різних гілок влади та сприяє зміцненню державної влади на тимчасово окупованих територіях. У сфері міжнародної дипломатії Президент репрезентує інтернаціональну репутацію України в період війни та її зовнішньополітичну стратегію. Очільник держави сприяє поступальному процесу консолідації колективних ресурсів у боротьбі зі спільним ворогом – росією, державою-агресором, країною-терористом. Підтримує співпрацю з інституційними особами інших країн, міжнародними організаціями, зокрема, ООН, ЄС та НАТО, щоб забезпечити світову підтримку для України.

Серед проблем, пов'язаних зі специфікою комунікації оратора В. Зеленського, останнім часом уважного ставлення вимагає його суспільно-політичний лексикон.

Основними адресатами промов президента є народ України, парламент, уряд, міжнародна спільнота, дипломатичні місії, бізнес та громадськість. У своїх зверненнях В. Зеленський порушує різні теми, такі як політика, економіка, соціальні питання, міжнародні відносини, культура тощо.

Стан наукового вивчення теми. Наразі дискурс Президента Зеленського становить об'єкт активних мовознавчих зацікавлень.

Стефанія Креховецька й Дарина Мицан у статті “Звернення Володимира Зеленського до українського народу в період війни” роблять спробу структурованого аналізу текстів промов Володимира Зеленського до співгромадян. Автори акцентують увагу на майстерності та стратегічності комунікацій, харизматичності історично-політичної постаті.

Заслуговують на увагу й погляди Людмили Білоконенко, яка проаналізувавши конструкції в межах конкретних полів “звертання”, “подяка”, “завершення промови”, визначила мовний інструментарій етикетних формул у промовах В. Зеленського 2022 року.

Висвітлення проблеми лінгвостилістичної специфіки політичних промов Володимира Зеленського знайшло відображення в розвідці Олени Гурко. Передусім мовознавиця з’ясувала аксіологічні параметри мовлення адресанта. Дослідивши тексти політичних промов, виголошених Президентом України після 24 лютого 2022 року, прояснила що для мовлення В. Зеленського притаманне “поєднання когнітивної, емоційної й оперативної інформації з власними вкрапленнями через мовні та позамовні маркери”.

Значна кількість публікацій присвячена й суто лінгвістичній специфіці першої в Україні посадової особи. Цікавою, на нашу думку, є праця Ольги Шиманової-Стефанишин “Політична комунікація в умовах воєнного стану в Україні: політологічний аналіз основних меседжів”, у якій розглянуто завуальовані повідомлення, послання тощо, що поширювалися в українському інформаційному просторі після російської експансії 24 лютого 2022 року. Науковиця вважає рівнозначно важливими внутрішньодержавну та міжнародну політичну комунікацію В. Зеленського, а його самого – ініціатором останньої.

Особливостям відтворення категорії оцінки під час перекладу політичних промов присвячена робота Ірини Гелети. Авторка проаналізувала вхідні (первісні) та вихідні (переклади) тексти промов та звернень. Взнявши за основу

класифікацію Маврикія Вольфа щодо раціонально-емоційної оцінки, встановила, що в перекладі присутні як раціональні, так і емоційні оцінки різної семантики.

Є розвідки компаративного характеру. У контексті стратегічності комунікації розглянуто звернення президента країни Марією Кушнарвою. У співставленні мовознавця досліджує практики звернень до співвітчизників Президента США Теодора Рузвельта і Президента України Володимира Зеленського, стисло аналізує періодичність виступів цих діячів, їх тривалість, тематику тощо.

Тож, як ми пересвідчилися, тема дослідження не є новою. Разом із тим можемо стверджувати, що немає спеціальних (узагальнюючих) праць, присвячених проблемі стилістичного потенціалу суспільно-політичної лексики в промовах Володимира Зеленського. Залишаються поза увагою й функції, значеннєві групи тощо у щоденних промовах до українського народу, до інституційних осіб інших країн. Відкритим залишається і питання порівняння риторики В. Зеленського до широкомасштабного вторгнення росії на територію України і після.

Вважаємо, що дослідження стилістичного потенціалу суспільно-політичної лексики в промовах Зеленського може допомогти зрозуміти складні політичні процеси в країні через їхній мовний вираз.

Мета роботи – аналіз суспільно-політичної лексики щоденних промов Президента України Володимира Зеленського до українського народу як виразника його комунікативних настанов. Поставлена мета передбачає розв'язання таких **завдань**:

- 1) проаналізувати функції суспільно-політичної лексики в промовах Президента Зеленського;
- 2) диференціювати інвентаризовану суспільно-політичну лексику за тематико-груповим принципом;

3) схарактеризувати особливості використання президентом неологічної суспільно-політичної лексики;

4) розкрити складники комунікативного іміджу В. Зеленського, лінгвостилістичні особливості та основні аспекти прагматики його політичної риторики до інституційних осіб Європи і світу;

5) визначити функціональні та риторичні закономірності суспільно-політичної лексики президента до народу України і закордонних партнерів до широкомасштабного вторгнення на територію України і після.

Об'єкт дослідження – суспільно-політична лексика в публічних зверненнях Президента України.

Предмет дослідження – функції та семантичні особливості суспільно-політичної лексики політичних промов Президента Зеленського в період війни.

Методи дослідження. Для досягнення окресленої мети дослідження було використано низку загальнонаукових та спеціальних лінгвістичних методів.

Серед основних загальнонаукових методів слід виокремити **аналіз** та **синтез** (під час укладання теоретичної частини та характеристики лінгвостилістичної специфіки суспільно-політичної лексики політичних промов), **моделювання** (для конструювання аналітичної моделі дослідження), **історичний** (для дослідження риторики Президента України в контексті сучасного політичного дискурсу).

Серед **лінгвістичних методів** було застосовано такі: **дескриптивний** – для опису базових понять дослідження; **статистичний** аналіз – для визначення частотності вживання окремих слів, зокрема неологізмів; **компаративний** аналіз – з метою порівняння діапазону функцій суспільно-політичної лексики до народу України і закордонних партнерів та на наявність змін у риториці у В. Зеленського (до широкомасштабного вторгнення росії і після); **інтент-аналіз**

– для реконструкції засобами мовлення Президента України позамовних чинників; **описовий** – на основі систематизації зібраних мовних фактів описано стан дослідження тощо.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що в ній уперше цілісно проаналізовано стилістичні функції суспільно-політичної лексики в промовах Президента України до співгромадян та до інституційних осіб різних країн у період війни, також здійснено порівняльну характеристику стилістичного діапазону відповідного ярусу лексики в обох типах звертань. Крім того, зафіксовано найновіші приклади суспільно-політичної лексики сучасної української мови.

Теоретична цінність роботи спрямована на поглиблення теорії інтерпретації семантико-комунікативного потенціалу суспільно-політичної лексики.

Практична цінність роботи виявляється в тому, що результати цього дослідження можуть стати джерелом інформації для вчених та політичних діячів, які цікавляться проблемами мовленнєвої та політичної культури як загалом, так і зокрема нинішнього Президента України. Водночас матеріал можна використати під час викладання університетських курсів “Лінгвокультурологія” та “Сучасна українська мова” (розділ “Лексикологія”), у шкільному курсі з української мови під час вивчення розділу “Лексикологія” (теми: “Суспільно-політична лексика”, “Неологізми”) та “Стилістика” (тема: “Публіцистичний стиль”). Матеріал може бути актуальним для укладання лексикографічних праць.

Структура дослідження зумовлена його метою та завданнями. Робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків і списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи – 149 сторінок, основна частина – 108 сторінок.

Апробація. Основні ідеї магістерського дослідження апробовано на:

1. II Міжнародній науково-теоретичній конференції «SCIENTIFIC METHOD:

REALITY AND FUTURE TRENDS OF RESEARCHING» (25.08.2023, м. Загреб, Хорватія) (Додаток Г)

2. V Міжнародній науково-теоретична конференції «THEORETICAL AND PRACTICAL SCIENTIFIC ACHIEVEMENTS: RESEARCH AND RESULTS OF THEIR IMPLEMENTATION» (27.10.2023, м. Піза, Італійська Республіка) (Додаток Д)

Основні положення й результати роботи викладено в статті у фаховому виданні:

1. Коваль Людмила, Олійник Іванна. Суспільно-політична лексика як виразник комунікативних настанов В. Зеленського у зверненнях до українського народу. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Випуск № 68, 2023 С.153-160 (Додаток Е)

Результати роботи також було обговорено на засіданні лінгвістичного гуртка кафедри української мови, теорії та історії української і світової літератури Донецького національного університету імені Василя Стуса 27.10.2023 року (виголошено доповідь на тему «Лінгвостилістична специфіка політичних промов Володимира Зеленського»).

РОЗДІЛ 1

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНА ЛЕКСИКА В МОВОЗНАВЧІЙ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ: СЕМАНТИЧНИЙ І ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТИ

Останнім часом дослідження макросвіту поняття “мова” доводять, що вона виходить за межі усталеної комунікативної функції та засобу вираження соціальної, інтелектуальної чи мистецької діяльності. Це широкий соціальний інститут, який є каталізатором національного прогресу.

Окреслення теоретичного підґрунтя цього дослідження передбачає визначення сутності суспільно-політичної лексики, значеннєвих груп, що її формують та функцій, які вона виконує.

1.1 Суспільно-політична лексика як прошарок номінативних одиниць в лексиконі української мови

У контексті зазначеної парадигми “особливою формою нагромадження суспільно-пізнавального досвіду та передачі його в ланцюзі поколінь” є лексика [62, с.32]. Слово як мовний знак миттєво відгукується на будь-які суспільні зміни, сприяє прояву соціального духу народу, відтворенню національного бачення світу.

1.1.1 Лінгвальна природа суспільно-політичної лексики

У лексичній ієрархії чільне місце належить пласту номінативних одиниць для позначення конкретних реалій життя суспільства, його політичних явищ – суспільно-політичній лексиці (СПЛ). Її смисловими синонімами є такі лінгвістичні одиниці: соціально-політична лексика, політична лексика (та термінологія), громадсько-політична лексика [77]. Крім того, Л. Туровська зазначає, що “у закордонній лінгвістиці для називання розглядуваного лексичного розряду існує кілька синонімів: спеціальний словник (спеціальна лексика) політики, суспільний словник, класово-орієнтований словник” [72, с.53].

Вважаємо найбільш оптимальною номінацію “суспільно-політична лексика”, тому що “соціальне” та “політичне” має вужче тлумачення і вважається лише частиною суспільного. Це дає можливість охопити засобами мови характер усіх суспільних взаємовідносини між певними об’єктами/суб’єктами.

Сутність змісту, ознак та функційних аспектів суспільно-політичної лексики в царині лексикології становить значний інтерес вітчизняних та зарубіжних мовознавців. Крізь призму різноманітних підходів її вивчали А. Бурячок, Н. Ємчура, В. Жайворонок, А. Капуш, Т. Крючкова, С. Лук’яненко, Л. Михайленко, О. Мороз, Я. Снісаренко, І. Холявко, Дж. Андергілл, Дж. Гастіл, Т. ван Дейк, Дж. Джозеф, М. Едельман, С. Райт, П. Чілтон та ін. [23, с.135].

Сучасні лексикологічні розвідки ведуться з урахуванням “закономірностей семантичних, граматичних та стилістичних модифікацій лексичних одиниць у процесі їхнього функціонування” [62, с.32].

Питання витоків вивчала О. Карабута [20]. У розвідці авторка зазначила, що “генетично суспільно-політична лексика сягає ще періоду Київської Русі, але, розвиваючись, разом із суспільством, постійно змінюється” [20, с.55]. Науковиця виділяє першоджерела, зокрема: “Лексикон славено-латинський” Є. Славинецького (1649), у якому поряд із військовими, медичними та біологічними назвами зафіксовано найменування суспільно-політичні (мапа краєписцевъ, воевода, надписание, рукою власною писанный, реєстръ, хранителница, штапба, папърня, читаніє, храню); словник юридично-політичної термінології для слов’янської мови Австрії під назвою “Juridisch politische Terminologie fur die slawischen Sprachen Osterreichs Dentschruthenische Separatausgabe” (1851), який виходить у Відні. Співавтори словника Я. Головацький, Ю. Вислородський та М. Шашкевич пропонують для вживання українські терміни права й політики (будова, вада, ганьба, зневага, отповдь, потреба, хиба, чась, перечити, поконати). Фіксує такого типу слова, характерні як

для Західної, так і Східної України “Словник юридично-політичної термінології німецько-український” (1851). Крім того, О. Карабута з’ясовує особливості семантичної структури суспільно-політичної лексики, аналізує основні словотвірні типи [20].

У сучасній лінгвістиці немає однастайності щодо чіткого визначення мовної одиниці “суспільно-політична лексика”. Структурні парадигми денотації/конотації можна репрезентувати принаймні таким чином:

- це частина словника загальнолітературної мови, що об’єднує назви явищ та понять суспільно-політичного життя (А. Бурячок, А. Загребельний);
- неоднорідна за складом макроструктура одиниць різного походження (С. Дроздова, І. Холявко);
- особлива лексико-семантична підсистема мови (Я. Снісаренко, А. Капуш);
- відкрита система номінацій (Н. Ємчура, Л. Михайленко);
- багатоплановий корпус слів (О. Мороз);
- частина термінології суспільних наук (М. Лейчик, В. Акімова);
- сукупність лексем та фразеологізмів, об’єднаних спільною семою (Л. Мурадова) [23].

Необхідно відзначити, що, з одного боку, суспільно-політичний лексикон – це складна термінологічна система з відсутніми чіткими межами. Пояснити зазначену особливість можна тим, що “в сучасному світі багато економічних, культурних і навіть технічних явищ стають об’єктами політики через процеси, які відбуваються як всередині країн, так й у світі” [54, с.7]. З іншого боку, більшість визначень суспільно-політичної лексики має об’єднувальний аспект, “по-перше, те, що вони є соціологічними, по-друге, те, що вихідним положенням дослідники вважають систему понятійно-сміслових сфер, на яких вона базується” [72, с.53].

Зазначені загальні аспекти, вважаємо, дають нам можливість визначити

суспільно-політичну лексику як “відкрити систему номінативних одиниць різних за походженням, які спеціалізовані лексично (створені або запозичені), семантично (загальноновживані слова, що отримали термінологічне значення) і фразеологічно (новостворені словосполучення номінативного характеру) для вираження понять, що відбивають сферу суспільно-виробничого, політичного життя” [3]. На нашу думку, визначення Ю. Бабій найбільш оптимальне й актуальне.

Щодо питання суттєвих ознак СПЛ, то виділимо розвідку Л. Туровської “Вивчення суспільно-політичної лексики: традиції і новаторство” [72]. Мовознавиця на основі аналізу праць закордонних і вітчизняних науковців стверджує, що для виокремлення такого ряду понять слово повинно мати низку особливостей:

- ✓ відповідати актуальній темі, проблемі, певній програмній концепції;
- ✓ бути носієм різноманітних політичних дискусій;
- ✓ виконувати об’єднувальну/роз’єднувальну функції – сприяти інтеграції прихильників/боротьбі з політичним супротивником;
- ✓ обмежене вживання в часовому, локальному і соціальному аспектах;
- ✓ виникнення, переосмислення та посилення уваги до стилістичного потенціалу ключового слова може бути спричинене соціально-політичними подіями [72, с.53].

Поділяючи точку зору О. Полещук [53], ми вважаємо за необхідне виділити ще й такі ознаки: динамічність та відкритість складу; тематична дисперсія/дифузність; стильова незакріпленість; загальна зрозумілість; ідеологічність.

Зауважимо, що синтагма ознаки-функції доповнюють одне одного, утворюють функціональне поле.

Загальновідомо, що чільне місце серед усіх функцій мови належить

регулятивній. Таким чином, СПЛ сприяє регуляції “соціально-групової поведінки людей (як один із способів вияву прагматичної функції мови)” [63, с.144]. На думку науковиці, ця група слів повинна пробуджувати волю до дії або ж, навпаки, гальмувати відповідний процес. Погоджуємося, що не менш важливою є номінативна функція, адже це засіб створення вербальних механізмів зв'язку між владою і суспільством. Така група слів сприяє здійсненню соціального контролю, формує ціннісну систему орієнтацій. А оскільки суспільство організоване таким чином, що людина постійно взаємодіє із зовнішнім світом, то саме референтна (відображальна) функція найбільш чітко реалізується засобами СПЛ. Крім згаданих функцій, досить місткою є агітаційна, яка має на меті спонукати суспільство до дії чи поведінки, залежно від ідеологічних переконань. Якщо наблизити лексичний ракурс до політичної сфери, то доповнюють цей перелік, на думку вчених, інформаційно-інтерпретаційна, дезінформаційна (характерна для зовнішньої пропаганди) та функція переконання тих, хто сумнівається або взагалі не згодний із певним концептом.

Враховуючи зміст, ознаки та функціональне навантаження, можна стверджувати, що суспільно-політична лексика дає можливість простежити динамічність розвитку суспільства, оскільки характеризується інтенсивністю та гнучкістю.

1.1.2 Диференціація понять “суспільно-політична лексика” й “суспільно-політична термінологія”

У теоретичній лінгвістиці, присвяченій проблемам суспільно-політичного дискурсу, вживають різні лексичні сполуки – “суспільно-політична лексика”, “суспільно-політична термінологія”. Однак і досі тривають дискусії щодо обсягу та критеріїв диференціації цих понять.

Так, О. Полещук у статті “Суспільно-політична лексика, суспільно-політична термінологія, суспільно-політичний термін: природа,

функції, сутнісні ознаки” [53] подає різні аспекти зв’язку між СПЛ та суспільно-політичним терміном, досліджує підходи щодо їх виокремлення у працях сучасних українських мовознавців (*Додаток А*).

Отже, результати узагальнень такі: дослідники О. Мороз, Н. Поліщук вживають їх як абсолютні синоніми; О. Бірюкова, Н. Дащенко, Н. Поплавська, Я. Снісаренко, А. Таран, Л. Туровська вважають, що суспільно-політична лексика – поняття ширше. Крім того, А. Бурячок розглядає суспільно-політичну термінологію проміжним прошарком між терміносистемою і загальноживаною лексикою [53].

У роботі ми використовуватимемо основний принцип співвідносності відповідно до загальних ознак: “...суспільно-політична термінологія є частиною суспільно-політичної лексики. До останньої входить як власне політична лексика, так і потенційна – одиниці загального словникового запасу (професіоналізми, жаргонізми, загальноживані слова й вислови, номенклатурні одиниці, власні назви тощо)” [56, с.12-13]. Вважаємо, що саме такий симбіоз сприятиме розкриттю сутності дослідження, оскільки воно зорієнтоване на смислове навантаження СПЛ, зокрема за умов нинішньої геополітичної ситуації.

Враховуючи концептуальний та формальний зміст мови суспільства й політики, можемо стверджувати, що СПЛ як ніколи актуальна у царині дискурсивної практики, а відтак важливим є встановлення закономірностей “взаємовпливу суспільно-політичних подій на зміни в мові й навпаки” [73, с.180]. Власне цим питанням і займається самостійна галузь політична лінгвістика. Для її прагмалінгвістичного, комунікативного та когнітивного вимірів характерні провідні риси сучасного мовознавства: а) антропоцентризм як концепція, згідно з якою мовна особистість “стає точкою відліку при вивченні мовних явищ” [73]; б) експансіонізм, який передбачає вихід в інші науки з метою залучення в галузь дослідження лінгвістики “низки суміжних проблем” [73]; в) функціоналізм як

особливість “вивчення мови в дії” [73]; г) експланаторність – намагання описати та обґрунтувати мовні факти.

Як наслідок, зазначені критерії вказують на широкий діапазон тематики такої групи словникового складу.

1.1.3 Тематична класифікація суспільно-політичної лексики

Насамперед зазначимо, що представлення тематичної класифікації суспільно-політичного словника є умовним, тому що він неоднорідний та спеціалізований за складом. Цей процес ускладнюється відкритим діапазоном проблем суспільного, політичного, соціального, економічного, морально-етичного життя.

Однак питання лексико-тематичних груп неодноразово розглядалося вітчизняними науковцями. За основу дослідження бралися різні концепти і різні держави. Так, В. Павлик і Н. Максимишин [50] виділяють тематичну класифікацію векторного спрямування міжнародного діапазону. Зокрема:

- ✓ лексеми на позначення соціально-історичного понятійного апарату (Суха статистика повідомляє, що в нашій *країні* щодня з’являється п’ятдесят нових мільйонерів);
- ✓ слова на позначення ідейно-політичних концептів (Який символ *капіталізму* привабив їх до своїх пенатів: "Nike Town", "McDonald’s", американське посольство?);
- ✓ найменування, що позначають політичні організації та угруповання (Світ поставили до відома, що лідер *Партії свободи* подав, мовляв, у відставку, та хіба можна бути впевненим, що він справді пішов і не повернеться?);
- ✓ слова на позначення суспільно-політичних подій як минулого, так і сучасного (Після успіху торішніх “антигамбургерних” *заворушень*, коли *протестувальники* зробили Вінстону Черчиллю прикольну зачіску “ірокез”);
- ✓ номінації загальних суспільно-політичних понять (Не чорні та білі, не багаті й

бідні, не американці та й усі інші, а *демократи і республіканці*);

- ✓ назви понять для позначення державно-адміністративної та юридичної суспільних сфер (*Судовий процес* із участю Джонатана Вудгейта породив минулого тижня цікаву дилему) [50, с.478].

Схожим є погляд О. Стишова в дослідженні “Нова суспільно-політична лексика і термінологія в сучасній українській мові”[66]. Автор визначає основні екстра- та інтралінгвальні фактори, що сприяли появі СПЛ, головні джерела їх поповнення. Проведений лінгвістичний аналіз дав можливість мовознавцю виділити такі основні тематичні групи суспільно-політичних слів і термінів:

- ✓ назви регіональних, європейських і міжнародних організацій та установ у форматі аббревіатур: *ЄС (Європейський Союз), ОБСЄ (Організація з безпеки і співробітництва в Європі), ЄСПЛ (Європейський суд з прав людини)* [66, с.264];
- ✓ назви на позначення українських політичних партій, блоків, фракцій тощо теж у форматі скорочень: *НФ (політична партія “Народний фронт”), БПП (українська політична партія “Блок Петра Порошенка” “Солідарність”), УДАР (всеукраїнська політична партія “Український Демократичний Альянс за Реформи”), УКРОП (українська політична партія “Українське об’єднання патріотів”)* [66, с. 265];
- ✓ номени на позначення осіб за їх партійною чи політичною належністю: *бютівець, опоблоківець, народнофронтівець/фронтовик, ударівець, укропівець та ін.*[66, с.265];
- ✓ назви осіб, утворених переважно від прізвищ політичних, громадських, релігійних та ін. діячів: *порошенківець, кличківець, ляшківець, трампівець, меркелівець та ін.*[66, с.265];
- ✓ номени політично-ідеологічних напрямів та концепцій: *антиглобалізм, ісламофобія, етнонаціоналізм, україноцентризм, європрагнення тощо* [66,

с.266];

- ✓ найменування на позначення військових протистоянь Сході України: *ООС (Операція об'єднаних сил), "Айдар" (один із найвідоміших добровольчих батальйонів в Україні), ЛНР, ДНР, ЛДНР, НЗФ (Незаконне терористичне формування) та ін. [66, с.267];*
- ✓ назви суспільно-політичних дій і процесів, що характерні для української і світової спільноти: *кнопкодавити, депутатствувати, піаритися, африканізувати, радикалізувати тощо [66, с.267].*

Зазначені класифікації, на нашу думку, досить місткі й розгорнуті, однак у ній відсутній тематичний стрижень. Власне його виділено в розвідці Ю. Костюка [23]. Вважаємо цей аналіз суспільно-політичної лексики в тематичних кластерах досить ґрунтовним і актуальним. Автор, посилаючись на І. Холявко, представляє опорні тематичні категорії у двох паралелях: а) 90-х років ХХ ст. (“Суспільство. Держава”, “Політика”, “Соціальні класи та верстви”, “Право”, “Економіка”, “Мораль”); б) друге десятиліття ХХІ ст. (“Суспільство. Держава”, “Політика”, “Право”, “Економіка” та “Військова справа” або ж “Військовий уклад” та “Війна”).

Ю. Костюк дає власне пояснення незначній, але важливій тематичній трансформації: “Справа у тому, що у 90-х роках ХХ ст., після падіння радянського режиму, лексеми на позначення складу суспільства й етичних понять зазнавали ґрунтовного переосмислення. Наразі цей процес завершився, і потреби виокремлювати їх з асоціативного поля “Суспільство. Держава” більше немає. Поява асоціативного поля “Військова справа” викликана збройним конфліктом на Донбасі та загрозою повномасштабного воєнного вторгнення у третій період досліджуваного часового проміжку (березень 2014 – досі (2018, прим. автора))” [23, с.138].

Крім того, у згаданій вище статті “Українська суспільно-політична лексика

в інтернет-виданнях 2012–2017 рр.” тематична група “Війна” проаналізована на основі лексико-семантичних груп “Вид конфлікту” та “Учасники” і тематичних підгруп “Стратегія і тактика” та “Бойові дії”.

Спробуємо, зосередитися на сучасності і, узявши за основу семи поняття “тема”, представимо власну тематичну класифікацію СПЛ за умов комунікативних ситуацій російсько-української війни на території України (рис.1.1).

*Рис.1.1. Тематичні групи СПЛ в контексті нинішньої геополітичної ситуації
(розроблено автором)*

Отже, можемо зробити висновок, що питання тематичного розширення СПЛ має свої особливості. Тематичні групи лексики підпорядковані темі, меті та актуальності викладення ідеологічних пріоритетів суспільно-політичного суб’єкта. Вона залежна від історичного дискурсу, що значно ускладнює процес лексико-семантичного розподілу.

1.1.4 Динамічність лексико-семантичних процесів у сфері суспільно-політичної лексики

Номінативні одиниці для позначення реалій суспільно-політичного життя та світоглядно-ідеологічної позиції особистості – об’ємна й гнучка система. СПЛ постійно зазнає суттєвих змін, “до того ж процес її трансформації практично безперервний, що й свідчить про зв’язок мовної системи з іншими сферами суспільного життя (політичною, соціально-економічною, державною тощо)” [72,

с.52].

Виділимо чинники, від яких залежні лексико-семантичні процеси.

Передусім, це зовнішні загальносвітові позамовні фактори. Ідеться про цілісну глобалізацію суспільства – розширення просторових меж в економіці, політиці та культурі. Так, початок XXI ст. характеризується модернізацією науки й техніки, урбанізацією, інформатизацією суспільства, переходом від теологічних до агностично-атеїстичних позицій, розвитком громадських організацій нового типу, виникненням суспільства масового споживання з високим ступенем стандартизації способу життя, поглядів та цінностей.

З іншого боку, динамічність лексико-семантичних процесів зумовлена особливістю ідеологічного, політичного, економічного контексту конкретного періоду в державі. Зазначені процеси не можуть існувати окремо, вони доповнюють один одного.

Розглянемо фактори, що є причиною динамічності лексико-семантичних процесів в Україні від початку 90-х років XX ст. Цю епоху називають “пострадянською” або “посткомуністичною” чи “новітньою”. Суспільні трансформації епохи швидкими темпами впливають на мовну ситуацію, відзначену надзвичайним динамізмом змін, що виявляються на лексичному рівні структури мови. Конкретні історичні події сприяють поповненню лексичного складу. Так, після 16 липня 1990 р. Верховною Радою УРСР ухвалено “Декларацію про державний суверенітет України” – *економічна самостійність, державний суверенітет, воля українського народу, загальнолюдські цінності, пріоритет загальновизнаних норм*. У жовтні 1990 р. на нинішньому Майдані Незалежності в Києві розпочалася Революція на граніті – *конституційна сила, автономістський рух*. 20 січня 1991 р. в тодішній Кримській області УРСР відбувся референдум, у результаті чого створено Автономну Республіку Крим у складі України – *унітарна Україна, автономна республіка, територіальний*

принцип, демократизація.

Процес формування власної державності був наступним важливим етапом у розбудові державності. Це сприяло поширенню вербальних одиниць *самоідентифікація, суверенітет, плюралізм, гласність, децентралізація, демонополізація, лобіювання, легітимація.* Духовно-релігійна ідентичність зумовила появу суспільних одиниць у газетних словосполучах: *автокефалія, інквізиція, індульгенція, апокаліпсис, святая-святих та інші.* У політиці як соціальному явищі домінантними є: *політична влада, політичний блок, багатопартійність, електорат, імпичмент, коаліція, політика нейтралітету, політика “відкритих дверей”.* Перехід до ринкової економіки визначив значну кількість неологізмів у суспільно-політичній терміносистемі. Серед них – *ваучер, бізнес, біржа, товарний бум, “коричневе дно”, темники, тіньова економіка, трафіканти.* Переосмислення категорій суспільного характеру торкнулося й такого ряду номінацій: *“четверта влада”, “справа Гонгадзе”, політична праксеологія, гібридна війна, іміджмейкер, фейк політичний, фейкова інформація, медіатизація.*

Простежимо більш сучасну тенденцію в Україні, опираючись на розвідку Ю. Костюка [23], у якій із зазначенням соціально-політичного контексту конкретних етапів охарактеризовано чутливість СПЛ державної мови в Україні до позамовного поля:

- 2012 – листопад 2013 рр. позначений політичною та економічною стагнацією: переважають проросійські владні настрої, спостерігається низький інтерес громадян і ЗМІ до політичного життя в цілому;
- грудень 2013 р. – лютий 2014 р. характеризується пробудженням суспільної свідомості, відбувається Революція Гідності, у якій провідну роль відіграють соціальні мережі та інтернет-видання;
- березень 2014 р. – 2018 р. – “гібридна війна, особливо її інформаційний

та військовий компоненти, реформування суспільного життя” [23, с.137].

Як бачимо, сукупність зовнішніх і внутрішніх факторів 2012 – 2018 рр. викликають активні модифікації суспільно-політичної лексики української мови на всіх рівнях: семантичному, структурному та функціональному.

Тож очевидною є пряма залежність інтенсивності змін у суспільно-політичній лексиці від змін у політиці. Як наголошує Л. Туровська [72], динамічність лексико-семантичних процесів СПЛ залежить від встановлення хронологічних меж розвитку політичного словника, визначення тематичного наповнення його вербального простору. Мовознавиця виділяє конкретні суттєві зміни СПЛ щодо складу й сутнісних характеристик, зокрема:

- ✓ усунення нашарувань попередньо віджитої ідеології та емотивної двоїстості багатьох словесних знаків;
- ✓ перегрупування власне складу активної і пасивної суспільно-політичної лексики;
- ✓ лексико-семантична видозміна;
- ✓ зміщення соціальної значущості багатьох суспільно-політичних одиниць;
- ✓ переорієнтація номінацій у складі суспільно-політичної лексики;
- ✓ руйнування сталих та виникнення нових синонімічних – антонімічних зв’язків;
- ✓ розвиток політичної багатозначності;
- ✓ розширення суспільно-політичної лексики української мови новими лексичними одиницями [72].

Грунтовною працею, у якій зафіксовано цілий пласт нової лексики в суспільно-політичній сфері після проголошення незалежності України в 1991 році, є “Сучасна політична лексика: енциклопедичний словник-довідник” [7]. Авторами охоплено новітню політичну термінологію понад 1200 слів. У чіткій формі витлумачено значення лексем із політології, історії політичної думки та політико-правових вчень, основ демократії та ін. Принагідно виділимо із

зазначенням автора таке визначення: “Війна сучасна – умовне поняття для характеристики збройних конфліктів після розпаду біполярної системи. На відміну від конвенціональних війн, В.с. є гібридною і асиметричною; її рисами (за Л. Дериглазовою) є: обмежені дії та цілі котроїсь зі сторін, непередбачуваність результату при очевидній неспівмірності силових можливостей і статусів конфлікуючих сторін; використання слабшим учасником стратегії пошуку “слабкостей сильного”; звернення слабшої сторони до заборонених засобів ведення військових дій; тактика непрямих військових дій, яка застосовується слабшою стороною; нездатність сильнішої сторони відстояти свої позиції і придушити слабшу сторону (М. Генік)”[7, с.38].

СПЛ динамічно відреагувала й на події після 2014 року. І. Вдовичин, Л. Угрин, Г. Шипунов фіксують громадсько-політичний сленг із зазначенням авторства. До них належать неологізми-жаргонізми, okazіоналізми та інші сучасні новотвори: *рашист* (І. Харечко), *“смотрящий”* (І. Харечко), *тилова сотня* (О. Євтушенко), *тітушки* (А. Соловійова), *“толераст”* (Д. Вовк), *тролінг політичний* (О. Дзьобань), *троль політичний* (А. Соловійова), *“тушка”* (М. Бучин), *ура-патріот* (Д. Вовк), *“чорні чоловічки”* (О. Смержевська), *200-тий* (вантаж-200) (Б. Дем’яненко), *300-тий* (вантаж-300) (Б. Дем’яненко), *500-тий* (вантаж-500) (Б. Дем’яненко) [7, с.378].

Ще одним прикладом уніфікації сучасної СПЛ з політичним та геополітичним аспектом життя суспільства є актуальна добірка, укладена командою “Читомо. Культура читання і мистецтво книговидання”[4]. Автори пояснюють мотиви й наміри власної праці: “Мовці, а з ними й мова, швидко адаптувалися — вигадали нові глузливі прізвиська для окупантів чи повітряних тривог, дібрали слова на позначення героїзму ЗСУ та визначилися, як називати російську політику знищення України” [4]. Абетка повномасштабної війни напрацювалася протягом восьми років. У ній переосмислено значення відомих

раніше найменувань, з'явилися нові воєнні термінологічні одиниці: *Азовсталь* (Азов–сталь), *бледіна*, *байрактар*, *волонтерство*, *денацифікація*, *джавелін*, *заукраїнено*, “*русский военный корабль, иди нах#й*”, *орки*, *паляниця*, *привид Києва*, *територіальна оборона*, *фермерські війська*, *щадіння* [4].

Звернемо увагу, що нині СПЛ має широке поле побутування та розмиті, часом протилежні грані – від суто стилістично-зневажливої до возвеличувальної. Власне це розширює сферу функціонування суспільно-політичної лексики.

1.2 Особливості функціонування суспільно-політичної лексики

Найперше варто зауважити, що в складній структурі літературної мови в цілому, і в лексиці зокрема, поширеним є поняття норми, яке виступає об'єднувальним елементом для будь-якого групування чи узагальнення.

У сучасній українській мові за сферою вживання лексика поділяється на загальноживану (загальнонародну, стилістично-нейтральну) та спеціальну (лексику обмеженого вживання, стилістично-забарвлену). Загальноживані лексичні одиниці зрозумілі і вільно використовуються всіма носіями української мови. Саме це є головним критерієм належності. Серед загальноживаної лексики виокремлюють і менші за складом групи: книжну, розмовну, суспільно-політичну лексику тощо. Спеціальна лексика обмежується у вживанні кількома факторами: 1) територіальною поширеністю (діалектними ареалами); 2) професійною сферою; 3) поширеністю серед певних груп людей, які об'єднані певними соціальними ознаками [67, с.87].

Розглядаючи питання сфери вживання СПЛ зазначимо, що, на нашу думку, такий шар лексики не має чітких меж. У структурі лінгвістики вона має певну автономію.

По-перше, її потенціал слугує для вираження світоглядно-ідеологічної позиції індивіда. По-друге, за ознакою наявності/відсутності супровідної конотативної інформації має стилістичне забарвлення. Отже, такі соціально

марковані одиниці “називають стилістами; їх особливістю є наявність, крім лексичного та граматичного значень, ще й значення стилістичного, тобто ознаки закріпленості за певним функціональним стилем української мови” [37, с.119].

Звернемо увагу, що “загальноприйнятої класифікації функціональних стилів сьогодні немає, однак в практиці ... найчастіше подають усталений перелік стилів” [2, с. 18]. Це розмовний, науковий, художній, офіційно-діловий, публіцистичний, конфесійний або сакральний стилі. Дослідники виділяють різні лінгвістичні характеристики, що дають підстави відмежовувати один стиль від іншого, а саме такі “основні позамовні та мовні параметри: 1) сферу використання, 2) функціональну спрямованість, 3) мовну функцію, 4) стильові риси, 5) форми існування, 6) мовні ознаки – лексичні, морфологічні, синтаксичні, композиційно-мовленнєві” [2]. У цьому контексті побутує виділення “в окремий функціональний різновид інформаційний стиль” [2].

Так, питома частина суспільно-політичної лексики зустрічається в публіцистичних текстах. Власне вони творять публіцистичний дискурс як багатогранне комунікативне явище, яке “містить не тільки акт творення певного тексту, але й відображає залежність мовного твору від багатьох екстралінгвістичних обставин – знання про світ, поглядів, думок і конкретної мети мовця як його творця” [50, с. 477]. В. Павлик, Н. Максимішин вважають, що публіцистичний дискурс характеризується лінгвальним, зовнішнім екстралінгвальним та внутрішнім лінгвокогнітивним вимірами конкретної мети й думок його творця.

Його функціонування охоплює прагматичне та антропоцентричне лінгвістичне поле засобів масової комунікації, виробничої, громадсько-політичної, суспільно-культурної діяльності в його історичній проєкції.

Крім того, початок ХХІ століття позначився підвищенням чутливості до

соціальних і духовних цінностей народу, відтак зріс науковий інтерес до питання політичної мови в контексті суспільно-політичного дискурсу. На переконання Т. Коць, “сьогодні мовні одиниці засобів мовної комунікації розглядають у дискурсі – у тісній взаємодії з умовами їх виникнення й формування, з урахуванням авторських прагматичних настанов. І тому в останні роки в науковий обіг увійшло поняття публіцистичний дискурс” [24, с.58].

Основне призначення публіцистичного стилю – сприяти врегулюванню протистояння певних сил та суспільно-політичних питань; активно впливаючи на адресатів та переконуючи їх у значущості певної ідеї, спонукати до вмотивованої діяльності. Дослідження Т. Коць у царині культури слова публіцистичного стилю містить узагальнення: “однією з диференційних ознак мови ЗМІ як засобу впливу на масову свідомість є її кумулятивна функція, тобто здатність фіксувати в мові попередні етапи пізнання та переносити їх на наступні етапи, що й забезпечує спадкоємність культури” [24, с.57].

До основних ознак публіцистичного стилю належать:

- суспільно-політична, морально-етична інформаційність та оцінка;
- спрямованість на новизну й актуалізація сучасності;
- документальна та фактологічна точність;
- динамічність і переконливість;
- синтез стандарту й експресії, логічності та образності мовного вираження;
- декларативна закличність та поміркована метафоричність;
- авторська суб’єктивна пристрастність, емоційність, зрозумілість, простота і доступність [24].

Як зауважує Л. Мацько [35], мовні засоби публіцистичного стилю – це поєднання елементів наукового, офіційно-ділового, художнього стилів. Вкраплення розмовного й художнього стилів сприяють досягненню експресії. У публіцистичному стилі широко використовують лексику залежно від тематики:

суспільно-політичну, економічну, юридичну, культурно-освітню. Менш продуктивною є філософська, технічна, сільськогосподарська тощо. Простежується помірковане використання слів іншомовного походження. З одного боку – використання суспільно-політичної лексики, політичних закликів і точних найменувань, з іншого – образна полісемія. Така багатозначність сприяє можливості звернути увагу читача та вплинути на нього.

Публіцистичний стиль літературної мови не є замкнутою системою. Сферами функціонування суспільно-політичної лексики є підстили, кожний із яких має свої жанрові й мовні особливості. Газетно-публіцистичний підстиль охоплює мову газет, агітаційний – містить заклики, листівки, прокламації. Постанови вживаються в офіційному політико-ідеологічному під стилі, виступи на зборах політичного характеру та перед народом належать до масово-політичного [36].

Враховуючи відсутність чіткої межі між підстилями, звернемо увагу, що інформаційний або стиль засобів масової інформації нині найбільш актуальний. Його особливістю є мобільність, використання офлайн і онлайн. Це пришвидшує доступ інформації від суб'єкта до об'єкта і навпаки. Завдання й функції стилю масової інформації – це популярно-доступний виклад досягнень і проблем, поширення суспільно-політичної інформації тощо. Виділимо найважливіше: саме тут використовується синтез емотивних засобів розмовного, наукового та публіцистичного стилів. Публіцистичний різновид стилю масової інформації нерідко “визначають як “впливовий”, оскільки він призначений насамперед переконувати читача, формувати його ставлення до певних подій і явищ суспільного життя. У зв'язку з цим утворилися й певні публіцистичні кліше, у яких втілюється заклик й оцінка подій і які сприяють швидкому взаєморозумінню автора й читача” [36, с.115]. У них наявні часові й національні ознаки: *у справі, у відношенні, у плані, у силу, за рахунок, згідно з, у результаті, з метою, це*

неприпустимо, забезпечити виконання, виконати зобов'язання тощо.

Крім того, у дослідженні “Політична термінологія у сучасному інформаційному просторі” В. Жалай [54] виділяє такі сфери вживання СПЛ – художня публіцистика, матеріали масмедіа, галузь дипломатії, юриспруденції, міжнародного права. І навпаки, серед СПЛ спостерігається існування термінів усіх жанрів літератури й мистецтва, етики й естетики.

Можна вважати, що комунікативний простір публіцистичного стилю еволюціонував від традиційних стандартів врівноваженого стилю 90-х років ХХ ст. до поняття “засоби масової інформації” та “засоби масової комунікації”.

Таким чином, побутування суспільно-політичної лексики в різних підстильових класифікаціях доводить значну потребу сьогодення щодо використання мови суспільства та політики. Власне переоцінка історичних реалій, політичного життя та суспільних категорій дає поштовх для демократичного розвитку мови, мотивує пошуки нових стильових та літературних норм, зокрема у суспільно-політичних промовах.

1.3 Специфіка використання суспільно-політичної лексики в політичному дискурсі

Особливістю ХХІ століття є посилення тенденцій до політизації сучасного світу, що пояснює зв'язок життя сучасного індивіда тісно з політичною сферою комунікації. Політичне мовлення “характеризується особливими інтенціями, прагматичним ефектом, уживанням мовних засобів, побудовою тексту” [62, с.31].

Власне політичний дискурс є одним із різновидів публіцистичного дискурсу. Його оригінальність та феномен простежується в трьох аспектах: філологічному, соціопсихолінгвістичному та індивідуально-герменевтичному. Філологічний ракурс є фоном для висвітлення політичних та ідеологічних концепцій. Соціопсихолінгвістичний сприяє рефлексії чітких/прихованих політичних цілей адресанта. Сутність індивідуально-герменевтичного аспекту

полягає у виявленні особистісних смислів автора з урахуванням певних умов [64].

У контексті зазначеного погляду, політичний дискурс із культурологічної точки зору є “найважливішим соціальним ідентифікатором та ретранслятором суспільних цінностей” [64, с.216]. Тому зрозуміло, що лінгвостилістичні парадигми політичних жанрів, зокрема промов, залежать від завдань та змісту певних політичних ситуацій.

Так, політична промова – це “заздалегідь підготовлений гострополітичний виступ із позитивними чи негативними оцінками, обґрунтуванням, конкретними фактами, з накресленими планами, перспективою політичних змін” [27].

Поширеними є й такі визначення: “форма публічної промови, різновид соціальних дій або процес комунікації (Т. В. Юдина)”; “категорія досить широкої конотації, до складу якої входить значний діапазон проблемних тем, як-от: охорона здоров’я населення, релігійні й ідеологічні питання, питання іміграції й еміграції, економіко-політична ситуація у світі тощо”; “чітко продуманий та підготовлений виступ політичної тематики, який оцінює ситуацію узагальнено (надає позитивних і негативних рис) (І. В. Самойлова)”; “знаряддя для досягнення політичної мети окремого політичного діяча з низкою специфічних рис (Г. І. Ухвачев)” [21, с.191].

Політична промова виступає “комунікативним посередником між політичними діячами / адресантами й аудиторією / адресатами, безпосередньо впливає на ухвалення глобальних і локальних рішень, на виконання або ігнорування певних дій, слугує рушійною силою політичних та соціально-економічних змін” [21, с.190]. Специфіка політичних промов характеризується чіткими критеріями (Додаток Б).

Зауважимо, що для промовця є визначальним що, для чого, у який спосіб висвітлити певну інформацію, вплинути на розум і почуття слухачів. Як видно з

табл.1.2 (*Додаток Б*), розгляд політичної промови під різними кутами, свідчить про те, що це феномен різнобічний та специфічний. У контексті нашого дослідження звернемо увагу на орієнтаційні жанри, до яких доречно віднести доповідь політика, у якій він “може уточнювати, пояснювати певну подію, інформувати про стан у країні, доповідати про наслідки певних політичних подій” [27, с.44].

Враховуючи те, що політична промова – це особливий вид політичної комунікації, варто виокремити декілька піджанрів, які базуються “на оціночних властивостях адресатів та засадах раціонального підходу”, мають стандартну “триблокову структуру”, кожен блок характеризується “набором своїх лінгвориторичних інструментів” [21, с.191]. Це:

- ✓ промова передвиборчої агітації;
- ✓ інавгураційна промова;
- ✓ промова передвиборчих дебатів;
- ✓ публічна промова політика;
- ✓ промова глави держави про поточні справи;
- ✓ поточне звітування політика;
- ✓ промови на парламентських дебатах тощо.

Виокремимо наступний важливий аспект, який “ускладнює жанрову диференціацію промов, – вплив на процес їхнього створення самих спікерів-політиків” [65, с.87]. Розглянувши матеріали сайту Президента України [57], зазначимо, що в розділі “Промови та звернення” знаходимо і виступи, заяви, звернення, привітання, послання тощо. Однак кожен жанр політичного виступу має схожу будову.

Розглядаючи лінгвориторичні аспекти політичних промов варто виділити стандартну триблокову структуру. Вважаємо ґрунтовною розвідку О. Ковальчук [21], яка дає їх розгортання.

По-перше, це вступний блок, який адресується загальній аудиторії з метою встановити психологічний контакт. На цьому етапі мовець може акцентувати увагу на певних подіях чи місцях, поділитися власним досвідом та зробити історичний екскурс тощо.

По-друге, це основний блок, який використовується для викладу матеріалу і доказів власної думки політичного діяча щодо проблеми, яку він висвітлює. Основні комунікативні блоки включають від однієї до чотирьох мікротем. Для цього широко використовуються риторичні фігури й засоби виразності, серед яких літературні образи, лексичні повтори, фразеологізми, іронія, розмовні звороти, каламбури тощо.

По-третє, заключний блок, який поділяється на такі підвиди: підсумковий (головна мета – надати узагальнення всіх тем, порушуваних під час промови); апеляційний (емоційно-урочистий, направлений на встановлення контакту); типологічний (мета – стимулювати подальші роздуми та обговорення). Це комплексна оцінка явищ, про які йшлося.

Отже, послуговуючись теоретико-методологічним підґрунтям, можемо стверджувати, що нині актуалізується потреба в місткій, ґрунтовній, умотивованій СПЛ, яка б сприяла вирішенню проблем миру й стабільності, органічної соціалізації в ХХІ ст.. Значення лексики суспільства й політики, зокрема в мові політичного діяча, досить важливе, оскільки мистецтво живого слова – це крок до свободи: “Свободи висловлювати власну точку зору, навіть знаючи заздалегідь, що з нею не погодиться більшість. Свободи, яка ґрунтується на переконанні в тому, що тебе неодмінно вислухають і що будь-яке твоє альтернативне висловлювання не зустрінуть погрозами чи лайкою. Свободи, без якої в умовах сучасного інформаційного суспільства неможливий як індивідуальний успіх, так і прогрес держави” [79, с.152].

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

1. У теоретично-науковій літературі доведено, що в лексичній ієрархії СПЛ займає чільне місце. Це складна система одиниць із відсутніми чіткими межами. Їх об'єднує соціологічний аспект та система базових понятійно-смыслових сфер.

2. У контексті суспільно-політичного дискурсу вживаються поняття “суспільно-політична лексика” і “суспільно-політична термінологія”, які характеризуються диференціацією. СПЛ – ширше поняття, яке містить власне суспільно-політичну термінологію. Суспільно-політичні терміни мають більш гнучку, динамічну та відкриту конотацію. У власному дослідженні ми поділяємо саме цей принцип співвідносності. Загалом обидві номінації є ідеологічним знаком, який містить соціальну оцінність та емоційно-експресивне забарвлення.

3. Семантичні та функціональні параметри тематичних груп є умовними. Усі вони вербалізують об'єкт-суб'єктні відношення суспільно-політичної реальності. Лексико-тематичне гніздо СПЛ відображає не лише суспільно-політичну свідомість, а й дає можливість передбачити можливу інтерпретацію смыслових контекстів і ситуацій.

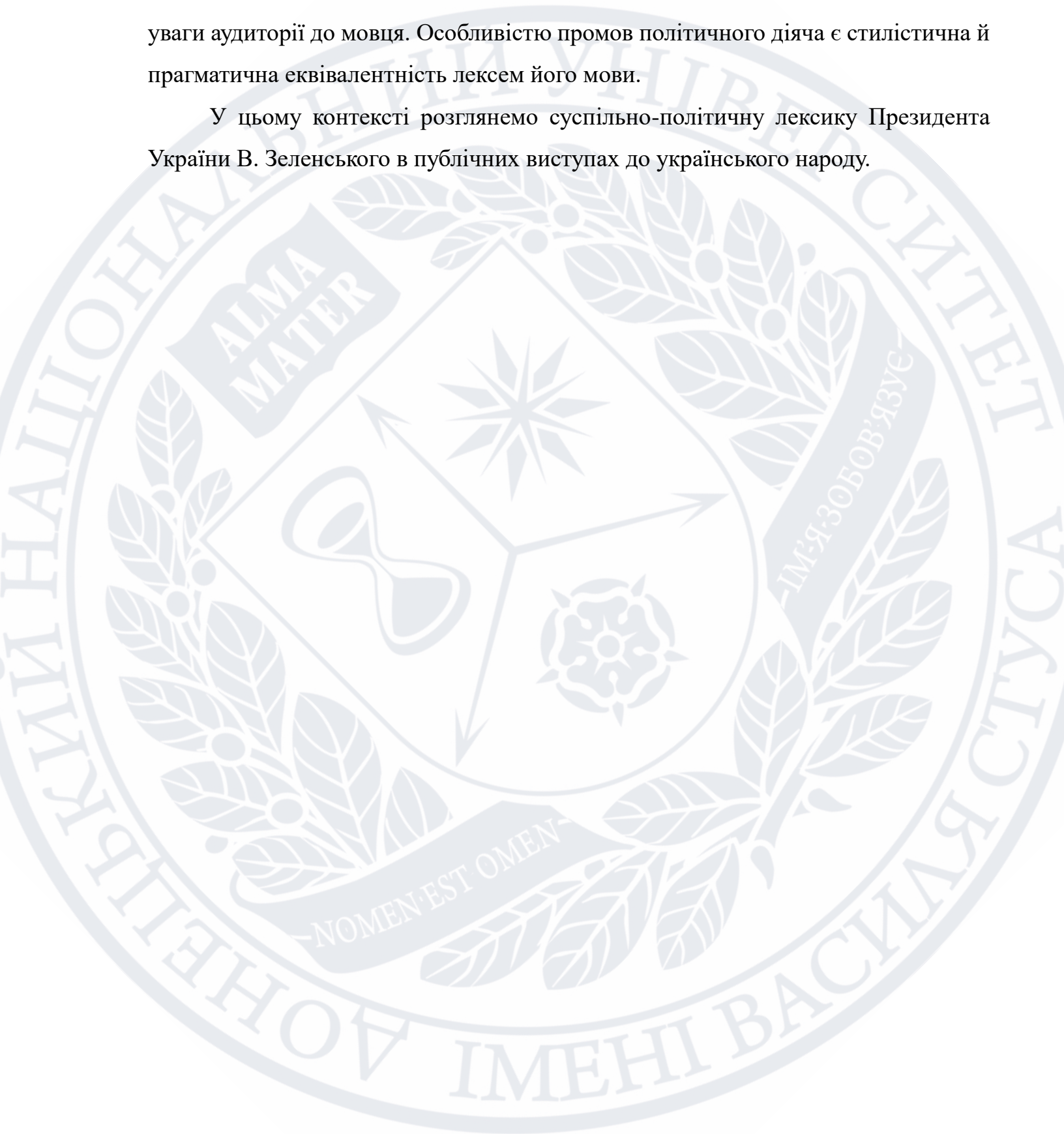
4. Динамічність лексико-семантичних процесів характеризуються традиціями і новаторством, доводять значущість СПЛ у мові в цілому.

5. Сфера функціонування суспільно-політичної лексики охоплює різні види комунікації від публіцистичного стилю до медіасфери.

6. У політичних промовах СПЛ є найточнішим засобом для збереження повноти змісту та об'єктивної передачі позначених номінацією речей. Лексика промов виражає раціональні факти зазвичай лексичними одиницями в прямому значенні та моносемантично. Використання стилістичних фігур підвищує рівень

уваги аудиторії до мовця. Особливістю промов політичного діяча є стилістична й прагматична еквівалентність лексем його мови.

У цьому контексті розглянемо суспільно-політичну лексику Президента України В. Зеленського в публічних виступах до українського народу.

РОЗДІЛ 2

ФУНКЦІОНАЛЬНЕ НАВАНТАЖЕННЯ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОЇ ЛЕКСИКИ У ВИСТУПАХ В. ЗЕЛЕНСЬКОГО ДО УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

Російсько-українська війна на території нашої держави спонукає Президента України Володимира Олександровича Зеленського до вживання заходів щодо консолідації суспільства, одним із яких є щоденні звернення до українського народу. Розгляд суспільно-політичної лексики в його публічних виступах передбачає визначення й опис функцій лексико-семантичних одиниць у щоденній комунікації, аналіз категорій зазначених номінацій у контексті сучасного суспільно-політичного дискурсу та з'ясування раціонально-функціональних тенденцій неологізмів.

2.1 Функції лексико-семантичних одиниць у комунікації Президента України

Широкомасштабне вторгнення російських військ на терени України змінило усталені норми світової безпеки в цілому та ставлення до росії – держави-агресора. Виникла потреба як ведення власне воєнних дій, так і вербального впливу не лише на український народ, а й на міжнародну спільноту. Масовий геноцид та воєнні злочини рф проти України повинні знайти відгук у кожному серці.

Необхідно відзначити, що йдеться про політичну комунікацію в умовах воєнного стану в Україні. Передусім, “політична комунікація – це особливий тип комунікації, що характеризується наявністю сторін ..., що знаходяться у суб’єктно-суб’єктних відносинах, ініціюють передачу повідомлень, що містять політичну чи політично значиму інформацію, через засоби масової інформації, формальні і неформальні канали для досягнення певних політичних цілей і

результатів” [80, с.113]. По-друге, вдаючись до публічної комунікації, влада вирішує конкретні завдання:

- ✓ дає офіційну публічну оцінку реального стану справ;
- ✓ задовольняє інформаційні потреби суспільства щодо отримання оцінки її діяльності;
- ✓ усуває можливості виникнення чуток та версій стосовно важливих реальних подій;
- ✓ розкриває допустимі для розголошення стратегічні та комунікаційні цілі, алгоритми дій стосовно подій, процесів та станів, що хвилюють населення держави.

По-третє, на теперішній час політична комунікація ефективно реалізується на всіх рівнях – міжнародному, нормативному, інституційному та публічно-громадському [80].

Зосередимося на публічно-громадській комунікації. Після 24 лютого 2022 року Президент України Володимир Зеленський щоденно звертається до громадян України чітко, ґрунтовно й доступно.

Саме він є нині центральною постаттю на світовій арені. За інформацією LB.ua роль Президента України досягла апогею: поляки визнали Володимира Зеленського політиком 2022 року у світі; американське видання Politico – найвпливовішою людиною у Європі; американський журнал Time “назвав президента Зеленського та “дух України” символами 2022 року. А 5 грудня Зеленський став людиною року за версією Financial Times” [25].

Одним із факторів такого визнання від початку російського вторгнення 24 лютого 2022 року є вміння Президента України вести не лише міжнародну політичну комунікацію, а і внутрішню – з використанням масмедіа, соціальних мереж, медіаплатформ, масових заходів та особистих зустрічей.

В українському інформаційному просторі щоденні промови Президента України стали центральною особливістю внутрішньодержавної комунікації. Причини цілком очевидні: посягання росії на територіальну цілісність і свободу України, геополітичний злам системи поглядів і уявлень про світ, ускладнення економічних і фінансових проблем. Основним адресатом В. Зеленського став український народ. Його меседжі щоденно завершують цілодобові новини разом з інформаційним марафоном “Єдині новини #UAразом”.

Практика звернень формувалася поступово, а саме: 24 лютого 2022 року Президент України звертався до народу двічі на добу; 25, 26 і 27 лютого – тричі; з 28 лютого по 15 квітня кількість звернень варіювалася – від одного до трьох. З 16 квітня Володимир Зеленський виступає перед співвітчизниками один раз на добу. Тривалість публічних виступів перед українським народом різна. Найкоротшим, близько двох хвилин, був виступ 6 червня, а найдовшим, більше 15 хвилин – 8 травня з нагоди Дня пам’яті та примирення. Локація зйомки теж не постійна: у робочому кабінеті, біля будівлі Офісу Президента України на вул. Банковій, 11, у Софійському соборі, у потязі під час робочих поїздок Україною тощо [32].

Кілька ремарок про феномен мовного впливу. Він обумовлений власне складністю самої ситуації в Україні під час війни. В. Зеленський не пояснює, а закликає як головнокомандувач з обличчям звичайної людини. Безперечно, щоденні звернення Президента до народу, особливо на початку війни, мають велике значення для пересічних українців. Вони наочно демонструють громадянам, що Президент – в Україні, він очолює спротив. Отже, влада працює і держава є життєспроможною [32].

Звертаючись до української спільноти, Президент України має чітку мету – консолідувати суспільство, підняти моральний народний дух, донести правдиву інформацію про військові злочини росіян на території України, подякувати

кожному за надання підтримки у боротьбі з російською агресією. Реалізації мети сприяють принципи стратегічності, дієвості, узгодженості, системності, віри в перемогу і Збройні Сили України.

Розглянемо функції суспільно-політичної лексики в мовленні В. Зеленського, які, на нашу думку, забезпечують повноцінну комунікацію – номінативну, регулятивну, експресивну (емотивну). Саме вони мають виразно соціальне та політичне спрямування [41].

Розгорнемо аналіз актуальних функцій на прикладах виступів 2023 року із зазначенням конкретних дат і тем [57].

2.1.1 Ураховуючи контекст історичного дискурсу, розпочнемо з номінативної функції лексичних одиниць. За допомогою неї “мову можна розглядати як окрему своєрідну картину світу, що відображає національне світобачення і світовідчуття” [74, с.11].

У зверненні “Лютий. Рік незламності” від 24 лютого 2023 року [42] чітко прослідковуються засоби вербальних механізмів забезпечення зв’язку між владою і суспільством. Така група слів сприяє називанню конкретних дат, назв, понять, їхніх ознак, дій тощо.

У вступній частині, як завжди, наявна національна номінація у звертанні: “**Великий народ** великої **України!**” [42]. Далі Президент України акцентує на воєнній ситуації:

- початок війни;

*Рік тому в цей день із цього ж місця близько сьомої ранку я звернувся до вас із короткою заявою, тривалістю всього 67 секунд. У ній пролунали дві найголовніші й тоді, і зараз речі. Те, що Росія почала проти нас повномасштабну війну. І те, що ми сильні. Ми готові до всього. Ми всіх переможемо. **Бо ми – це Україна!*** [42].

- перші дії народу;

На дорогах з'явилися затори, але багато хто їхав по зброю. З'являлися черги. Хтось стояв на кордонах, але багато хто – до військкоматів і ТрО [42].

- розлоге міркування про важливі та переможні віхи російсько-української війни;

Ми не підняли білий прапор, а стали боронити синьо-жовтий. Не злякалися, не зламалися, не здалися. Символом цього стали прикордонники зі Зміїного й маршрут, за яким вони відправили “руській військовий корабель”[42].

А далі була весна. Нові атаки, нові рани, новий біль. Всі побачили справжнє нутро нашого ворога. Обстріли пологового будинку, драмтеатру в Маріуполі, Миколаївської ОДА, площі Свободи в Харкові, вокзалу в Краматорську. Побачили Бучу, Ірпінь, Бородянку. Весь світ чітко усвідомив, що насправді означає “руській мир”. На що здатна Росія [42].

Водночас світ побачив, на що спроможна Україна. Це нові герої. Оборонці Києва, захисники “Азовсталі”. Нові подвиги, які здійснювали цілі міста. Харків, Чернігів, Маріуполь, Херсон, Миколаїв, Гостомель, Волноваха, Буча, Ірпінь, Охтирка. Міста-герої. Столиці незламності. Нові символи. А разом із цим – нові оцінки та прогнози щодо України [42].

А далі були перші наступи, перші здобутки, перші звільнені території. Перша й не остання Чорнобаївка. Вигнання окупантів із Київщини, Сумщини та Чернігівщини. Наша “Стугна”. “Вільха”. Наш “Нептун” і крейсер “Москва”, який іде на дно. Перший “Рамштайн”. І другий за всю історію ленд-ліз [42].

Україна здивувала світ. Україна надихнула світ. Україна об'єднала світ. На доказ можна сказати тисячі слів, але достатньо кількох. HIMARS, Patriot, Abrams, IRIS-T, Challenger, NASAMS, Leopard [42].

І далі була осінь. І наш контрнаступ. Звільнення Ізюма, Балаклії, Куп'янська, Лимана, Херсонської області й міста Херсона. Ми бачили, як люди

там зустрічали наших військових. Як берегли український прапор. Як дочекалися України [42].

- назва тих, кому ми вдячні;

Я дякую всім, завдяки кому триває наш **опір**. Це всі наші захисники та захисниці. **Збройні Сили України. Сухопутні війська, наша піхота й танкісти. Повітряні та Військово-Морські сили. Артилерія, ППО, десантники, розвідники, прикордонники. ССО, СБУ, Нацгвардія, поліція, ТрО** – усі наші сили безпеки й оборони. Завдяки вам стоїть Україна [42].

Це наші **медики**, які рятують поранених бійців на передовій, роблять операції під обстрілами, приймають пологи у бомбосховищах, лишаються на чергуванні днями й тижнями. Як наші **рятувальники та пожежники**, які витягують людей із-під завалів та з вогню в режимі 24/7. І наші **залізничники**, які без сну й зупину евакуювали сотні тисяч українців від початку війни [42].

Я дякую всім нашим **партнерам, союзникам і друзям**, які стоять пліч-о-пліч із нами весь рік. Я радий, що **міжнародна антипутінська коаліція** зросла настільки, що потребує окремого звернення. Я зроблю його незабаром. **Обов'язково** [42].

Я також дякую нашому **зовнішньополітичному війську**. **Дивізії наших дипломатів, послів, представників у міжнародних організаціях та інституціях**. Усі, хто б'є окупантів вогнем і мечем міжнародного права, **домагається нових санкцій, визнання держави-терориста державою-терористом** [42].

Я дякую нашим людям, дякую нашій **багатомільйонній армії волонтерів і небайдужих громадян**, які можуть зібрати й дістати все необхідне.

Ми стали **одним цілим**. Наші **журналісти й медіа** єдиним фронтом воюють проти брехні та паніки.

Ми стали однією родиною. Серед нас більше немає чужих чи незнайомих. Українці сьогодні – це всі свої. Українці прихистили українців, відкрили свої домівки й серця для тих, хто був змушений рятуватися від війни [42].

Такий перебіг подій накладено на емоційний стан народу, який чітко охарактеризовано номінаціями психологічного звучання від самого початку війни: “У когось був **страх**, у когось – **шок**, хтось не знав, що **сказати**, але всі **відчували**, що **робити**. Ці відчуття переросли і видозмінилися: “Наша **віра** зміцніла. Зміцнів наш **дух**. Ми **вистояли в перший день** повномасштабної війни. Ми не знали, що буде завтра, але точно зрозуміли: за кожне завтра **треба битися!**”[42].

Дуже важливо, що почуття переросли в конкретні дії від найменшого українця до найстаршого: “Війна змінила долю багатьох сімей. Переписала історії наших родин. Змінила наші звичаї та традиції. Раніше дідусі розказували онукам, як били нацистів. Тепер онуки розповідають дідусям, як б'ють рашистів. Раніше мами й бабусі плели шарфики, тепер плетуть маскувальні сітки. Раніше діти просили в Санти смартфони, гаджети, тепер же віддають кишенькові й збирають кошти для наших бійців” [42].

Президент України говорить про прийдешні суд, кару і вирок: “Ми не зітремо їхні імена ні з телефонної, ні з власної пам'яті. Ми ніколи їх не забудемо. Ми ніколи цього не пробачимо. Ми ніколи не заспокоїмося, доки російські вбивці не понесуть заслужену кару. Кару міжнародного трибуналу. Суду Божого. Наших воїнів. Або всіх їх разом узятих.

Вирок очевидний. Дев'ять років тому сусід став агресором. Рік тому агресор став катом, мародером і терористом. Ми не маємо сумніву, що вони понесуть відповідальність. Ми не маємо сумніву в тому, що на нас чекає перемога [42].

У підсумку прозвучали слова віри в перемогу: *“Ми витримаємо всі погрози, обстріли, касетні бомби, крилаті ракети, дрони-камікадзе, блекаут, холод. Ми сильніші за це.*

Це був рік стійкості. Рік небайдужості. Рік мужності. Рік болю. Рік надії. Рік витримки. Рік єдності. Рік незламності. Лютий рік незламності.

Його головний підсумок – ми вистояли. Ми не зазнали поразки. І зробимо все, щоб цього року здобути перемогу!

Слава Україні! [42].

Так, максимально використовуючи номінативну функцію, засобами СПЛ Президент України В. Зеленський вдався до історичного екскурсу. Поєднав біль і силу, втрати й здобутки. Перемога – ще попереду.

2.1.2 Щоденні промови Президента України до народу інтенсивно завойовують позиції пріоритетного комунікативного явища в житті суспільства. На лексичному рівні мовний вплив Президента України відбувається за допомогою регулятивної функції, значення якої коментує Л. Кургут у розвідці “Функціональна парадигма текстової категорії каузальності”: “Функція – це суть і смисл існування реалії, яка є належністю людського універсума, а мова – це найважливіше знаряддя регуляції” [31, с.117].

Регулятивність у щоденній комунікації – це процедура, яка здатна регулювати/спрямовувати мовно-мисленнєву діяльність українських громадян.

Регулятивні засоби зазвичай доступні зовнішньому спостереженню, тобто експліцитні. А відтак змушують читача реагувати. Звернемо увагу, що регулятивні засоби у конкретному тексті “створюють соціально-політичне тло” [9, с.43].

Проаналізуємо найчіткіше окреслені регулятивні засоби СПЛ у зверненні “Сила суспільства й міцність держави поєднуються саме справедливістю” від 22 січня 2023 року [43].

У контексті щоденної комунікації регулятивна функція спрямована на регулювання стосунків у соціумі. Звернення Президента України до українського народу розпочинаються із конкретного звертання і вітання: **“Бажаю здоров’я, шановні українці!”**[43]. Характерно те, що звичайні слова виходять за межі побутового. Вони стають засобом не просто встановлення контакту, а його посилення, оскільки цього потребує воєнне сьогодення.

Різного роду волевиявлення перш за все закладені в лексичних одиницях. Звернення Президента України в День Соборності містить прямі й опосередковані форми спонукання:

- прохання;

*Ми всі маємо – кожен своє – **робити** для нашої єдності. Сила суспільства й міцність держави поєднуються саме **справедливістю*** [43].

- наказ;

*Дякую пану **Прем’єр-міністру Ріші Сунаку** за його **потужні рішення**, за його **політику**, яка робить **вільний світ** міцнішим. Саме таким нам усім варто зробити цей рік. **Роком справедливості** для України. **Роком єднання** нас усіх **заради свободи й перемоги**. **Роком міцності** України та всіх, хто цінє свободу* [43].

- заборона, застереження;

*Я хочу, щоб це було зрозуміло: **повернення до того**, що було колись, до того, як звикли жити різні люди, **наближені до державних інституцій**, **чи ті, хто все життя поклав на гонитву за крісло**... **Повернення не буде*** [43].

- порада;

*Дуже важливо зберігати **єднання**. **Робити все**, щоб люди, які цінують **свободу**, були **разом**, були **дієвими*** [43].

- переконання;

Перше й головне, про що хочу сьогодні сказати, – це справедливість. Справедливість, яка є, до речі, однією з основ соборності. В суспільстві, яке відчуває справедливість, об'єднання людей завжди міцніше.

Звичайно, зараз основна увага – це питання оборони, це питання зовнішньої політики, це питання війни [43].

Значну роль в оформленні категорії регулятивності займають слова-топоніми. Їх можна вважати своєрідним контролем адекватного й достовірного сприйняття інформації. У текстовому просторі зазначеного звернення В. Зеленського зустрічаються як макро- так і мікротопоніми. Крім того, мікротопоніми як назви окремих населених пунктів сприймаються як стилістичний прийом сильної позиції. Це спеціальне наголошення виходить за межі номінативної функції, тобто сприяє більш точному висвітленню реальних подій, наприклад: *“Сьогодні в Україні – в Кисві, в Бучі, у Бородянці – побував наш друг Борис Джонсон. Людина, яку не треба якось особливо представляти”*; *“Я дякую за нього всім британцям, абсолютно усім нашим друзям у Британії, всьому суспільству”*[43].

Функція регулювання може поширюватися на планування мовця власної діяльності й поведінки в соціумі. Це своєрідний самовплив. Так, у зверненні pana президента за допомогою СПЛ чітко простежується причинно-наслідковий зв'язок його управлінських дій.

Сьогодні Кабінет Міністрів України звільнив із посади заступника міністра, який був викритий співробітниками НАБУ.

У правоохоронців є всі можливості, щоб провести розслідування й спрямувати це провадження до суду.

І я хочу, щоб це було нашим сигналом усім, чії дії або поведінка порушують принцип справедливості [43].

Розглянувши конкретне звернення, можемо зробити висновок, що актуальність регулятивної функції очевидна. Це потреба часу. Промова Президента України у День Соборності України поєднує стилістично нейтральну і стилістично марковану (суспільно-політичну) лексики.

2.1.3 Варто нагадати, що комунікація В. Зеленського з народом власне у такому форматі спричинена воєнною агресією росії. За таких умов досить складно висловлювати почуття, емоції, ставлення до держави, що посягає на територіальну цілісність і суверенітет України.

Як справжній лідер українського народу, Президент України користується такою суспільно-політичною лексикою, яка б дала можливість продемонструвати власну реакцію на події, що відбуваються. А відтак можемо говорити про доречність семантичного призначення експресивної лексики, тобто її емотивну функцію. Незначна заувага: емотивну лексику відрізняє від номінативної здатність вираження емоційного ставлення мовця як до ситуації спілкування, так і до предмета мовлення [30].

Цій темі присвячена стаття І. Гелети “Особливості відтворення категорії оцінки при перекладі політичних промов” [11]. Автор, аналізуючи емоційні компоненти конотації, виділяє раціональну та емоційну оцінки в щоденній комунікації Президента України: “Раціональна оцінка виражена нейтральною лексикою, а емоціональна – емоційно забарвленою лексикою. Позитивна оцінка – лексемами позитивної семантики: *міцний, героїзм, мужність*. Негативна оцінка – лексемами негативної семантики: *катастрофічна, злочинна, жорстокості, підла*. Абсолютна оцінка містить імпліцитне порівняння і характеризується єдиним об’єктом оцінки, відносна оцінка – навпаки. Отже, раціональна та емоціональна оцінки репрезентуються майже у рівній кількості, негативна оцінка вдвічі більша за позитивну, а у зіставленні абсолютної та відносної оцінки остання цілком відсутня” [11, с.40].

У своїх промовах Президент України Володимир Зеленський широко проявляє власні емоції болю і зневаги до ворога. Він “ламає стереотип про потужність другої армії світу, натомість завдяки йому у світі з’являється нове бачення українського народу і Збройних Сил України” [28, с.74]

Від загальної оцінки у вищезазначених працях перейдемо до більш конкретної. Простежимо експресивну (емотивну) функцію на прикладі звернення Президента України від 01 січня 2023 року [44].

Як і всі виступи, це звернення має чітку структуру. У кожній частині слово наділене емоційно-експресивним значенням. Так, у слова привітання за допомогою прикметника вкладено шану й велич: *“Бажаю здоров’я, шановні українці!”* [44]. Далі лідер держави, акцентуючи на слові *новий* конкретними фактами доводить успіхи й здобутки на фронті і в тилу: *“Новий рік, новий день, нові підсумки. 45 “Шахедів” збито в першу ніч року”* [44].

У зверненні вжито шість разів слова вдячності, чотири – від 1-ої особи однини, двічі – від 1-ої особи множини. Зеленський-адресант вкладає почуття гордості, називаючи адресатів:

Дякую нашим Повітряним силам – льотчикам, зенітникам. 33 “Шахеда” на їхньому рахунку. Дякую протиповітряній обороні наших Сухопутних військ за ще 12 збитих іранських дронів. Просто молодці, хлопці!

Я дякую всім, хто цієї ночі, і щодня, і щоночі б’є ворога на фронті! На кожен російський удар по Херсону, Нікополю, по Харківщині, по всіх наших містах і громадах ми окупантам відповідаємо. Дуже відчутно для них.

Я дякую всім нашим енергетикам, комунальникам за стабільне енергопостачання і мінімум відключень – з урахуванням усіх наявних обставин. Всюди, де лінії передачі та інші енергооб’єкти пошкоджені обстрілами, відновлення триває цілодобово. Сьогодні – також [44].

Далі засобами контрастної лексики возвеличує наші Збройні Сили і знецінює ворога як у минулому році, так і на початку 2023 року:

Російські терористи як були жалюгідними, такими й зайшли в цей рік. Наші ж захисники як були молодці, так і 1 січня себе показали дуже добре [44].

Слова про росію зниженого тону та з негативно-емотивною оцінкою:

Знаєте, цими днями було видно максимально, як далеко ми відійшли, відійшли ментально, просто по-людськи від того, в чому “вариться” Росія. Наше з вами відчуття єдності, справжності, самого життя – це все так контрастує зі страхом, який запанував у Росії.

Вони бояться. Це відчувається. І правильно бояться. Бо вони програють. Дрони, ракети, все інше їм не допоможуть. Бо ми – разом. А вони – хіба що разом зі страхом [44].

На цьому фоні піднесена суспільно-політична лексика виражає суспільну оцінку наших поглядів:

І жодного року вони в Україні не заберуть, не заберуть нашої незалежності. Ми нічого їм не віддамо [44].

Як бачимо, лексика пана президента проста, їй не притаманна експресивна емоційність у загальному розумінні – емотивна функція реалізована суто логічно і входить у денотацію слова. Слухаючи власне саме звернення, усвідомлюємо здатність В. Зеленського, як оратора, поєднати негативні емоції різного спектру, від гніву й зневаги, з емотивністю захоплення співвітчизниками:

І дуже важливо, як усі українці цієї новорічної ночі підживили внутрішню енергію.

І як ми дякували нашим воїнам. Як ми дякували близьким. Як мільйони разів по всій Україні, по всьому вільному світу звучало й звучить досі наше з вами побажання – побажання перемоги.

Зробимо все, щоб так і було!

Слава всім нашим воїнам!

Слава кожному й кожній, хто працює на перемогу України!

Слава Україні [44]!

У цілому, емотивна функція сприяє декодуванню мети комунікації, зокрема “дискредитування противника, принцип протиставлення *ми – вони*, творення позитивного образу України і українців” [28, с.71].

Отже, розкриття номінативної, регулятивної, експресивної (емотивної) функцій пласту суспільно-політичних лексем дає змогу краще збагнути не лише комунікативні наміри Президента України, а і його ставлення до ситуації, співвітчизників, усієї цивілізованої аудиторії. Тож СПЛ як мовознавча категорія об’єктує в собі знання українського соціуму про політичну дійсність, зокрема і воєнного часу.

2.2 Категорія номінації в контексті сучасного суспільно-політичного дискурсу

Сьогодні в українському суспільстві нечувана раніше складна геополітична ситуація. Це проблема не лише в масштабах нашої держави, на території якої тривають воєнні дії, а й усього цивілізованого світу. XXI століття – епоха свободи, вибору, мобільності, інтеграції, високих цінностей. Усе це намагається знищити росія – держава-агресор, країна-терорист.

З боку Президента України робиться все можливе й неможливе, аби наблизити довгоочікувану перемогу, тож категорії номінацій суспільно-політичного звучання досить широкого діапазону. На прикладі звернення Президента Володимира Зеленського від 21 березня 2023 року [45] розглянемо запропоновані нами тематичні категорії (див. рис.1.1).

Враховуючи першопричини щоденних звернень очільника держави та складну реальність, цілком зрозуміло, що в комунікації президента переважає категорія “Безпека. Війна. Мир”. Ці тематичні лексеми зазвичай у протилежних

вимірах – возвеличення перемог і здобутків українців та знецінення держави-терориста:

І найкращий доказ цього – це наш досвід. Уже набутий українцями досвід вигнання російських окупантів. Завдяки хоробрості наших воїнів, завдяки підтримці наших партнерів, які ніколи не змиряються з російським прагненням зламати міжнародний правопорядок [45].

Наша впевненість у перемозі України, наше бачення вільного майбутнього для нашої держави, український героїзм, який вразив світ, – усе це народилося саме там... У містах-героях української півночі, українського сходу, українського півдня. У містах героїв, чий характер ані на секунду не підкорився окупанту навіть тоді, коли окупант прийшов до їхніх домівок [45].

Чільне місце в зазначеній категорії займають слова на позначення підтримки нашої держави з боку світових лідерів. Це свідчення їх активної участі в забезпеченні безпеки у світі, наприклад:

І це дуже важливо, коли глобальні лідери проявляють хоробрість, відвідуючи Україну попри всі ризики, і проявляють повагу – повагу до наших людей, які воюють не лише за свою державу, за українську незалежність, а й за те, щоб у світі все ж збереглися й діяли цивілізовані правила, цивілізоване життя [45].

Воєнні реалії потребують від Президента України вживання лексем на позначення структури та питань діяльності оборонної системи, наприклад:

Провів сьогодні засідання Ставки. Головне питання – передова. Наші воїни, наші позиції, наше посилення. Доповідали командувачі, Головком, розвідка. Одне з питань, якому завжди максимум уваги, – це постачання боєприпасів, підтримка від наших партнерів. Очікуємо збільшення постачання саме того, що нам потрібно саме зараз [45].

Нинішня ситуація складна для різних регіонів України. Тому у зверненнях В. Зеленського досить часто звучать лексичні одиниці з категорії “Держава. Регіони”, наприклад:

*Сьогодні Україна почала відзначати першу річницю перших переможних битв повномасштабної війни – боїв **на півночі нашої держави**, які призвели до втечі окупанта.*

*Саме 21 березня минулого року завершилася **битва за Мощун** – маленьке село в **Київській області**, яке стало першим великим кроком нашої держави до перемоги в цій війні.*

*Були й інші такі кроки... **Битва за Гостомель**. **Бої за Ірпінь**. **Боротьба на Чернігівщині й Сумщині**. **Битва за Зміїний**. **Жорстоке протистояння на півдні України** й унікальна наша оборонна операція, яка повернула свободу **Харківщині**.*

*Ми прийдемо до такого ж результату і в інших активних діях. У героїчній битві **за Донбас**, у якій неминуче домінуватиме український прапор. У подальшому протистоянні на півдні, яке відновить нормальне українське життя в **Приазов'ї**. У поверненні нашого **Криму**, звідки вже почалася міграція найбільш далекоглядних шурів держави-терориста [45].*

Позитивною тенденцією в нинішніх умовах є підтримка міжнародних партнерів. Так, у зверненні від 21 березня 2023 року представлена група слів на тему “Політика. Стратегія”. Ідеться про результати перемовин із Президентом Чилі та Прем’єр-міністром Японії Кішідою:

*Щойно говорив із **Президентом Чилі**, це була хороша розмова. **Оновили бачення нашими державами актуальної ситуації в міжнародних відносинах.***

Я поінформував пана Президента про те, як саме Росія продовжує свою агресію. Поінформував і про те, як ми можемо протидіяти російському терору, протидіяти успішно [45].

Наші переговори з паном Кішидою були доволі продуктивними. Варто зважати на те, що цей візит відбувається в час, коли Японія головує у “Групі семи” – у “Великій сімці” демократичних держав. Тож з урахуванням міцності Японії, лідерства цієї держави в Азії у захисті миру й міжнародного порядку, заснованого на правилах, а також відповідальності Японії як головної в “Групі семи” наші сьогоднішні переговори справді можуть дати глобальний результат.

Ми обговорили й безпекові питання, і політичні, і санкційні, і економічні, і гуманітарні. Є готовність Японії долучитися до нашої відбудови – бути лідером у цих економічних та інфраструктурних процесах.

Але сьогодні я почув також і цілком конкретну готовність Японії працювати разом із нами, щоб іще активніше мобілізувати світ для міжнародного порядку, для захисту від агресії, для захисту від російського терору[45].

Категорія “Влада – суспільство – особистість” у щоденних виступах очільника держави є сталою. Для кожного звернення характерне шире привітання, подяка та побажання. Переважають конструкції 1-ої особи множини, це свідчення цілісності нації:

Бажаю здоров’я, шановні українці! [45].

Усі разом ми повертаємо Україні Україну. Усі разом ми захищаємо й наше майбутнє, і нашу гідність, і нашу свободу, і нашу історію [45].

Сьогодні я шанував героїв битви за Мошун – за Київ – саме там, де буде збудовано меморіал на честь наших воїнів і звичайних мешканців Мошуна, чий життя були забрані цією жорстокою війною [45].

Слава кожному й кожній, хто зараз у бою! Слава кожному й кожній, хто б’ється за Україну під Бахмутом, Авдіївкою, під Вугледаром та в усіх інших гарячих точках передової [45]!

Слава нашим героям!

Слава Україні[45]!

Звернемо увагу, що в умовах сучасного суспільно-політичного дискурсу простежуються практично всі категорії номінацій. Це ознака того, що, незважаючи на складний період у житті нашої держави, українське суспільство міцне, сильне і згуртоване.

Погоджуємося, що поняття *категорія* досить широке. У контексті сучасного суспільно-політичного дискурсу в щоденній комунікації В. Зеленського розглянемо поняття *категорія номінацій* як інтегруючу основу для групи номінативних одиниць на позначення духовних цінностей українського народу.

Загальновідомо, що вищим рівнем розвитку особистості й соціуму є духовність, яка вимірюється морально-релевантним змістом та загальною гуманістичною спрямованістю життєвих цілей. Як “соціально моральна цінність, основа культури, основна цінність суспільства”, вона може бути представлена крізь усвідомлення єдності таких категорійних номінацій, як власне *Правда* та контекстуальні синоніми *Добра-зла* [78, с.541].

Стилістичний потенціал суспільно-політичної лексики в щоденних промовах Володимира Зеленського обумовлений зовнішніми екстралінгвальними та внутрішніми лінгвокогнітивними чинниками. Власне їх розкрито в розвідці С. Петренко “Духовні сенси категорії "правда" в риторичі Президента України В. Зеленського в умовах російсько-української війни” [51]. Простежимо вияв духовних сенсів Правди як соціально комунікаційної категорії.

Ситуація, на фоні якої звучить риторика Президента України Володимира Зеленського, є непересічною й унікальною, тому що “дозволяє вочевидь спостерігати реальну дію духовного феномена Правди, що виявився у формуванні єдиного медіапростору, згуртованості й об’єднанні духовних,

інтелектуальних і фізичних зусиль і ресурсів українського народу в протистоянні агресору [51, с.21].

Категорія *Правда* займає одне з найважливіших місць у мовленні пана президента вже з перших днів повномасштабного вторгнення на територію України. Зазначену категорію доповнюють і такі: *свобода, мир, єдність, гідність* тощо. Їх Володимир Зеленський “піднімає на рівень їх духовного розуміння, усвідомлення потужних духовних сенсів, що вони містять” [51, с.22]. Зустрічаються в промовах і біблійні метафори, зокрема “світло – темрява”.

Виокремимо в зверненнях президента від початку 2023 року асоціації до категорій *Добро* та *зло* (рис.2.1).

Рис.2.1. Духовні категорії Добра і зла в щоденних промовах Президента України В. Зеленського (Узагальнено й доповнено автором [51])

Отже, аналіз категорії номінацій у контексті сучасного суспільно-політичного дискурсу переконують, що перемога буде за нами і що слова Президента України Володимира Зеленського не розходяться з ділом. Вибір народу України очевидний – мир, територіальна цілісність, економічна стабільність, інтеграція в європейський простір тощо. Не будуть поза увагою і злочини росії. Їхня антилюдяна сутність породила появу певних неологізмів, які набули узагальненого характеру.

2.3 Функціонування неологічної суспільно-політичної лексики в мовленні Президента України

Процес неологізації відбувається в українській мові постійно, тому що між мовою і народом існує нерозривний зв'язок.

Нинішні реалії пов'язані з воєнним дискурсом. Він водночас відображає соціально-політичне й культурне життя, психологічні й історичні процеси воєнного періоду. Тож, суспільно-політичні неологізми – це мовно-мовленнєві новотвори, які виникають як потреба для називання нових явищ і понять, для заміни назви реалії іншим словом, як намір образно чи експресивно назвати предмет, явище, поняття, якість, дію тощо [76].

Науковці розрізняють окремі групи неологізмів за способом виникнення:

- новотвори, утворені афіксальним способом, наприклад: *дебахнулько – той, хто через цікавість спричинив шкоду*;
- запозичення: *бледіна – неологізм на позначення російських ракет та повітряних тривог*;
- рекомбінація значень, спричинена виникненням нових семантичних значень лексичної одиниці, наприклад: *завести трактор – використати якісь методи для боротьби, щоб протистояти ворогу*;
- реактивація (відродження слів із минулого), наприклад: *мамкувати – не виконувати самотійно простих дій задля збереження власного життя* [76].

Одними з перших новотворів під час російсько-української війни в “Словнику сучасної української мови” зафіксовано такі: *чорнобаїти, макронити, затридіти, арестовлення, хітсивня*. До таких слів належать і названі вище [76].

Виділимо ще кілька категорій суспільно-політичних неологізмів:

- okazіonalіzmi, утворені на основі антропонімів: *арестовлення, арестовичник, арестовити* (від – колишній радник Офісу президента України з питань стратегічних комунікацій у сфері нацбезпеки та оборони Олексій Арестович);

- кімити* (від – голова Миколаївської ОДА Віталій Кім); *макронити* (від – президент Франції Еммануель Жан-Мішель Фредерік Макрон);
- спосіб оборони рідної землі: *відбайрактарити*, *відджавелініти*, *застінгерити*;
 - потужні експресіонізми в соціальних мережах: *я – зсуїст(-ка)*, *краЗСУнчик/краЗСУня*;
 - спільнота підтримки: *українські диванні війська*, *кухонні війська*, *тракторні війська*, *цигани-привиди*, *IT-армія (кіберкозаки, кіберпартизани)*;
 - знищення ворога: *відкобзонити*, *віддвохсотити*, *затрьохсотити*, *присвітити*, *могілізувати*;
 - російські соцмережі: *тристаграм*, *путлернет*, *чебурнет*, *х**лопедія*, *путлерпедія*, *чебурпедія*, *ватнікпедія* [76].

Отже, протягом російсько-української війни виникнення суспільно-політичних новотворів має раціонально-функціональний характер. Це свідомо і логічна тенденція, ознака часу й обставин. Багато таких слів мають жаргонний відтінок.

Політики часто є авторами суспільно-політичних неологізмів або ж використовують у власному мовленні.

Що стосується Президента України, зокрема щоденних звернень до українського народу, то можна стверджувати, що він досить стриманий у нових словах. Нами було проаналізовано звернення протягом 1-25 березня 2023 року. За цей період слів такої категорії – найчастіше рекомбінованих, метафоричного відтінку та із смисловим нарощенням – близько десяти, наприклад: *морпихи* “Тридцятьп’ятки”, *далекоглядні щурі*, *державо-зло*. Звернемо увагу ще на деякі:

- ✓ “*бавовна*” – вибух на підконтрольній росіянам території [26];
- ✓ *донатити* – жертвувати кошти [52];

- ✓ *мінусувати* – ліквідувати ворога [26];
- ✓ “*руській мір*” – ідеологічний концепт, що використовуються в російському інтелектуальному та політичному дискурсі для позначення наднаціональної і трансконтинентальної спільності (“цивілізації”) [68]

Помітною є тенденція до вправного перефразування новітніх жаргонізмів, зокрема, неназивання маршруту, за яким відправлено “*руській воєнний корабль*”. В інтернет-джерелах цей мем характеризується так: “На початку війни російські моряки вимагали від українців на острові Зміїний здатися, на що прикордонник Роман Грибов відповів: “Російський військовий корабель, йди на х*й!”. Ця фраза стала символом спротиву, який означає зневагу до ворога та сміливість протистояти злу. Відповідно, популярність набув вираз “послати слідом за російським воєнним кораблем” [26].

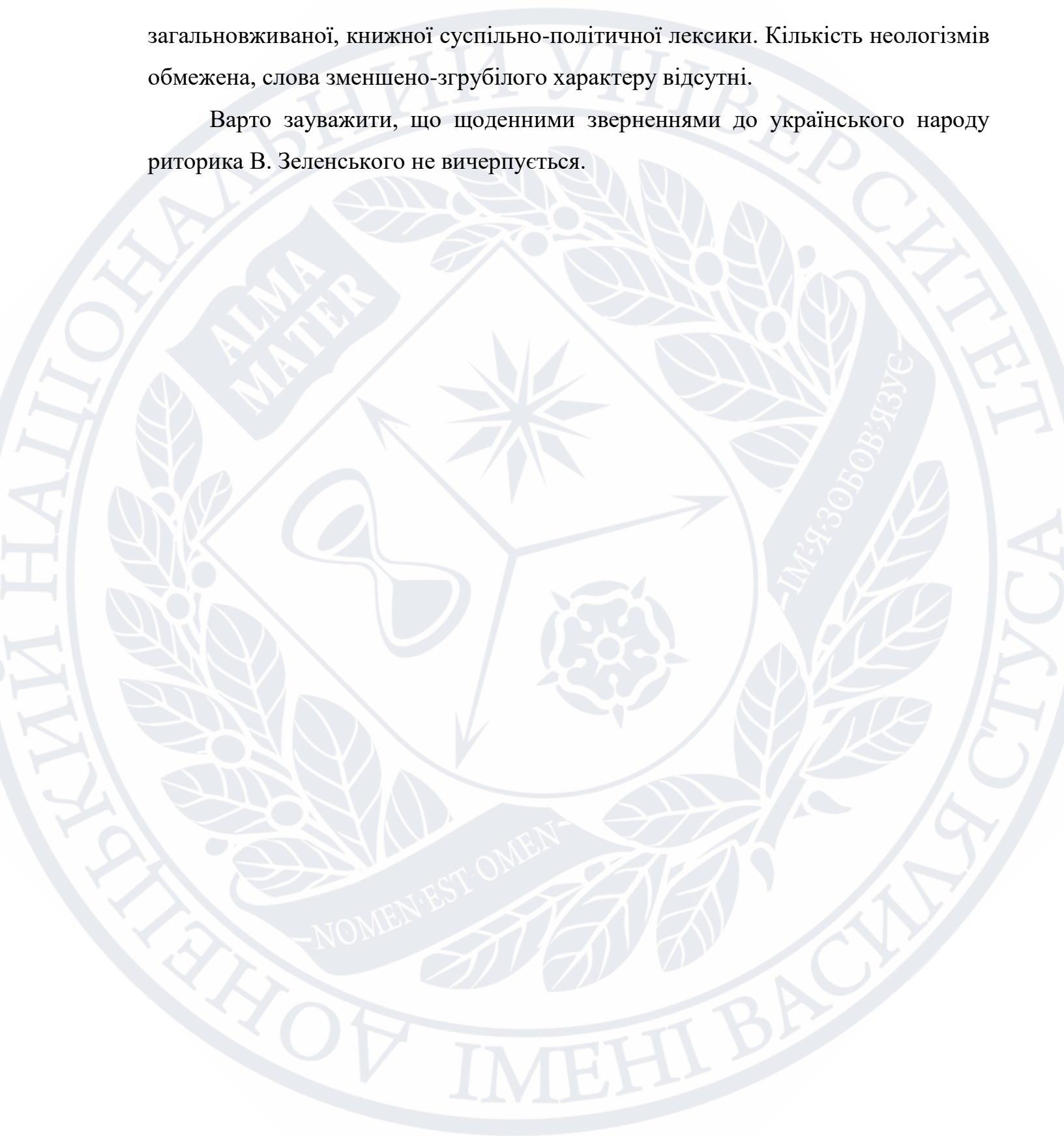
Зустрічаються неолексеми гібридного та спеціалізованого характеру: “*Шахеду*”, *HIMARS*, *Patriot*, *Abrams*, *IRIS-T*, *Challenger*, *NASAMS*, *Leopard*.

Вважаємо за доречне, звернути увагу на такий момент. У сучасній орфографії поширеною є тенденція щодо написання власних російських назв із малої букви. Маємо пояснювальну ремарку: “Оскільки наша мова, як і більшість мов колишніх колоній, — вельми демократична (пливкість правопису — це і недолік, і перевага водночас), то суспільство нормально сприймає навіть експерименти з орфографією: нині багато хто пише росія, москва, путін із малої літери — аби виказати зневагу, наголосити, що названим явищам не місце в цивілізованому світі. Таке написання побутує не лише в соцмережах, а часто і в ЗМІ, ба навіть у книжках” [52]. На офіційному інтернет-сайті в усіх промовах та зверненнях Президента України Володимира Зеленського назви Росія, Кремль, Москва, Путін написані з великої літери.

Тож мовлення пана президента загалом позначене високим ступенем культури, помірної політизованості, доцільним використанням

загальноживаної, книжної суспільно-політичної лексики. Кількість неологізмів обмежена, слова зменшено-згрубілого характеру відсутні.

Варто зауважити, що щоденними зверненнями до українського народу риторика В. Зеленського не вичерпується.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

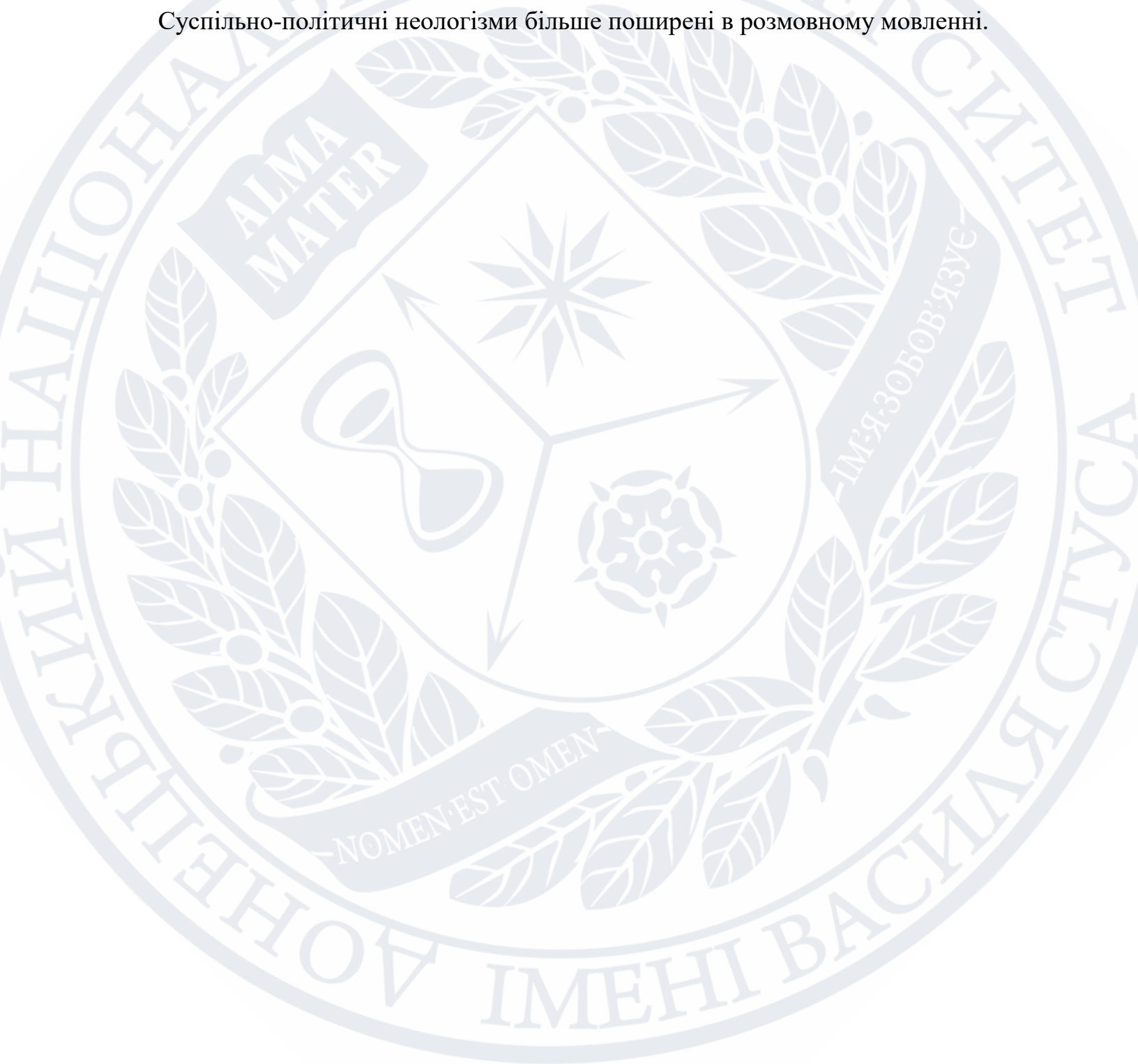
Розгляд функціональної актуальності СПЛ у публічних виступах Президента України до українського народу дає можливість зробити ряд узагальнень.

1. Суспільно-політична лексика В. Зеленського віддзеркалює ментальну категорію реальної політичної дійсності. Засобами різновидів базової комунікативної функції сприяє осмисленню нинішньої геополітичної ситуації та має об'єднувальний характер нації. Номінативне функціонування денотацій СПЛ сприяє відображенню національного світобачення, регулятивне – корелює причинно-наслідковими зв'язками не лише комунікації, а й управлінських дій, експресивне (емотивне) – дає можливість зрозуміти віру в перемогу. Враховуючи, що функції реалізуються не ізольовано, а в різноваріантних з'єднаннях, то наголосимо, що СПЛ сприяє відображенню реальної картини сьогодення, динамічності змін у соціальному, історичному та політичному дискурсах.

2. Сучасний суспільно-політичний дискурс обумовлений ситуацією воєнного часу. У такому контексті політика домінує в житті нашого суспільства. Відповідно в щоденних зверненнях до українського народу переважають такі категорії номінацій: “Безпека. Війна. Мир”, “Держава. Регіони”, “Політика. Стратегія”, “Влада – суспільство – особистість”. Крім того, у кожній промові наявні духовні категорії, виражені абстрактними іменниками, зокрема *добро, правда, перемога, життя, віра, дух* тощо.

3. Щоденні суспільно-політичні звернення Президента України – вияв інституційної харизми. Воєнний дискурс справді вплинув на появу суспільно-політичних неологізмів. Вони характерні для мовлення політичних діячів, чого не можна сказати про Президента України. В. Зеленський є носієм

стриманої, виваженої та конкретної лексики. Переконані, що мовець не потребує додаткової експресивної, жаргонної, неолексики тощо, щоб зламати стереотип про силу другої армії світу. Росія це робить сама власними діями. Суспільно-політичні неологізми більше поширені в розмовному мовленні.

РОЗДІЛ 3

МОВНО-СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТЕКСТУ ПРОМОВ В. ЗЕЛЕНСЬКОГО ДО ІНСТИТУЦІЙНИХ ОСІБ ЄВРОПИ ТА СВІТУ

Під час війни, залежно від того, які цілі переслідує Президент України та яку підтримку потребує, він звертається і до інституційних осіб. Загальна мета цілком очевидна – сприяння щодо фінансової та гуманітарної допомоги, вплив на міжнародну дипломатію. З огляду на це, йдеться про ефективність комунікативного іміджу президента на світовому рівні та особливості його політичної риторики.

3.1 Складники комунікативного іміджу та політичної риторики Президента України на світовому рівні

Комунікативний імідж та політична риторика – це два різних концепти, хоча і пов'язані між собою в політичному контексті. Розглянемо їх у поступальному русі.

3.1.1 Поняття “імідж” багатозначне. Принаймні воно тісно пов'язане з розвитком суспільного та політичного життя будь-якої країни. Його основними поняттями є особистісний, політичний, комунікативний іміджі тощо (*Додаток В*) (рис.3.1).

Наукові праці О. Іванцівої, В. Даулетової, А. Акайомової та інших дослідників детально розкривають ключові питання, пов'язані з іміджем у сучасній лінгвістиці.

Зокрема, у науковій роботі А. Акайомової “Політичний імідж та основні його характеристики” досліджується явище політичного іміджу в багатьох аспектах. Так, слово “імідж” походить з англійської мови (“image”), і його можна перекласти як “образ”. У довідкових виданнях це поняття трактується як цілеспрямований образ, емоційно забарвлений образ, що став стереотипом у

масовій свідомості; набір певних якостей, які люди пов'язують із певним індивідом; уявлення про щось, що нагадує про інше – будь то конкретне чи абстрактне [1]. Дослідниця зазначає: “Будучи феноменом індивідуальної, групової чи масової свідомості, імідж функціонує як образ-уявлення, в якому у складній взаємодії поєднуються зовнішні і внутрішні характеристики об'єкта” [1, с.29].

Дослідження також були проведені О. Черною, Т. Романовою, В. Петриком, П. Надолішнім, Г. Райтом, Т. Топольницькою та іншими, що стосувалися створення комунікативного іміджу політичного лідера та органів державної влади [14].

У політиці існує кілька типів іміджу. Виокремимо основні: імідж країни та імідж лідера. У нелегкому сьогоднішньому вони взаємопов'язані.

Імідж країни – це імідж, який створюється для країни в цілому. Він відображає силу країни, її культуру та традиції, сприяє залученню іноземних інвесторів та туристів. Під час нинішньої гібридної війни Україна – це країна мужності й непереможності.

Імідж Президента України – це спосіб його представлення громадськості країни та світові в цілому, його позиції та дій, які він робить як державний діяч. Імідж президента має певні різновиди, залежно від того, які аспекти президентської діяльності він підкреслює: державний, лідерський, соціальний, зовнішньополітичний, комунікативний тощо.

Погодимося з думкою А. Акайомової, що “політичний імідж виникає тільки тоді, коли він стає “публічним” і починає стосуватися різних сторін політичної практики” [1, с.29]. Тож у нинішній час є актуальним питання політичного іміджу України та В. Зеленського.

До структурних компонентів політичного іміджу належать персональні, соціальні та символічні характеристики. На нашу думку, цікавою є пропозиція

Ю. Зущика, який наголошує, що “функціональний зріз включає: мову (зокрема, лексикон); зовнішню атрибутику (одяг, зачіску, окуляри, автомобіль тощо); міміку, пантоміміку, жестикуляцію та інші елементи невербальної поведінки” [1, с.33].

Таким чином, йдеться про важливість комунікативного іміджу, адже мова політика реалізується в інформаційному просторі за допомогою здатності влучно й чітко говорити.

3.1.2 Комунікативний імідж – це сукупність вражень, створених аудиторією про політичну особистість на основі сприйняття її зовнішнього вигляду, мовного стилю, способу поведінки та спілкування з людьми. У політичній комунікації комунікативний імідж є одним із ключових. За допомогою комунікативного іміджу політики можуть актуалізувати лінгвальні та екстралінгвальні засоби комунікації. Саме тому вивчення того, як мова впливає на створення комунікативного іміджу є одним із центральних завдань сучасної лінгвістики [33].

Поділяємо позицію Ю. Зашколи в розвідці “Поняття комунікативного іміджу політика в сучасній лінгвістичній літературі”, у якій йдеться про комунікативні функції (за Т. Романовою), що виконує імідж: “спрощує сприйняття інформації про політика; передбачає та створює такі умови, щоб аудиторія запам’ятовувала лише найкращі риси політика, наприклад, які найбільш затребувані в електораті; формує психологічні настанови щодо вибору саме цього кандидата” [14, с.65].

На нашу думку, Україну представляє політичний лідер світового рівня, чий імідж відповідає часові. Визначаючи складові комунікативного іміджу В. Зеленського ми спиралися на характеристики іміджу, виокремлені в розвідці К. Орду і О. Сікорської на основі дисертаційного дослідження М. Сухолової [39]. До них належать такі компоненти: когнітивний, поведінковий, особистісний.

Розглянемо кожний структурний компонент (більш детально когнітивний компонент як базовий) визначеного феномену на прикладі виступу Президента Володимира Зеленського 5 квітня 2023 року перед Королівським замком у Варшаві, який тривав 41:55 [46;84]. Промова присвячена дружбі України й Польщі та майбутній перемозі над росією.

1. Когнітивний компонент проявляється у вербальній (усній і письмовій) та невербальній формі.

Зважаючи на те, що усне мовлення є основним засобом передачі інформації та впливу на сприйняття комунікативного партнера, у вищезазначеній промові виділимо наступні особливості:

- поширені персональні та загальні звертання, у яких відчувається глибока повага й довіра;

Вдячний тобі, друже Анджею, пане президенте. Твоїй дружині Агати.

Для мене честь — бути тут сьогодні разом із моєю дружиною.

Тобі, дорогий Матеуше, пане прем'єр-міністре.

Дякую вам, пані маршалек і пане маршалку. Усім польським лідерам тут, у Варшаві, і всюди у гмінах та людям Польщі, які знають, що означає для вашої свободи наша свобода. Я вдячний усім вам, хто зараз на цій площі й хто чує мене по всій Польщі! [46]

Дорогі поляки! Усі європейці! [46]

- використання простої (2-ої особи), доступної, однозначної і впевненої мови – без складних та технічних термінів, що сприяє розумінню і легкості сприйняття мови;

Ми з тобою, Польще, пліч-о-пліч утвердимо свободу у Європі назавжди.

Тиранія програє в історії, коли програє в Україні. Москва не вбиватиме, а Петербург не ділитиме. Більше ніколи [46].

На цій славетній площі й на будь-якій іншій польській площі так само, як і на всіх українських майданах, більше ніколи не буде Росії – після нашої перемоги [46].

- різноманітні стилістичні прийоми, наприклад:

а) повторення і паралелізм;

Вітаю, Варшаво! Вітаю, Польще! Великий польський народе! Великий український народе! Плч-о-плч тут, об'єднані на цій площі духом свободи, величною історією та славетною перемогою, яку разом наближаємо! [46].

*Я промовляю до вас словами **вдячності** й сили. **Вдячності**, бо немає більше таких моментів, коли б ми були порізно, коли ми були б не об'єднані [46].*

б) метафори;

*Ми знаємо одне одного, українці й поляки, і знаємо дуже давно. І зараз у **серці польської столиці українські серця звертаються до кожного з польських сердець [46].***

в) риторичні оклики;

*Українські й польські серця б'ються за одну свободу, за обопільну незалежність наших держав, за нашу рідну Європу — наш спільний дім, і ми **переможемо! [46]***

Уклін тобі, Польще! Оплески тобі, польський народе! [46]

г) риторичні питання;

Чи багато ще треба кроків до неї (перемоги, авт.)? [46]

г) антитези як приховане й пряме підкреслення згубної сили держави-агресора росії;

Та чужа влада, що хотіла контролювати наші народи й не розуміла, чого ми прагнемо, просто розсипалася. А ми — ми стоїмо разом! Плч-о-плч. Україна і Польща, і Європа, і вільний світ [46].

*Стоїмо й коли знову кинуть повномасштабні сили агресії проти нашої свободи. Що ж, **впаде і цей режим, що пішов війною проти нас.** Він приніс могили Україні, щоб потім принести могили знову і Польщі, і всім нашим братам і сестрам вільної Європи. **А ми боремось. Пліч-о-пліч!***

Він приніс депортації українцям, щоб знову депортувати й інших, чия свобода дихає на землях, які Росія збирається вкрати. А ми захищаємося. Пліч-о-пліч![46].

Ворог хотів поховати нашу з вами незалежність і розчинити в російському просторі наші національні культури. А ми стоїмо міцно! Ми з вами, українці й поляки, разом, пліч-о-пліч повернемо все це зло епітафією російському імперіалізму [46].

- приклади з культури іншого народу як живі, наочні приклади, що створюють образність та допомагають усвідомити його ідеї;

*Сьогодні я був на площі Маршалка Пілсудського, поруч із цим місцем, там, де 79-го року прозвучали слова **великої людини й великого поляка Івана Павла II.** Звертаючись до Бога, він сказав: **“Нехай зійде Твій Дух і оновить лице землі! Цієї землі!”***

Сьогодні очевидно, наскільки щедрим був Господь, коли почув ці слова. Вільна Польща постала й ніколи не впаде. Вільна Україна постала й ніколи не впаде [46].

- пряме цитування як прояв світової підтримки;

*Коли у Варшаві нещодавно виступав **наш із вами союзник, потужний союзник свободи — Президент Байден,** він сказав: **“Немає солодшого слова, ніж “свобода”. Немає шляхетнішої мети, ніж свобода. Немає вищого прагнення, ніж свобода”*** [46].

***Єжи Гедройць** учив, що **“немає незалежної Польщі без незалежної України”.** Це вивчено* [46].

- аналогії між українським і польським народом, державою, які роблять виступ більш емоційним та запам'ятовуваним;

Щоразу, коли український прапор повертається на абсолютно законне місце на українській землі, а російський окупант утікає, міцнішає й польський прапор.

Жовто-сині й біло-червоні – ці чотири кольори міцніші за ворожий триколон.

Кожен успішний бій українських героїв за нашу незалежну державу додає захисту й польській незалежності. Польські Краби й Перуни в руках українців, які повертають нашим людям свободу, додають міцності і вашій свободі [46].

Ось що означає наше вміння, українців і поляків, будувати нашу переможну історію пліч-о-пліч. І я вдячний за це братерство кожному поляку! [46]

І так само, як ми із тобою, Польще, стоїмо разом у цій війні, будемо насолоджуватися й миром. Разом! Пліч-о-пліч в усьому. Разом у Європейському Союзі, разом у НАТО. Це продовження нашої долі вільних народів! [46]

- вживання спонукальних речень як прояв дієвості;

Треба лише не зупинятися в солідарності. Коли битва вимагає артилерії, її варто надати. Коли перемога потребує танків, їхній гуркіт має зазвучати на передовій. Коли незалежність потребує повітря, не треба звертати уваги, як відреагують у Росії на літаки в нас, не варто гадати, яке число матиме безпечніший вигляд поруч із літерою F — 16 чи якесь інше. Варто діяти! [46]

- навмисне підкреслення важливих ключових фраз щодо солідарності з метою залучення уваги аудиторії;

Я певен, ти знаєш, що солідарність охоплює зараз значно більше, ніж долю наших двох народів. Коли ми з вами вільні - це гарантія, що свобода буде міцною в усіх наших країнах-сусідках у Євросоюзі. Румунія й Словаччина, Литва та інші країни Балтії... Всі сильніші, коли ми вільні. Коли ми вільні - це гарантія, що свобода вистійть у Молдові, не полишить Грузії та прийде, обов'язково прийде в Білорусь [46].

Історичне порозуміння між нашими народами маємо підкріплювати всім. Усім! Усе, що маємо вирішити для інтересів і спокою наших суспільств, повинні вирішити. Від співпраці військової й політичної, економічної та енергетичної до кропіткої роботи істориків [46].

- систематична вдячність;

Ми, українці й поляки, це добре знаємо. Тому й немає такого питання між нами, яке ми не розв'яжемо, щоб посилити наш спільний захист. Тому й цей мій візит, переговори тут у Варшаві стали ще одним кроком до перемоги. І я дякую за рішення погоджені сьогодні! За потужний оборонний пакет. Дякую за життя, які ми спільно з вами рятуємо нашою солідарністю! [46]

Коли приймаємо, що людське життя — найвища цінність, ми шануємо пам'ять і гідність кожної людини. Усіх, хто жив перед нами. Усіх, хто потребує поваги. І тут не повинно бути жодних заборон. Саме наша з вами обопільна й абсолютна повага нестиме світові українську й польську культури. Завжди нестиме! Бо ми назавжди врятувалися нашою єдністю, нашою рішучістю [46].

Дорогий Жешуве! Я дякую тобі за те, що ти став першим містом-рятівником для України!

Перемишлю! Любліне! Хелме! Дякую вам! Вам, що відкрилися нашим людям у час, коли це було найбільше потрібно!

*Гданську і Вроцлаве! Катовіце й Білостоку! Кракове й Варшаво! Кожне місто Польщі, яке стало таким гостинним для наших людей! **Я дякую вам!***

Дякую за те, що українські діти в Польщі можуть жити в повазі, а українські дорослі отримали від Польської держави закон, що гарантує їм ті ж права й можливості, що є у ваших людей!

Дякую всім волонтерам Польщі – [про аплодисменти] можна гучніше волонтерам? — які допомагають нашим людям тут, на польській землі, та в Україні, навіть ризикуючи своїм життям!

Дякую всім, хто тренує українських солдатів на польській землі!

І дякую кожному польському серцю, що піднімає свої молитви також і за українців! [46]

- нарочите підкреслення відповідальності росії за скоєні вчинки;

*Що більше свободи буде у нас із вами, навколо нас, то більше гарантій буде й у справедливості. У того, що наш спільний ворог відповідатиме. **Справедливо відповідатиме за Биківню та Бучу, за Катинь і Смоленськ. Відповідатиме до кінця свого життя тут, на землі, і навіки — перед Богом [46].***

- віра в перемогу;

Щодня працюємо для того, щоб вигнати ворога з України, щоб повернути безпеку всім нашим містам і селам, щоб наші люди, які знайшли прихисток в інших країнах, могли повернутися додому.

Дорогі поляки! Усі європейці!

Бажаю вам щасливих прийдешніх Великодніх свят! І всім — перемоги життя над агресією, перемоги в боях, що тривають зараз в Україні!

Слава всім нашим воїнам, які б'ються за нашу й вашу свободу!

Слава Україні!

Chwała Polsce! [46]

Як можемо пересвідчитися, лише в одній промові наявний цілий спектр вербальних засобів. І в кожному з них СПЛ виконує цінну роль – демонструє, що людина і мир є найвищими цінностями суспільства.

Цікаво простежити в цій промові невербальні (немовні) засоби комунікації. Зазначимо, що оцінка даної промови Президента Зеленського є питанням суб'єктивного бачення.

Відразу після виступу Дуди Президент України зайняв місце на трибуні, перед якою був розпростертий жовто-блакитний прапор. Практично весь виступ був виголошений, а не прочитаний. Мовлення чітке, повільне, переконливе. На обличчі чергується серйозність та усмішка, залежно від контексту. Сила й тембр голосу характерний саме для офіційних промов – тож має вплив на сприйняття аудиторією його слів.

Як свідчать наші спостереження, поза була типовою для Зеленського – прямою. Це ознака його впевненості й рішучості. Незначне притупцювання ми трактуємо, як жвавість його натури та незначне хвилювання, адже зустріч у Польщі була першою від початку війни (Анджей Дуда за час повномасштабної війни відвідував Україну чотири рази). Зеленський поклав руки, опустивши долоні вниз, на пюпітр. Це викликає враження офіційності та серйозності.

Ми звернули увагу на його жести та міміку. Дивлячись прямо, Президент інколи повертає голову то вліво, то вправо – ознака бажання, щоб його слова було чути всім. Інколи жестикулює лівою рукою, піднімаючи вказівний палець догори. Це можна трактувати як впевненість у своїх словах і намірах. Під час виголошення слів вдячності плескає в долоні разом із аудиторією. Це створює враження відкритості в спілкуванні.

На комунікативний імідж Президента впливає і його зовнішній вигляд. У Польщі пан Зеленський не зрадив своїм традиціям – обрав стиль мілітарі. Це штани карго кольору хакі та світшот із тризубом [10].

Вважаємо, це сприяло підвищенню довіри та репутації в очах громадськості, а також на створення позитивної асоціації з його особою – представника держави, на території якої триває війна.

До речі, деякі експерти відзначають один важливий момент – “глава української держави не носить форму ЗСУ, таким чином він дає сигнал громадянам, що не привласнює собі славу військових” [40].

Тож, невербальні характеристики мови увиразнюють вербальну частину промови.

2. Коротко, поведінковий компонент характеризується володінням норм культури мови та наявністю професійно-корпоративної культури.

3. Критеріями особистісного компоненту є емпатія, психологічний такт та комунікабельність.

Переконані, що ці два структурних елементи (поведінковий та особистісний) взаємопов’язані. В. Зеленський харизматичний, впевнений у собі, енергійний, принциповий, рішучий, здатний до прийняття важливих рішень та підтримки народу не лише в Україні, а й за її межами.

У Варшаві особистісно-поведінковий комунікативний імідж Президента України складається з декількох ключових складових:

- ✓ він відкритий та відвертий у спілкуванні з аудиторією;
- ✓ Зеленський не соромиться висловлювати свої емоції, що дозволяє йому показувати свою людську сторону;
- ✓ комунікація проста, доступна і легка для сприйняття;
- ✓ у даному випадку обійшлося без притаманних йому іронії та гумору;
- ✓ дотримується політичної комунікації, що дозволяє йому залучати до себе увагу.

Доречним щодо комунікації В. Зеленського вважаємо узагальнення: “Серед компонентів комунікативної поведінки, які детермінують ефективно вирішення комунікативних завдань ... у різних сферах суспільної взаємодії,

суттєве значення, на наш погляд, мають комунікативна толерантність, комунікативна соціальна компетентність, соціально-перцептивна компетентність” [71, с.69].

Отже, Зеленський постав як президент із не просто іміджем “народного президента”, а як інституційна особа України з сильною і незалежною позицією – держави, яка в умовах воєнного часу потребує підтримки. Комунікативний імідж президента країни має велике значення. Він спрямований на підвищення довіри та репутації в очах громадськості не лише його як представника держави, а й власне позитивної асоціації з Україною. Не виняток і політична риторика. У сукупності вони допомагають президентові впливати на громадську думку не лише у власній країні, а й у світі.

3.1.3 Політична риторика – це мистецтво переконання громадськості в правильності та обґрунтованості певних поглядів і позицій. Вона включає в себе використання різноманітних риторичних фігур, аргументів та прийомів, які мають за мету переконати аудиторію в правильності політичних поглядів та дій.

Виступи Президента України Володимира Зеленського за кордоном характеризуються певними особливостями політичної риторики.

По-перше, Президент України використовує більш інформальний тон спілкування з аудиторією. Не використовує гумор та іронію.

По-друге, він активно використовує англійську мову у своїх виступах за кордоном, що позитивно впливає на сприйняття його зарубіжною аудиторією та демонструє його міжнародну спрямованість. Крім того, це свідчить про емпатію, міжкультурну чутливість, толерантність та мовну здатність до розв’язання конфліктів [16, с.75].

По-третє, очільник нашої держави часто відмовляється від стандартних формул політичної риторики та замість цього використовує власні

формулювання. Це дозволяє йому бути більш автентичним та залучати більшу увагу адресатів.

По-четверте, Зеленський звертає увагу на міжнародні проблеми та виклики, а також активно пропагує ідею міжнародної співпраці та дружби між народами.

У політичному дискурсі російсько-української війни на території України Президент України Володимир Зеленський із метою усунення когнітивної суперечності в оцінці політичної ситуації використовує переважно дві стратегії: підвищення театральності та гармонізацію спілкування з громадянами. Вплив цих стратегій на мовлення полягає в основному в застосуванні імпліцитного позитивного аналізу та співробітництві. Ці прийоми використовуються для створення політичної реальності. Застосування соціальних медіа, акцентування уваги на безпекових та соціальних потребах народу, прийняття спільної відповідальності за майбутнє є характерними ознаками його дискурсу [86].

Від початку повномасштабного вторгнення росії В. Зеленський змінив свій стиль мовлення та почав розмовляти переважно українською мовою, навіть якщо заздалегідь не знав, як правильно сказати деякі російські слова. Це свідчить про популярність української мови серед російськомовних українців. В. Зеленський майстерно використовує українські слова та мову як зброю для підтримки демократичних цінностей: “Широке використання державної мови в Україні стало утвердженням автономії та незалежності” [12, с.86].

У цілому, політична риторика Володимира Зеленського за кордоном характеризується інформальністю та доступністю для аудиторії, використанням англійської мови, автентичністю та увагою до міжнародних проблем.

Як наголошує філологиня К. Туркова в публікації видання “Голос Америки”: “особливість риторики Зеленського саме в його простоті. Він не використовує закручених фраз, не пересипає текст цитатами, не використовує

важких конструкцій. Зрештою, не змінює мовленнєвих масок, як це робить у своїх виступах Володимир Путін, з “розльотом” від суворої бізнес-лексики до блатного жаргону. У Зеленського немає масок, він — справжній, а його стиль монолітний і гранично простий” [6].

Отже, комунікативний імідж В. Зеленського спрямований на створення позитивної іміджевої репутації, тоді як його політична риторика має за мету переконати громадськість у правильності та обґрунтованості поглядів. Обидва ці концепти використовуються з метою підвищення його популярності та впливу на громадськість – зокрема світової підтримки в боротьбі зі спільним ворогом.

3.2 Лінгвостилістична специфіка політичних промов В. Зеленського до інституційних осіб

Під час російської агресії в Україні Володимир Зеленський виголосив ряд промов у різних форматах, включаючи соціальні мережі та звернення до закордонних законодавчих органів. Його виступи, переконані, мають позитивний вплив на міжнародну підтримку українського опору проти російської агресії, зокрема:

23 березня 2022 року – промова в парламенті Японії;

25 березня 2022 року – звернення Президента України В. Зеленського до Президента Європейської ради;

22 грудня 2022 року – історична промова в Конгресі США;

9 лютого 2023 року – виступ В. Зеленського в Європарламенті у Брюсселі.

Проаналізуємо зазначені політичні тексти. Під час часткового розгляду промов візьмемо різні об’єкти дослідження з рекомендацій Ю. Яковенко, а саме:

- 1) мета виступу, тематика та основна ідея;
- 2) структура виступу та логічність викладу;
- 3) використання риторичних прийомів;

4) ключові слова, які можна виявити за допомогою методу контент-аналізу та підрахунку найбільш вживаних слів [89, с.355].

3.2.1 Промова в парламенті Японії 23 березня 2022 року

23 березня Президент України Володимир Зеленський звернувся до японських парламентаріїв [47]. Пряме включення українського лідера було заплановано об 11:00 за Києвом (за місцевим часом – о 18:00). Ця промова транслювалася в усіх ЗМІ. Виступ пана президента розпочався оплесками японських парламентаріїв.

Визначимо мету, тематику та основну ідею виступу.

Мета виступу Володимира Зеленського в парламенті Японії полягала у зміцненні відносин між Україною та Японією, а також у приверненні уваги японської влади до важливих питань, які мають велике значення для майбутнього не лише України, а й регіону в цілому.

Тематика виступу була визначена політичними питаннями, пов'язаними з Україною та Японією. Зробимо спробу виділити мікротеми промови з цитатами та ключовими суспільно-політичними лексемами:

- позиція Японії в нинішній ситуації;

Коли Росія зруйнувала мир для всієї України, ми одразу побачили, що у світі по-справжньому. По-справжньому проти війни. По-справжньому за свободу. По-справжньому за глобальну безпеку. По-справжньому за гармонійний розвиток кожного суспільства. Японія стала лідером такої позиції в Азії. Ви одразу почали працювати для зупинки цієї жорстокої війни, яку розв'язала Російська Федерація. Ви одразу почали працювати для настання миру в Україні. А отже, у Європі [47].

- екологічна небезпека в минулому і після нападу росії на Україну;

24 лютого саме по цій землі поїхала російська бронетехніка, здіймаючи радіоактивний пил у повітря. Чорнобильська станція була захоплена. Силою,

зброєю. Уявіть: атомну станцію, на якій сталася катастрофа [47].

- представлення російських злочинів;

Росія застосувала проти мирних міст України понад тисячу ракет, незліченну кількість авіабомб. ... Доводиться робити поховання просто у дворах розбитих будинків, поряд із дорогами, просто там, де це можливо... Тисячі людей убиті, серед них – 121 дитина [47].

- заклик до потреби посилення діяльності антивоєнної коаліції щодо світової безпеки, проблеми і успіхи;

Ви бачите, що міжнародні інституції не спрацювали. Навіть ООН і Рада Безпеки... Що вони можуть? Вони потребують реформування. Вони потребують ін'єкції чесності. Щоб стати дієвими [47].

- заклик до нових конкретних напрацювань у питаннях безпеки;

Закликаю об'єднувати зусилля держав Азії – ваших партнерів, щоб стабілізувати ситуацію. Щоб Росія шукала мир і зупинила цунамі свого жорстокого вторгнення в нашу державу, в Україну [47].

- висловлення слів вдячності;

Разом з вами ми здатні зробити багато. Навіть іще більше, ніж можемо уявити. Я знаю, яка у вас блискуча історія розвитку. Як ви вмієте будувати і вмієте захищати гармонію. Керуватися принципами й цінувати життя. Захищати довкілля. Коріння цього – у вашій культурі. Яку українці по-справжньому люблять. Я говорю це не просто так, не голослівно [47].

- паралель між державами.

У цінностях ми з вами схожі – попри шалену відстань між нашими країнами. Відстань, якої насправді не існує. Бо в нас однаково тепло у серцях [47].

Основна ідея виступу полягала в тому, що Україна є партнером для Японії у регіоні та має потенціал для розвитку співпраці в усіх сферах. Також

Володимир Зеленський зауважив, що окупація України росією є порушенням міжнародних прав і принципів свободи та суверенітету країни. Виступ Президента України в парламенті Японії можна вважати успішним, тому що він звернув увагу на важливі питання для обох країн та сприяв подальшому розвитку співпраці між Україною та Японією.

Після того як Президент України Володимир Зеленський у відеоформаті звернувся до парламенту країни, Фуміо Кішіда, прем'єр-міністр Японії, висловив свою підтримку Україні. За інформацією Мінфіну країни, “Японія ввела санкції, які включають заморожування активів, проти 76 осіб, семи банків та 12 інших організацій у росії” [88].

Крім того, Фуміо Кішіда 21 березня 2023 року прибув до України, де зустрівся з президентом Володимиром Зеленським. Результат зустрічі – підписання спільної заяви про глобальне партнерство між країнами [83].

3.2.2 Звернення Президента України В. Зеленського до Президента Європейської ради 25 березня 2022 року

Структура виступу, логічність викладу. “Усі виступи Президента України чітко структуровані. Вони складаються із привітання, основного тексту і завершення” [28, с.71]. Узагалі варіювання промов існує, це залежить від конкретного випадку, оскільки будова промови зазвичай визначається темою, метою та контекстом виступу.

Зупинимося на промові на засіданні Європейської ради 25 березня 2022 року [48]. Справді, цей виступ є типовим щодо будови висловлювання і має чітку структуру.

Вступ. Він включає в себе вітання аудиторії, у якому звучить глибока повага до всіх, хто підтримує високо моральні принципи, президента ЄР, зокрема:

Вітаю всіх вас, вітаю всіх наших друзів, друзів України! Вітаю всіх, хто підтримує свободу! Пане Президенте Європейської ради, друже Шарлю, я вітаю тебе і вітаю всіх нас із твоїм переобранням. Я вважаю, що це дуже важливо і правильно [48].

Після привітання виголошує слова вдячності:

Я вдячний за можливість звернутися до вас і до народів Європи [48].

Основна частина. Зміст цього структурного елемента, як і завжди, розлогий. Насамперед, Зеленський ставить проблему, яка потребує уваги та вирішення.

Сьогодні – місяць російському вторгненню. Після восьми років агресії на Донбасі. Місяць великій війні [48].

Відтак В. Зеленський викладає конкретні аргументи, наприклад:

Все почалося 24 лютого з Росії. Коли полетіли ракети. Рано-вранці. Проти наших мирних міст. Люди ще спали. Смерть уже прийшла.

...На наших людей падали бомби. З літаків, які піднімалися з Білорусі. І там навіть не визнавали, що це зробили вони.

Росія захопила Чорнобильську станцію. 24 дні звідти не випускали персонал.

Зруйнувала вже понад 230 шкіл і 155 дитячих садочків. Вбила 128 дітей. Била ракетами по університетах. Спалює з реактивної артилерії житлові квартали тощо [48].

Далі через протиставлення описує дії своєї держави:

Це все робить Росія. Вже місяць. На нашій землі.

А Україна? Що робить Україна?

Не йшла на чужу землю. Ніколи не мріяла про будь-яку війну. Збиває ракети. Закликає чужинців скласти зброю та повернутись додому. Заради життя.

Розумієте? Заради життя, не смерті [48].

Нарешті мова йде про теперішнє:

Російські військові впритул не бачать, що таке гідність. Не знають, що таке совість. Не розуміють, чому ми так цінуємо нашу свободу. Ось цим визначається, як житиме країна.

І кому бути у Європі.

А що Європейський Союз?

Хочу подякувати – ви об'єднані, об'єднані навколо нас. Але я хочу сказати, що було зроблено так чи інакше по-різному. Але ще раз – головне, ви об'єдналися.

І ми це дійсно цінуємо. Ви застосували санкції. Ми вдячні. Це потужні кроки [48].

Разом із тим, президент виділяє і проблеми: “запізнілі санкції”, запізно заблоковано “Північний потік – 2” тощо.

Як перспективу майбутнього, Зеленський просить підтримати членство України в Європейському Союзі.

Кінцівка. Насамкінець, оратор не соромиться подивитися правді в обличчя – вказує ЄР на даремні вагання і сумніви, виділяючи невизначену позицію Німеччини. У підсумку закликає до дії:

Вагаєшся, торгувати з Росією чи ні?

Немає часу вагатися. Час уже вирішувати [48].

На завершення зауважимо, що в цій промові Президент України був нарочито серйозний і суворий. Кожне слово суспільно-політичного характеру було містке й однозначне.

3.2.3 Історична промова в Конгресі США 22 грудня 2022 року

Риторичні прийоми. Візит 22 грудня 2022 року Президента України Володимира Зеленського до Сполучених Штатів Америки був світового значення. Це його перший виїзд за кордон від початку повномасштабної війни

росії проти України. Під час свого перебування в США український президент провів зустріч з американським лідером Джо Байденом та разом із ним провів пресконференцію. Крім того, Володимир Зеленський виступив із промовою у Конгресі США [59].

Міжнародні та українські коментатори не забарилися оцінити результати візиту української делегації до США. Окремі з думок:

- “Ми прагнемо перемоги!” – саме це ключова фраза у виступі Зеленського”, – написав у Твітері вашингтонський економіст і політолог Андерс Ослунд;
- “Дивовижна промова. Героям слава. Бережи, Боже, Зеленського. Благослови, Боже, Україну”, – оцінив день візиту Пол Массаро, старший радник Гельсінської комісії при Конгресі США тощо [59].

У тексті промови [85] було використано багато риторичних та політичних прийомів. Найчастіше траплялись:

1) неповні речення, наприклад:

- *За два дні ми будемо святкувати Різдво. **Можливо, при свічках;***
- *Ми вже збудували сильну Україну – із сильними людьми, сильною армією, сильними інституціями. **Разом з вами!***
- *Бо ми – разом. Україна, Америка й увесь вільний світ [85].*

2) повторення, такі як:

- *Усі, хто **цінує** свободу та справедливість. **Цінує** так само...;*
- *Дякую! **Від кожного, хто** зараз на фронті. **Від кожного, хто** чекає перемоги;*
- ***Нехай** же ці рішення будуть ухвалені! **Нехай** цей прапор буде у вас, пані та панове! **Цей прапор** символізує те, що ми переможемо в цій війні [85];*

3) замість часто вживаних риторичних запитань – риторичні оклики, наприклад:

- *Ми повинні зробити це!*
- *Зробімо це!*

- *Хай світ бачить, що Сполучені Штати – тут!* [85];

4) цитування:

*І саме зараз доречно згадати слова великого Президента Сполучених Штатів Франкліна Делано Рузвельта: “Американський народ використає всю свою **праведну потугу** в ім’я досягнення **цілковитої перемоги**”* [85];

5) спонукальні речення:

Нехай Бог береже наші мужні війська та громадян! Нехай Бог назавжди благословить велику Америку! [85];

б) метафори:

*Хай сьогодні мої слова поваги та вдячності **будуть почуті кожним американським серцем!***

*Всупереч усім перешкодам і **похмурих сценаріям** Україна не впала. Україна жива та **б’ється*** [85].

Отже, промова в Конгресі США 22 грудня 2022 року стала історичною. І велика роль у цьому СПЛ, чіткої, місткої, емоційної.

3.2.4 Виступ В. Зеленського в Європарламенті у Брюсселі 9 лютого 2023 року

Ключові слова. Спробуємо за допомогою методу контент-аналізу припустити, що у текстах політичних виступів В. Зеленського найчастіше використовуються і є носіями інформаційного змісту суспільно-політичні лексеми.

Для аналізу оберемо джерело – виступ президента на спеціальному пленарному засіданні Європарламенту у Брюсселі 9 лютого 2023 року [49].

Ставимо перед собою завдання:

- визначити кількість слів суспільно-політичного характеру в конкретному складному синтаксичному цілому;
- оскільки Україна обрала європейський шлях, вказати кількість споріднених

слів від твірного слова “Європа”;

- створити смисловий тезисний ланцюг змісту виступу.

Маємо такі результати.

1. Вважаємо, що ключовою в тексті промови є частина:

Шановні представники Європи!

Шановні лідери Європи!

Усі ми, європейці, кожен і кожна із сотень мільйонів людей на нашому континенті суміщаємо ці два статуси – представників Європи та лідерів Європи. У такому суміщенні відображається те, що наша Європа – сучасна Європа, мирна Європа – дає світу. European way of life. Європейський шлях життя. Європейський спосіб життя. Європейські правила життя.

Коли кожен і кожна мають значення. When the law rules – верховенство права.

Коли держави прагнуть бути соціальними, а суспільства – відкритими. Коли різноманіття є цінністю, а цінності різних поєднані справедливою рівністю.

Коли кордони непорушні, але їхній перетин не відчувається.

Коли люди вірять у завтра й готові вийти на площу, щоб вибороти своє завтра. Коли між президентом і протестувальником лише один-єдиний бар’єр, і це – чесні вибори.

Це наша Європа. Такі наші правила. Такий наш way of life.

І для України it’s way home, шлях до свого дому [49] .

Порахувавши суспільно-політичні слова, визначимо: їх – 75. Висновок: СПЛ становить активну частину лексичної системи, яка дає змогу простежити ставлення України до суспільно-політичного життя та до високодуховних цінностей.

2. Намір України про вступ до Європейського Союзу є одним із першорядних питань національної політики країни в останні десятиліття. Вступ до ЄС є важливим кроком для України в забезпеченні стабільності та розвитку як держави, а також забезпечення економічного і політичного співробітництва з країнами-членами ЄС.

Усвідомлюючи, що процес вступу України до Європейського Союзу є таким важливим, у політичному тексті промови Зеленським ужито твірне слово “Європа” і споріднені до нього. Результати смислових підрахунків – таких слів 52, зокрема (рис.3.2):

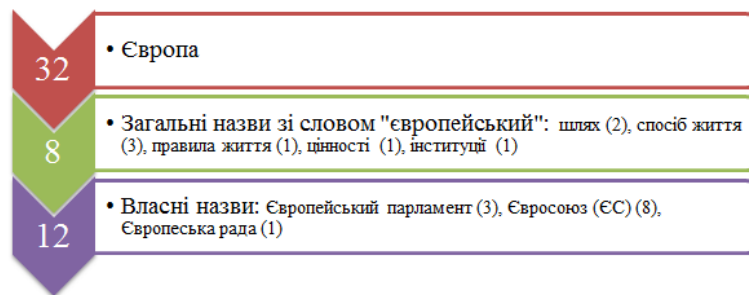

Рис.3.2. Кількісно-смислове групування ключових слів в контексті промови В. Зеленського в Європарламенті у Брюсселі (Розроблено автором)

Можемо стверджувати, що ділом і словом вустами Президента України наша країна торує шлях до ЄС.

3. Представимо смисловий тезисний ланцюг змісту виступу цитатним способом:

“Європі пощастило, що в цій залі, у найбільшому парламенті Європи, у Європейському парламенті, принциповість та енергійність мають абсолютну більшість” → “Це наша Європа. Такі наші правила” → “Ця тотальна війна зараз, яка була розв’язана Росією, – вона не лише за територію в тій чи іншій частині Європи” → “Європо! Ми захищаємося від найбільш антиєвропейської сили сучасного світу. Ми захищаємось” → “Хоч би про що ми з вами мріяли для своїх дітей, для своїх онуків, безумовним тлом для цих наших мрій є мир – мир і безпека” → “Доля Європи ніколи не залежала лише від політиків. Не має бути

такої ілюзії й зараз. Кожен і кожна з вас важливі” → “Я хочу вам подякувати – усім, хто допомагав нашим людям” → “Ми не покладаємося на слова – ми діємо. Ми не пасуємо перед ворогом – ми стоїмо. Ми не втрачаємо часу – ми змінюємось і ми змінюємо” → “Європа завжди залишатиметься вільною. Поки ми разом і поки ми dbаємо про нашу Європу!” [49].

Усвідомлюємо, що смисловий ланцюг свідчить про серйозну підготовку до виступу – його планування, аналіз і синтез.

Загалом, лінгвостилістична специфіка політичних промов Зеленського полягає у здатності швидко адаптуватися до різних ситуацій та аудиторій. Це дозволяє йому ефективно спілкуватися зі своїми прихильниками та противниками, а також залучати нових шанувальників. Текстовий універсум його політичної риторики яскраво розгортається за допомогою прецедентних висловлювань засобами суспільно-політичної лексики.

3.3 Основні аспекти прагматики прецедентних висловлювань засобами суспільно-політичної лексики

Типовою особливістю політичних промов є їх належність до публіцистичних текстів. Часто в них проникають елементи, що “визначають особливості національності окремого індивіда й суспільства в цілому” та з ознаками “національно-культурної специфіки мовної свідомості” [70, с.251]. Йдеться про “прецедентні феномени, які є носіями й актуалізаторами фрагментів культурно-зумовлених знань”, що належать до національної когнітивної бази [70].

Система прецедентних феноменів вербального характеру складається з прецедентного тексту (загальновідома інформація, наприклад, Біблія чи Коран), прецедентного висловлювання (цитата), прецедентної ситуації (контекст, місце, дата тощо) та прецедентного імені (відомі власні імена в якості культурного знаку, символу). Усі ці одиниці мають тісний взаємозв’язок між собою.

У цьому контексті фігурують концепти прагматика, базові чинники (“кити”) та аспекти.

Прагматика – це дослідження того, як люди використовують мову в конкретних контекстах для досягнення певних цілей. “Китами прагматики можна визначити аргументативність, маніпулятивність та полемічність” [69, с.121].

Аспекти прагматики – це широкий термін, який описує різні площини використання мови в реальному житті.

Вважаємо за потрібне з цієї теми зупинитися на розвідці Л. Самчук “Прецедентні феномени в політичному дискурсі (на матеріалі промов Володимира Зеленського)” [58]. Науковиця вдається до аналізу публічних виступів сучасного президента напередодні війни. Виділяє у його промовах прецедентні феномени (цитати наведено зі статті. прим.автора), такі як:

- прецедентні імена, під час своєї промови з нагоди Дня Гідності та Свободи Володимир Зеленський згадує відомі імена Василя Стуса та Сергія Параджанова, використовуючи їх як прецедентні приклади:

*Це точно знав і **Василь Стус**. Коли Україною прокотилася хвиля арештів творчої молоді, на прем’єрі “Тіней забутих предків” **Параджанова** він піднявся і сказав: “Усі, хто проти арештів, встаньте». Кілька людей піднялося, потім більше, потім більше. Не всі. Але й не один. **Стус** знав, що зробивши це, може втратити свободу. Але знав, що не зробивши, точно втратить гідність” [58].*

- висловлювання, зокрема, звертаючись до Олімпійської збірної України 23 липня 2021 року використовує слова гімну України:

*Тут зазвичай плачуть, а наші моряки сміються без упину. Вони сідали в автозак, співали “**Ще не вмерла України...**”; “Завдяки яким “**Ще не вмерла України...**” підіймала вгору наш синьо-жовтий прапор у різних точках планети [58].*

- ситуації, до Дня Гідності та Свободи 21 листопада 2021 року він

звертається до історичних подій минулого:

Як і всі, хто стояв на майдані, на барикадах, на граніті. У 1990-му, у 2004-му і 2014-му [58].

Перейдемо до сучасного політичного дискурсу, пов'язаного з мовленням Президента України, у якому простежуються різні аспекти прагматики.

Чільне місце серед аспектів прагматики прецедентних висловлювань В. Зеленського займають суспільно-політичні номінації, “оскільки в них закладена можливість переосмислення та наповнення тексту новим змістом” [70, с.252]. Вони є носіями національних ідей і смислів. Крім того, їхнє функціональне призначення – підтримка дискусії та обговорення важливих тем, пов'язаних зі суспільними подіями, політикою та іншими аспектами життя. Це можуть бути загальновідомі крилаті вислови, цитати з відомих творів, промови політичних діячів та інші.

Найчастіше для вираження змісту президент Зеленський використовує:

✓ політичні гасла:

Можемо сказати, що українська мовна спільнота мають досить сильні прецедентні висловлювання, такі як: “*Слава Україні!*” – “*Героям слава!*”

✓ пряме цитування:

“Людська ненависть пройде, і диктатори помруть, і влада, яку вони забрали в людей, повернеться до людей. І поки люди вмирають, свобода ніколи не загине...” — 17 травня 2022 року на церемонії відкриття 75-го Каннського міжнародного кінофестивалю нагадав Зеленський цитату з фільму Чарлі Чапліна “Великий диктатор”[18].

✓ перифраз (зокрема, народної творчості та гімну);

Немає більше такої сили, яка переважила б українське й польське братерство. А завдяки цьому справдяться слова: “Що у нас сила чужа взяла, шаблю відберемо”. Запануєм, браття, й ми усюди у своїй сторонці [84]

✓ порівняння:

*Вони кинули все проти нас так само, як свого часу інша **тиранія** кинула все проти вільного світу у битві за Виступ. Подібно до того, як відважні американські солдати чинили опір і відбивалися від гітлерівських військ попри всі труднощі під час Різдва 1944 року, відважні українські солдати роблять те саме з військами Путіна цього Різдва. Україна стоїть і ніколи не здасться! [87].*

Ми лише намітили зразки прецедентного феномену. Їх використання Зеленським відображає його культурну приналежність та розуміння стандартів мовлення, що є важливим елементом комунікації в українській мовній спільноті. Таких фраз багато, вони є, і надалі можуть стати, символами культури та національної ідентичності.

Після аналізу політичних промов президента можна зробити висновок, що він використовує всі можливі засоби – від СПЛ до стилістичних особливостей. На сьогодні В. Зеленський успішно впливає на перебіг подій, пов'язаних з опором українського народу проти широкомасштабної агресії з боку рф. Основні напрями та перспективи його впливу на міжнародну систему визначаються політико-правовими засадами та традиціями дипломатичної діяльності, серед яких формування та підтримка антиросійської коаліції, надання фінансової та військової допомоги Україні, реалізація та посилення санкційної політики на послаблення агресора.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

Отже, з'ясувавши мовно-стилістичні особливості політичних промов В. Зеленського до інституційних осіб Європи та світу, можемо зробити висновки.

1. Комунікативний імідж та політична риторика Президента України є важливими компонентами взаємодії України зі світом і мають значний вплив на його популярність та довіру. Президент веде себе високопрофесійно, демонструє впевненість у своїх словах та діях, володіє вільним та грамотним використанням мови, зокрема англійської. Політична риторика президента враховує специфіку країн та культур, з якими він спілкується, та відповідає поточній політичній ситуації у світі.

2. Політичні промови президента до інституційних осіб Європи та світу мають свої мовно-стилістичні особливості. Мета виступу, тематика та основна ідея залежать від конкретних ситуацій. Структура виступів традиційно триступенева. Риторичні прийоми сприяють логічності викладу. Ключове слово “Європа” та його похідні виконують смислову роль і вибір нашої держави – ЄС.

3. Прагматика прецедентних висловлювань Президента України Володимира Зеленського засобами суспільно-політичної лексики яскраво репрезентує в сучасному українськомовному політичному дискурсі те, що країна пережила і досі переживає. Прецедентні висловлювання мають безпосередній вплив на когнітивну культурно-національну свідомість.

РОЗДІЛ 4

ДИНАМІКА ЛЕКСИКОНУ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ В. ЗЕЛЕНСЬКОГО

Історія формування суспільно-політичного лексикону президента України Володимира Зеленського, який був зайнятий у сфері шоу-проектів і розважальних передач (також він був ведучим телевізійного шоу “Слуга народу”, що згодом стало ім’ям його політичної партії), починається з його вступу в політику.

У цьому контексті цікавим є питання про перманентну динаміку суспільно-політичного лексикону президента В. Зеленського. Звернемо увагу на те, як змінюється лексикон Президента України з часом та як це впливає на його спілкування з громадськістю та зарубіжними партнерами.

4.1 Особливості використання суспільно-політичної лексики в промовах до народу України й до закордонних партнерів

У 2018 році Володимир Зеленський заявив про свою кандидатуру в президенти України та став учасником виборчої кампанії. Він активно використовував просту мову та зрозумілі для звичайних людей терміни, що стало однією з його основних переваг з-поміж інших кандидатів.

Починаючи з 20 травня 2019 року, Володимир Зеленський обіймає посаду Президента України. Наголосимо, що на сході держави ще з 2014 року тривала російська збройна агресія проти України. Однак, медіакомунікація президента Зеленського до 24 лютого 2022 року лише частково була пов’язана з війною. Тож у цілому можна простежити функціональний діапазон лексики до народу України і закордонних партнерів до початку масштабної російської експансії і після.

Насамперед зацентруємо, що оскільки семантичне поле суспільно-політичної лексики формується через “сукупність парадигматичних,

синтагматичних і асоціативних відношень” [61, с.119], то діапазон лексики президента Зеленського включає такі концепти, як геополітика, регіональна політика, соціальна політика, економічна політика, національна політика, екологічна політика, військова політика, науково-технічна політика, культурна політика та інші. Ці тематичні групи загалом спільні для президентів усіх країн і часів. Окрім того, суттєвою ознакою діапазону суспільно-політичної лексики є “спрямованість політики на внутрішній чи зовнішній напрям діяльності” [61, с.119].

Суспільно-політична комунікація президента як державного діяча не тільки відображає його особисту позицію та світогляд, але й визначає дискурс української влади та суспільства в цілому.

Власне це той критерій, який дасть можливість розглянути суспільно-політичну комунікацію нинішнього президента з різною аудиторією – національною та міжнародною – у порівняльному аспекті.

Особливості власної комунікації до 2022 року В. Зеленський прокоментував в інтерв'ю “РБК-Україна” ще напередодні другого туру президентських виборів: “...Дуже важливий момент – говорити з людьми. У нас ні Верховна Рада, ні президент, ні прем'єр-міністр не є акціонерами реформ, акціонерами цієї країни, акціонерами України. Ми з вами, ну поки я ще не президент, ми всі громадяни – акціонери України. І, будь ласка, будь добрий – зі мною все обговорюй” [75].

У спілкуванні з народом України Володимир Зеленський використовував часто розмовну мову, зокрема і фольклорні вислови, які є зрозумілими для звичайних людей. Водночас Зеленський демонструє й професійну лексику, що відображає його знання та розуміння ситуації в країні. Він часто звертається до фахівців та експертів із різних галузей, що допомагає йому формувати свої погляди та розуміння проблем країни.

Глава держави активно послуговувався соціальними мережами та знімав відеозвернення громадянам вільною мовою, у якій були наявні терміни, що зрозумілі для широкої аудиторії – такі як “народ”, “влада”, “реформи”, “корупція”, “економіка” та інші, що дає можливість бути більш доступним для людей.

У спілкуванні із закордонними партнерами Володимир Зеленський використовує формальну мову, більш вдумливо підбирає лексику та дотримується дипломатичної етики. Він активно спілкується з представниками інших держав на зустрічах, конференціях та інших міжнародних подіях, що вимагає від нього більш формального та офіційного стилю мови.

Характерним є те, що функціональний діапазон лексики, яку президент Зеленський активно використовував у своїй комунікації з громадськістю та політичними партнерами до 24 лютого 2022 року визначалася основними темами: реформи, боротьба з корупцією, підвищення рівня життя, безпека країни.

Суспільно-політичне мовомислення очільника держави, звісно, з часом розвивалося й удосконалювалося. Однак, “Українська правда” вказує й недоліки комунікації, незважаючи на обіцяну стабільність: “монолог замість діалогу”, “фокус на тактиці, а не стратегії” тощо [75].

Такою (суб’єктивною) є наша оцінка комунікації президента В. Зеленського до війни.

У зв’язку з російським вторгненням на територію України вербальна комунікація глави держави в політико-історичних та соціально-економічних реаліях трансформується. В умовах нинішнього політичного медіадискурсу цивілізаційний поступ комунікативної стратегії Президента України репрезентований цілісно як у спілкуванні із співгромадянами, так і закордонними партнерами. Щоденно президент звертається до українців, висловлює свою

позицію та закликає громадян до активних дій. Крім цього, він виступає перед урядами інших країн із метою спонукати політиків та громадян до підтримки України у боротьбі проти російської агресії.

Насамперед, функціональна спрямованість лексики його політичних промов підпорядкована екстралінгвальному контексту – меті, обставинам, ситуації, способу та часу реалізації.

На офіційному сайті Президента України доступні для перегляду його відеозвернення. Також є ряд транскриптів промов, які можна переглянути на українській, російській та англійській мовах.

Крім того, що стосується функціональної спрямованості суспільно-політичної лексики в політичних промовах Президента України після вторгнення росії на українську територію, то поділяємо узагальнення І. Волянюк у роботі “Політичний дискурс в умовах російсько-української війни: лінгвістичний аспект” [8], зокрема:

- ✓ вербальний зміст та його лінгвістичне вираження рівнозначні, аксіологічно вмотивовані;
- ✓ В. Зеленський засобами суспільно-політичної лексики використовує чотири комунікативні стратегії у своєму політичному дискурсі: інформативну, оцінно-впливову, регулятивно-спонукальну та конвенційну;
- ✓ його словесні формули характеризуються офіційністю, переконливістю, належною аргументованістю та категоричністю;
- ✓ “своєрідними маркерами сучасності” [8, с.49] (періоду російсько-української війни) є такі тематичні групи: суспільно-політична лексика, що стосується антивоєнної коаліції, життя й побуту внутрішньо переселених осіб, гуманітарних коридорів тощо; найменування родів і видів військ; назви зброї;
- ✓ зазначені лексичні маркери посилюються в контексті, розгортаючи концептуальну сферу адресатів і адресанта, “в основі якої – референт

(номінований предмет / об'єкт), денотат (уявлення про предмет / об'єкт), сигніфікат (відображення у свідомості комуніканта об'єктивних / суб'єктивних / оцінних ознак предмета / об'єкта) та когнітивне співвідношення” [8, с.49];

- ✓ функціональний діапазон лексики підпорядкований основній меті впливу на реципієнта та реалізується в таких функціях як номінативна, прагматична, експресивна, функція інтерпретації та дейктична;
- ✓ лінгвополітичній комунікації притаманні комунікативність і цілісність, раціональність і аргументованість, культурна детермінованість, темпоральність, просторовість, структурованість і абстрактність” [8, с.51].

Таким чином, діапазон суспільно-політичної лексики Президента України до народу України і закордонних партнерів «до» і «після» подій від 24 лютого 2022 року охоплює велике поле. Його функціональний діапазон характеризується поступальним рухом, що свідчить про еволюцію політичних поглядів і стратегії Зеленського – від частково популістських до ціннісно державних.

Важливо відзначити, що саме врахування контексту політичного дискурсу є важливою умовою для порівняльного аспекту навантаження суспільно-політичної комунікації нинішнього глави держави. Внутрішньоукраїнські та зовнішньополітичні промови і звернення Президента України до російського вторгнення і після різняться насамперед інтелектуальними стрижнями. Ця відмінність поширюється і на особливості його риторики – використання мови з метою впливу на аудиторію.

4.2 Специфіка риторики «до» і «під час» широкомасштабного вторгнення росії на територію України

Риторика – це не лише одна з найбільш давніх наук в історії людства, це й мистецтво, адже “ніякі правила не можуть гарантувати успішний результат, якщо

не стануть частиною “напруженої емоційно-інтелектуальної творчості” (Г. Аapresян)” [22, с. 21].

Перш ніж з’ясувати особливості риторики Володимира Зеленського як Президента України та простежити її в поступальному русі від початку президентства, варто зазначити, що він відрізняється від своїх попередників інноваційним підходом до керівництва державою та підходом до спілкування з громадянами. Розглянемо декілька ключових відмінностей, адже за таких умов буде більш зрозумілим ставлення до його комунікації.

По-перше, Зеленський – не лише наймолодший, а й єдиний президент в історії України, який не мав жодного досвіду в політиці чи державному управлінні. Це дало йому, на нашу думку, змогу привносити нові ідеї та ініціативи щодо країни, вести політику реформ, які мають на меті змінити країну на краще.

По-друге, він використовує соціальні мережі й інші інструменти комунікації для прямого спілкування з громадянами та відкритості до їхніх питань і проблем. Наприклад, ним було створено “Гарячу лінію” для зв’язку з населенням.

По-третє, до обрання на посаду президента, Зеленський був відомий як шоумен. Це дозволяє йому використовувати гумор як інструмент для залучення уваги до серйозних питань, а також для зменшення напруги в різних ситуаціях.

Цілком зрозуміло, що пан Зеленський звичний до публічних виступів, однак від початку президентства повністю змінився контекст. Розпочавши ораторську діяльність відповідно до своїх здібностей, президент поступово набуває гідного рівня. Він вчиться аргументувати свої думки, брати участь у полеміках, а також складати переконливі та змістовні промови. Можемо стверджувати, що його мовленнєва діяльність є “способом ... самореалізації, інструментом розуміння і створення сенсів” [22, с. 22].

Цілковито очевидно, що мовленнєва діяльність, або комунікація, у сучасному політичному дискурсі особливо актуальна. Сьогодні існує глибока потреба в спілкуванні й розумінні, адже йдеться про один із шляхів врегулювання воєнних конфліктів.

Публічні виступи Володимира Зеленського до початку вторгнення росії на територію України включають телевізійні інтерв'ю, промови та заяви на зборах, пов'язані з внутрішніми контекстними параметрами. Узагалі риторика молодого президента стала найвищим проявом його іміджу. Не будучи експертом у політиці, за допомогою вербального контенту він створив собі політичний імідж. Не маючи економічних знань, він “зумів стати лідером думок у поясненні всього, що пов'язане з політикою” [17].

Можемо стверджувати, що ще до початку вторгнення Володимир Зеленський мав власну комунікаційну стратегію, оскільки можна зрозуміти, які цілі він мав на момент виступів. Однак, саме після 24 лютого 2022 року слід визнати, що риторика президента України В. Зеленського є динамічною, ефективною.

Зробимо спробу репрезентувати особливості риторики Президента України в порівняльному аспекті.

Позиціонування власної персони.

До повномасштабного російського вторгнення. Зеленський – чесний, високоморальний стратег: *“Торгувати принципами, репутацією, країною заради збереження влади не стану. Буду чесним і відданим Україні та передам її в руки нового покоління політиків”*; *“Я сам не крав і нікому не дозволю!”* [29]. Наприклад, слово “агресор” згадувалося ним лише один раз.

Після повномасштабного російського вторгнення. У 2022 році Володимир Зеленський стає більш відвертим і дуже категоричним у питаннях української державності – як символів, так і свідомості. Він говорить від імені народу: *“Це*

право українського народу на самовизначення, всенародно схвалена незалежність України, незворотність шляху до Європи. Це відповідальність перед Богом, власною совістю, попередніми, нинішнім та майбутніми поколіннями” [15].

Президент сміливий у критиці не лише української влади, а й міжнародної політики: *“ООН, яка має захищати мир і світову безпеку, не може захистити себе” (Виступ Президента України на 58-й Мюнхенській конференції з питань безпеки, 19 лютого 2022); “Я казав про це тут. І на трибуні ООН. Що у XXI столітті більше немає чужої війни. Що анексія Криму і війна на Донбасі – це удар по всьому світу. І це не війна в Україні, а війна у Європі. Казав на самітах і форумах. У 2019, 2020, 2021 роках. Невже світ зможе почути мене у 2022-му?” (Виступ Президента України на 58-й Мюнхенській конференції з питань безпеки, 19 лютого 2022)” [29].*

Заява, яку вважають візитівкою Володимира Зеленського, прозвучала у відповідь на пропозицію американського керівництва про евакуацію від російської агресії за кордоном: *“Мені потрібна зброя, а не евакуація” (I need ammunition, not a ride)*. Ці слова почали шлях Зеленського як українця, що бореться за порятунок світу від повномасштабної російської агресії. Згадана фраза не лише відображає мету головного героя, але й демонструє, що світ із самого початку неправильно розумів Україну та український характер [29].

Зовнішній вигляд.

До повномасштабного російського вторгнення. Президент України в цілому дотримувався класичних правил дипломатичного протоколу щодо зовнішнього вигляду.

Однак на офіційних зустрічах президент Зеленський часто з’являвся без краватки, що є незвичайним порівняно з його попередниками. Це спричиняло різні реакції від громадськості – деякі обурювалися, висловлюючи свої

несхвальні коментарі в соцмережах, тоді як інші вважали, що це демонструє його простоту та близькість до народу [19].

Наведемо думки політичних експертів, чому Зеленський ігнорує дрес-код.

“Я думаю, що те, що наш президент інколи ігнорує такі писані чи неписані правила, є не зовсім правильним. Все-таки якщо ти йдеш в політику і стаєш главою держави, ти повинен прийняти певний стиль і певні правила, які тобі диктує цей статус. Я вважаю, що офіційного стилю слід дотримуватись на нарадах, на офіційних зустрічах, під час будь-яких офіційних поїздок і виконання своїх обов’язків”, – резюмує політичний експерт Олександр Мусієнко [19].

“Найімовірніше, Володимиру Зеленському просто зручно так одягатись. Він, будучи заможною людиною, здатен придбати собі будь-який костюм, будь то Kiton чи Brioni, марки, які так полюбляє наша політична еліта. Президент України в одязі орієнтується на більш демократичний стиль, у якому йому явно зручніше. Без краватки, у джинсах, кросівки – це його стиль і, як я спостерігаю впродовж останнього місяця, Володимир Зеленський не має бажання його змінювати.

Це не є демонстрація будь-чого, саме так, як він одягався до своєї політичної кар’єри, так він продовжує одягатись і зараз”, – вважає політтехнолог Андрій Золотарьов [19].

Узагалі, маючи розумний зразок мислення та команду людей, які розуміють, що відповідно до різних обставин, одяг також має змінюватись, Володимир Зеленський своїм зовнішнім виглядом гідно доповнював комунікацію на всіх рівнях.

Після повномасштабного російського вторгнення. Глава держави змінив свій візуальний образ, переодягнувшись у військовий одяг і вийшовши за рамки звичайних політичних ритуалів, щоб показати свою позицію перед усім світом. Він відстоює свої вимоги щодо зброї, критикує бездіяльність і констатує

безпорадність світової безпечної системи в цьому військовому одязі. У спортивно-військовому одязі він не підкоряється правилам, які прийняті в політиці з компромісами, де костюми та краватки стали стандартом. Зеленський вважає, що у світі війни ці правила недоречні [29].

Продовжимо характеризувати особливості риторики і поведінки президента «до» і «з часу» повномасштабного вторгнення на прикладі звернення Президента Володимира Зеленського з нагоди Дня Конституції України [5].

Вербальна самопрезентація як адресанта.

До повномасштабного російського вторгнення. Дотримується стандартної офіційної мови як державний діяч: “я думаю”, “я хочу подякувати”, “я сьогодні назвав” [5].

Після повномасштабного російського вторгнення. Превалює 1-ша особа множини: “Ми не маємо іншого вибору, аніж захищати свій вибір. Наш обов’язок – захищати наші права. Права, гарантовані Конституцією” [5].

Особливості вступних звертань.

До повномасштабного російського вторгнення. Особливість звертального народження представлене від депутатів до громадян: “Шановні народні депутати, пане Голово, пане Прем’єр-міністре! Представники уряду, Офісу Президента, дипломатичного корпусу, ваші блаженства, шановні судді, журналісти, гості урочистого засідання! Шановні громадяни України!” [5].

Після повномасштабного російського вторгнення. Володимир Зеленський у своїх промовах асоціюється з українським народом, який захищає свою державу: “Дорогі українці! Незламні громадяни незламної країни! Великий народ з великою історією! Свідоме суспільство правової держави!” [15].

Загалом, під час вторгнення росії на територію України в 2022 році президент Зеленський виступає з публічними заявами, що відображають його

позицію щодо конфлікту. Він закликав і закликає міжнародну спільноту допомогти Україні, засуджує дії країни-агресора.

У риторичі більше надається перевага зовнішньому контексту, що включає час і місце проведення комунікації, соціальне середовище та умови спілкування.

Крім того, риторика може використовуватися як частина комунікативної стратегії. Комунікативні стратегії включають у себе більш широкий спектр підходів до комунікації, у той час як риторика – це окреме мистецтво, що використовується для підсилення ефекту комунікативних стратегій.

У цьому контексті варто відмітити працю В. Якимчук та Н. Лопатюк “Комунікативні стратегії і тактики в політичних промовах В. Зеленського” [81]. У статті проаналізовано комунікаційні стратегії та тактики, якими керувався Президент України Володимир Зеленський у своїх політичних промовах із початку російського вторгнення на територію України. Автори дослідили лінгвістичні засоби, що використовуються для реалізації комунікативних стратегій за допомогою комунікативних тактик, та проаналізували їх.

Результати свідчать про те, що найчастіше в політичних промовах Володимира Зеленського щодо російського вторгнення використовувалася стратегія формування емоційного стану адресата. Крім того, регулярними були агітаційна та інформаційно-інтерпретаційна стратегії, що реалізовані за допомогою різноманітних комунікаційних тактик. Це свідчить про те, що у своїх виступах Володимир Зеленський намагається впливати на емоції своєї аудиторії, спонукаючи їх до рішучих дій, а також передавати важливу інформацію з відповідним трактуванням. Як бачимо, “передовими мотивами Президента не були критика чи створення привабливого власного іміджу, адже це не сприяло б покращенню ситуації в Україні та відвертало б увагу від основної мети промови політика, а саме залучити більшу кількість людей до допомоги Україні та припиненню військових дій” [81, с.133].

Можна стверджувати, що під час широкомасштабного вторгнення росії на територію України Володимир Зеленський використовує і агресивну та емоційну риторичку, яка відображає надзвичайну напругу та потребу боротьби з окупантами. Він активно виступає на міжнародних форумах та звертається до громадськості з промовами, де відзначає важливість єдності та міжнародної підтримки в боротьбі з агресором.

Водночас, Зеленський не обходить увагою і внутрішні проблеми, які зумовлені війною. Він звертається до військовослужбовців, їхніх родин та місцевих жителів, співчуває їхній скруті та вдячний за відданість Україні.

У своїх виступах президент Зеленський використовує різні риторичні засоби, зокрема, емоційне звернення до аудиторії, повторення ключових слів і фраз, які мають на меті підкреслити серйозність ситуації і привернути увагу світової спільноти до проблем України.

Отже, можна сказати, що риторика Зеленського залежить від контексту, а також від індивідуальних точок зору та оцінок. Цілісний розгляд риторики переконує, що коло його прихильників зростає. Можна виділити вербальні символи його президентства.

До повномасштабного російського вторгнення. За цей час деякі терміни та вислови, пов'язані з його президентством, стали суспільно-політичними гаслами: “Нормандський формат”, “Децентралізація”, “Стоп капітуляції”, “Слуга народу”, “Коломойський”, “Нова зелена зона”, “Велике будівництво” тощо.

Після повномасштабного російського вторгнення. Володимир Зеленський, шостий Президент України, відзначається та запам'ятовується в історії. Це, зокрема, пов'язано з тим, як Володимир Зеленський звертається до свого народу та до всього світу, а також із тоном, яким він говорить.

Його промови є емоційними та не завжди мають офіційний дипломатичний відтінок. Тому його порівнюють з українським Вінстоном Черчиллем. Vogue.ua

зібрав найбільш запам'ятовувальні та значущі цитати Президента. На нашу думку, вони мимовільно стали символами не лише його президентства, а й волевиявлення всієї України. Зокрема: “Кожен з нас президент”, “Не ми почали цю війну. Але нам її закінчувати”, “Мені потрібна зброя, а не евакуація”, “Україна в ЄС — це смерть російського імперського проєкту” тощо [82].

Як бачимо, фактично у всіх промовах прослідковуються ознаки мовної пропаганди. Щодо цього питання привернула нашу увагу праця “Звернення Володимира Зеленського до українського народу в період війни” [28]. Стаття містить багато цікавих та різноманітних прикладів пропаганди на основі опрацьованих текстів промов Зеленського, “такі як: дискредитування противника, принцип протиставлення ми – вони, творення позитивного образу України і українців, риторичні питання, і фрази, які запам'ятовуються” [28, с.71].

Справді, Зеленський зарекомендував себе як справжній лідер українського народу, що збільшує його ідентичність з українським народом. Також він майстерно володіє стратегічними комунікаціями. Його короткі та лаконічні фрази добре лягають у заголовки новин, дописи в соціальних мережах та розмови між людьми. Це дозволяє створити нове бачення українського народу та Збройних Сил України: “Успіх Зеленського як лідера воєнного часу ґрунтується на тому, що хоробрість заразна. Вона поширилася серед політичного керівництва України в перші дні повномасштабного вторгнення, коли всі зрозуміли, що президент залишився” [13].

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 4

На основі дослідження суспільно-політичного лексикону Президента України В. Зеленського в перманентній динаміці можна зробити низку висновків.

1. Президент В. Зеленський активно використовує медіа для комунікації з громадськістю та владою.
2. Суспільно-політичний лексикон Президента України В. Зеленського є досить різноманітним і динамічним. У різні періоди його президентства можна виділити зміну акцентів у його мовленні, а також зміну актуальних тем і проблем, які стають об'єктом його уваги.
3. У першій половині президентства, особливо в перші місяці після обрання, акцент було зроблено на боротьбу з корупцією, реформуванням судової системи, підвищення соціальних стандартів. У наступному періоді, особливо з початком пандемії COVID-19, актуальними постали питання охорони здоров'я та економіки. Переважна більшість вживаних президентом слів та фраз є загальними та нейтральними за значенням, що свідчить про його бажання бути доступним і зрозумілим для широкої аудиторії.
4. Можемо стверджувати, що Володимир Зеленський пройшов трансформацію кілька разів. Уперше – від актора до президента, а згодом – від президента, що керував країною в стабільні часи, до президента, який керує під час воєнного конфлікту. Динаміка останньої зміни підпорядкована високій меті – перемозі над росією [29].

ВИСНОВКИ

Виконане дослідження дозволяє резюмувати результати семантико-функціонального аналізу.

1. Статус суспільно-політичної лексики в нинішніх реаліях ціннісно актуальний. Суспільно-політична лексика є важливим складником культурної та мовної спадщини. Вона становить лексико-номінативний синтез, що інтенсивно використовується в суспільно-політичному дискурсі. Крім таких сфер суспільного життя, як економіка, культура, наука, технології, вона обслуговує політичне життя.

Ця лексика має ознаки, які впливають на її функціонування та сприйняття. Змінюючись та постійно оновлюючись залежно від суспільних подій та процесів, вона характеризується динамічністю, поліфункціональністю, відсутністю чітких меж. Її традиції й новаторство залежні від контексту, джерела та способу використання.

Спостереження суспільно-політичних номінацій підтверджує, що їхні значеннєві групи видозмінюються, є умовними та суб'єктивними. Вони вербально конотують об'єктно-суб'єктні відношення суспільно-політичної реальності. В останні роки в українській мові з'явилися нові терміни та слова, пов'язані з соціальними та політичними подіями, що відбуваються в країні.

Різноманітність сфер функціонування – від публіцистичного стилю до медіасфери – сприяють її доступності та актуальності в комунікації. Тож, суспільно-політична лексика має високу соціальну значущість, допомагає краще усвідомити суспільні процеси, є емоційно забарвленою та містить у собі елементи впливу, особливо в політичних промовах.

2. З'ясовано, що політичні промови – один із найпоширеніших видів комунікації сучасності. Вони мають внутрішньодержавне та зовнішнє

геополітичне значення. У сучасному дискурсі лінгвостилістичні парадигми політичних промов мають власні засоби й існують як окремо, так і в єдності.

Можна з упевненістю відзначити: по-перше, структурна парадигма стверджує, що мовна структура визначає мовний зміст; по-друге, функціональна парадигма вказує на досягнення певної мети засобами політичних промов, позаяк мова несе не лише інформацію, а й виражає політичні, соціальні, культурні та психологічні аспекти; по-третє, когнітивна парадигма відображає власне когнітивні процеси, тобто те, як ми сприймаємо, розуміємо та інтерпретуємо події і світ навколо нас; по-четверте, комунікативна парадигма підтверджує, що політичні промови – це інструмент комунікації.

Установлено, що найактуальнішою в умовах російсько-української війни на території України є дискурсивна парадигма, сутність якої полягає в тому, що власне суспільно-політична комунікація є одним із найсильніших засобів для вирішення конфліктних ситуацій.

Можемо стверджувати, що лінгвостилістичні парадигми політичних промов відображають не тільки мовленнєву практику, а й загальну політичну ситуацію та відносини між різними політичними групами. Тому є потреба знати й розуміти не лише мовні засоби, а й контекст, у якому вони вживаються.

Отже, лінгвостилістичні парадигми політичних промов є інструментом політичної комунікації та впливають на формування громадської думки, поглядів та поведінки, особливо коли політична промова звучить із вуст державного діяча, зокрема Президента України В. Зеленського.

3. Проаналізувавши щоденні промови глави держави до громадян України, було встановлено: політична мова – це складний і багатогранний аксіологічний феномен сучасності. Функції та категорії лексико-семантичних одиниць є багатоаспектними.

В. Зеленський засобами суспільно-політичної лексики сприяє розумінню аудиторією реальної політичної ситуації, об'єднанню нації та підвищенню національної свідомості. За допомогою номінативних, регулятивних та експресивних денотацій комунікативної функції він розкриває сучасну геополітичну проблему, адже соціальний, історичний та політичний дискурси особливо напружені в нинішній час.

Показово: президент усвідомлює, що політика стала визначальним фактором у житті українського суспільства. У зв'язку з цим у повсякденних зверненнях очільника держави до українського народу домінують такі тематичні категорії, як “Безпека. Війна. Мир”, “Держава. Регіони”, “Політика. Стратегія”, “Влада – суспільство – особистість”. Власне крізь них у його щоденних промовах – засобами абстрактних іменників (добро, правда, перемога, життя, віра, дух тощо), емотивно-експресивних слів, повторів, антитез, риторичних питань, афоризмів та інших фігур риторички – доносяться духовні категорії.

Виявлено, що щоденні суспільно-політичні звернення Президента України можна вважати інструментом взаємодії між ним та громадянами, проявом його інституційної харизми. Президент використовує своє становище для мобілізації громадської думки та формування національної єдності, що підвищує його авторитет серед співгромадян та інших політичних діячів.

4. У результаті проаналізованих промов до інституційних осіб Європи і світу можна зазначити, що складові комунікативного іміджу В. Зеленського, багатомовні лінгвостилістичні особливості та основні аспекти прагматики його політичної риторички забезпечують підвищення ролі в світі не лише глави держави, а й України в цілому. Це, справді, важливі складові взаємодії нашої держави у цивілізованому світовому співтоваристві. Президентові вдалося здобути значний вплив, популярність та довіру в переважній більшості інституційних осіб держав.

Комунікативний імідж державної особи простий, доступний, зрозумілий, послідовний і ціннісний. Він включає його зовнішній вигляд, манеру поведінки, мовленнєві можливості.

Лінгвостилістичні особливості риторики Володимира Зеленського до інституційних осіб Європи і світу в умовах війни чітко концептуальні. Використовується активна лексика, емоційні вислови, риторичні фігури, що сприяють підвищенню емоційного напруження та активізації світового товариства. Пан президент – особа демократична, дипломатична, відкрита, автентична, натуральна і не спонтанна. Результати підтримки нашої держави в складний для України час свідчить про довіру не лише до його слів, а й до української миролюбної політики.

Звернення Президента України Володимира Зеленського в умовах війни мають велику прагматичну значущість. Прагматика його прецедентних висловлювань в умовах війни характеризується їх здатністю об'єднувати націю, передавати важливі емоційні та моральні ідеї, сприяти збереженню національної ідентичності.

5. Функціональні та риторичні закономірності суспільно-політичної лексики президента В. Зеленського у його промовах до народу України та закордонних партнерів під час широкомасштабного вторгнення на територію України та після – різняться.

До 22 лютого 2022 року суспільно-політична лексика з вуст президента використовувалася з метою передачі конкретної інформації та спонукального впливу на аудиторію, щоб активізувати слухачів. Риторичні прийоми, такі як метафори, аналогії та алегорії тощо бути насичені іронією. Суспільно-політична комунікація Зеленського показувала його зв'язок із народом та залежність від нього. Це відображено в широкому вживанні конструкцій із прямою адресацією

до аудиторії, різноманітних способів створення довіри та підтримки позитивного власного іміджу.

Навпаки функціональність суспільно-політичної лексики Володимира Зеленського від початку російської агресії значно змінилася, вона стала більш емоційно забарвленою, вживається для мобілізації громадян України та міжнародної спільноти. Використання лексики з позитивним забарвленням, такої як “мир”, “міцність”, “справедливість”, “солідарність” та “єдність” сприяє підтримці громадян та консолідації міжнародної спільноти в обороні суверенітету та територіальної цілісності України.

Дослідження на тему “Стилістичний потенціал суспільно-політичної лексики в промовах Володимира Зеленського” може бути цікаве не лише для фахівців, а й широкого кола осіб, що цікавляться проблемами суспільно-політичної лексики в комунікації політичних осіб і державних діячів.

Тема суспільно-політичного мовомислення Президента України Володимира Зеленського є досить широкою і складною, тому можливі такі подальші розвідки: 1) аналіз динаміки мовного стилю і зміни лінгвістичних особливостей промов і звернень з часом; 2) вплив воєнної ситуації на зміну пріоритетів та цілей комунікації; 3) аналіз використання риторичних прийомів у промовах та зверненнях Зеленського для досягнення цільової комунікації; 4) відгуки громадськості різних соціальних та політичних сил на комунікацію Зеленського; 5) дослідження лінгвістичних та нелінгвістичних факторів у формуванні інституційної харизми президента тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Акаймова А. Політичний імідж та основні його характеристики. Політичний менеджмент. 2009. № 9. С. 29–36. (дата звернення: 04.05.2023).
2. Арешенков Ю. Стилїстика української мови: Конспект лекцій та плани занять. 3-є вид. Кривий Ріг: КрДПУ, 2007. 46 с. (дата звернення: 12.03.2023).
3. Бабій Ю. Лексико-семантичні засоби створення портрету політичного діяча. *Вісник ХНЕУ. Наука і практика* [Електронний ресурс]. URL: <http://xn--e1aaajpcds8ay4h.com.ua/pages/view/597> (дата звернення: 01.03.2023).
4. Бойко О. Війна. Абетка повномасштабної війни: які слова ввійшли в ужиток і чому. *Читомо. Культура читання і мистецтво книговидання*. URL: <https://chytomo.com/abetka-povnomasshtabnoi-vijny-iaki-slova-vvijshly-v-uzh-utok-i-chomu/> (дата звернення: 19.02.2023).
5. Виступ Президента Володимира Зеленського на урочистому засіданні Верховної Ради з нагоди 25-ї річниці Конституції України. Президент України Володимир Зеленський. Офіційне інтернет-представництво. 28 червня 2021 року. 11:27. URL: <https://www.president.gov.ua/news/vistup-prezidenta-volodimira-zelenskogo-na-urochistomu-zasid-69233> (дата звернення: 25.05.2023).
6. "Він – справжній": у чому секрет риторики українського президента Зеленського – аналіз експертів - Freedom. Freedom. URL: <https://uatv.ua/uk/vin-spravzhnij-u-chomu-sekret-rytoryky-ukrayinskogo-prezidenta-zelenskogo-analiz-ekspertiv/> (дата звернення: 08.05.2023).
7. Вдовичин І. Я., Угрин Л. Я., Шипунов Г. В. Сучасна політична лексика: енциклопедичний словник-довідник / за ред. Н. Хома. Львів: Новий Світ-2000, 2015. 396 с. (дата звернення: 10.02.2023).
8. Волянук І. Політичний дискурс в умовах російсько-української війни: лінгвістичний аспект. *Закарпатські філологічні студії*. 2022. Т. 1, № 23. С. 47–51. (дата звернення: 30.05.2023).

9. Галаур С., Якубенко І. Художній політичний дискурс і його регулятивний вплив. *Лінгвістичні студії*. 2020. № 40 (2). С. 41-49. (дата звернення: 18.03.2023).
10. Гардероб Зеленського: що носить президент України від початку повномасштабної війни. Elle – модний жіночий журнал. URL: <https://elle-ua.cdn.ampproject.org/c/s/elle.ua/moda/garderob/garderob-zelenskogo-shc-ho-nosit-prezident-ukraini-vid-pochatku-povnomasshtabnoi-viyni/> (дата звернення: 07.05.2023).
11. Гелета І. Особливості відтворення категорії оцінки при перекладі політичних промов. *Науковий вісник ПНПУ ім. К. Д. Ушинського*. 2022. № 35. С. 31- 38. (дата звернення: 22.03.2023).
12. Дунаєва Л. М. Трансформація цінностей українців в контексті аналізу риторики Президента України В. Зеленського. *Політичне життя*. 2022. № 4. С. 84–88. (дата звернення: 08.05.2023).
13. “Дух України” і Володимир Зеленський стали символами року за версією Time (ФОТО). Texty.org.ua - статті та журналістика даних для людей – Тексти.org.ua. URL: <https://texty.org.ua/fragments/108425/duh-ukrayiny-i-volodymyr-zelenskyj-stal-y-symvolamy-roku-za-versiyeyu-time-foto/> (дата звернення: 30.05.2023).
14. Зашкола Ю. Поняття комунікативного іміджу політика в сучасній лінгвістичній літературі. *Актуальні питання філології та методики викладання мов*. 2020. № 3 (15) ч. 1. С. 61–68. (дата звернення: 02.05.2023).
15. Звернення Президента Володимира Зеленського з нагоди Дня Конституції України. Президент України Володимир Зеленський. Офіційне інтернет-представництво. 28 червня 2022 року. 09:02. URL: <https://www.president.gov.ua/news/zvernennya-prezidenta-volodimira-zelenskogo-z-nagodi-dnya-ko-76093> (дата звернення: 27.05.2023).
16. Зеліковська О., Степаненко О. Інтерпретація комунікативної поведінки як засіб формування міжкультурної комунікативної компетенції. *Наукові записки*

- Національного університету “Острозька академія”*. Серія “Філологічна”. 2015. № 59. С. 75–79. (дата звернення: 05.05.2023).
17. Зе!-маркетинг: 9 висновків, які кожен маркетолог повинен зробити з перемоги Володимира Зеленського. TopLead – Visual Content Solutions.
URL: <https://toplead.com.ua/ua/blog/id/marketing-zelenskogo-225/> (дата звернення: 29.05.2023).
18. Зізнайтеся, ви плакали під новорічне звернення президента? Ми теж – і разом із його спічрайтером Юрієм Костюком відібрали 13 найкращих промов Зеленського за 2022 рік. Бабель | Розповідаємо про політику, культуру і суспільство в Україні. Останні новини детально і неупереджено.
URL: <https://babel.ua/texts/88914-ziznaytesya-vi-plakali-pid-novorichne-zvernennya-prezidenta-mi-tezh-i-razom-iz-yogo-spichrayterom-yuriyem-kostyukom-vidibrali-13-krashchih-promov-zelenskogo-za-2022-rik> (дата звернення: 19.05.2023).
19. Інформаційна агенція “Вголос” (ТзОВ “Престайм.ком.юа”). Чому Зеленський ігнорує дрес-код. Інформаційне агентство Вголос/Vgolos.
URL: https://vgolos-ua.cdn.ampproject.org/c/s/vgolos.ua/amp/chomu-zelenskyj-ignoruє-dres-kod_1037914.html (дата звернення: 03.06.2023).
20. Карабута О. Сучасна суспільно-політична лексика: семантико-структурний аспект. *Науковий вісник ХДУ. Серія «Лінгвістика»*: Збірник наукових праць. 2013. № 19. С. 54–57. (дата звернення: 16.02.2023).
21. Ковальчук О. Лінгвориторичні аспекти політичних промов сучасних американських лідерів. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2021. Т. 1, №42. С.189-196. (дата звернення: 12.03.2023).
22. Колінько М. Риторика для політологів: навчальний посібник для студентів закладів вищої освіти. Київ: ФОП Халіков Р.Х., 2022. 127 с. (дата звернення: 23.05.2023).
23. Костюк Ю. Українська суспільно-політична лексика в інтернет-виданнях 2012–

- 2017 рр. Лексика на перетині наукових парадигм: монографія / за ред. Л. Струганець. Тернопіль: Осадца Ю. В., 2018. С. 135–156. (дата звернення: 20.02.2023).
24. Коць Т. Історія дослідження публіцистичного стилю в збірнику «Культура слова». *Культура слова*. 2017. № 87. С. 52–64. (дата звернення: 22.02.2023).
25. Кравченко О. Поляки визнали Зеленського політиком 2022 року у світі. LB.ua.URL:https://lb.ua/world/2023/01/03/541330_polyaki_viznali_zelenskogo.html (дата звернення: 13.03.2023).
26. Крамаренко Д. Жаргон та неологізми. Як війна збагатила словниковий запас українців. РБК-Україна.
URL: <https://www-rbc-ua.cdn.ampproject.org/c/s/www.rbc.ua/rus/news/zhargon-ta-neologizmi-k-viyna-zbagatila-slovnikoviy-1676393294.html/amp> (дата звернення: 26.03.2023).
27. Крапива Ю. В., Крікун Д. А. Політична промова як різновид політичної комунікації. *Закарпатські філологічні студії: науковий журнал*. Ужгород: Видавничий дім "Гельветика", 2019. Т. 2. Вип. 11. С. 42-45. (дата звернення: 12.03.2023).
28. Креховецька С. А., Мицан Д. М. Звернення Володимира Зеленського до українського народу в період війни. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 2022. № 56. С. 71–75. (дата звернення: 17.05.2023).
29. Кривенко С. «Мені потрібна зброя, а не евакуація». Як Зеленський став українцем, що рятує світ. Твоє Місто - твоє телебачення. URL: https://tvoemisto.tv/blogs/meni_potribna_zbroya_a_ne_evakuatsiya_yak_zelenskyuy_s_tav_ukraintsem_shcho_ryatuie_svit_136976.html (дата звернення: 23.05.2023).
30. Кузенко Г. М. Мовні засоби вираження емотивності. *Наукові записки. Філологічні науки*. Т. 18, № 2000. С. 76–83. (дата звернення: 24.03.2023).

31. Кургут Л. П. Функціональна парадигма текстової категорії каузальності. *Вісник Сумського державного університету. Серія Філологія*. 2003. № 4(50). С. 116-119. (дата звернення: 18.03.2023).
32. Кушнарєва М. Б. Звернення президента країни до народу як складова стратегічних комунікацій: досвід США та України. *Міжнародна наукова конференція “Бібліотека. Наука. Комунікація. Інноваційні трансформації ресурсів і послуг”* (2022), Київ, 4–6 жовтня 2022 р. (дата звернення: 17.03.2023).
33. Луценко Л. О., Зашкола Ю. І. Комунікативний імідж сучасного британського політика Джеремі Ханта. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2021. Т. 32 (71), № 1 Ч. 2. С. 139–145. (дата звернення: 01.05.2023).
34. Лютий. Рік незламності – звернення Президента України. Президент України Володимир Зеленський. Офіційне інтернет-представництво. 24 лютого 2023 року, 08:40.
URL: <https://www.president.gov.ua/news/zvernennya-prezidenta-ukrayini-volodimira-zelenskogo-lyutij-81213> (дата звернення: 18.03.2023).
35. Мацько Л., Сидоренко О., Мацько О. *Стилістика української мови: Підручник*. Київ: Вища шк., 2003. 462 с. (дата звернення: 20.02.2023).
36. Михайленко В. Публіцистичний стиль як засіб впливу на реципієнта. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. Ужгород : Говерла, 2010. Вип. 23. С. 114-116. (дата звернення: 11.03.2023).
37. Мойсієнко А., Бас-Кононенко О., Бондаренко В. та ін. *Сучасна українська літературна мова: Лексикологія. Фонетика: підручник*. Київ: Знання, 2010. 270 с. (дата звернення: 16.02.2023).
38. Наше з вами відчуття єдності, справжності так контрастує зі страхом, який запанував у Росії – звернення Президента України. Президент України

Володимир Зеленський. Офіційне інтернет-представництво. 1 січня 2023 року, 20:02.

URL: <https://www.president.gov.ua/news/nashe-z-vami-vidchuttya-yednosti-spravzhnosti-tak-kontrastuy-80201> (дата звернення: 19.03.2023).

39. Орду К. С., Сікорська О. О. До питання про визначення структурних компонентів комунікативного іміджу лікарів. *Пріоритетні наукові напрямки педагогіки і психології: від теорії до практики: збірник тез міжнародної науково-практичної конференції*. 2021. С. 36–44. (дата звернення: 03.05.2023).
40. Орлова В. Президент з народом: що носить Зеленський під час війни (фото). URL: <https://www-unian-ua.cdn.ampproject.org/c/s/www.unian.ua/politics/shcho-nosit-volodimir-zelenskiy-pid-chas-viyni-stil-y-odyag-zelenskogo-foto-novini-ukrajina-amp-11778225.html> (дата звернення: 06.05.2023).
41. Основні функції мови. Stud. URL: https://stud.com.ua/87248/literatura/osnovni_funktsiyi_movi (дата звернення: 19.03.2023).
42. Офіс Президента України. Лютий. Рік незламності. Звернення Володимира Зеленського 24.02.2023. YouTube. URL: https://www.youtube.com/watch?v=y8DmKLL6E_g (дата звернення: 15.03.2023).
43. Офіс Президента України. Сила суспільства й міцність держави поєднуються саме справедливістю. Звернення Володимира Зеленського 22.01.2023. YouTube. URL: https://www.youtube.com/watch?v=4W60k7_Ug-k&embeds_euri=https%3A%2F%2Fwww.president.gov.ua%2F&feature=emb_imp_woyt (дата звернення: 15.03.2023).
44. Офіс Президента України. Наше з вами відчуття єдності, справжності так контрастує зі страхом, який запанував у Росії. Звернення Володимира Зеленського 01.01.2023, 2023. YouTube. URL: https://www.youtube.com/watch?v=Lg6gMPqeQz0&embeds_euri=https%3A%2F%2Fwww.president.gov.ua%2F&feature=emb_imp_woyt (дата звернення: 15.03.2023).

45. Офіс Президента України. Сьогодні Україна почала відзначати першу річницю перших переможних битв повномасштабної війни, які призвели до втечі окупанта 21.03.2023, 2023. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=LundYJoFhtU> (дата звернення: 26.03.2023).
46. Офіс Президента України. Виступ Президента перед польськими політиками і представниками громадськості України і Польщі, 2023. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=m8gm2rdmLeg> (дата звернення: 06.05.2023).
47. Офіс Президента України. Промова Президента України Володимира Зеленського в парламенті Японії. 2023. URL: <https://www.president.gov.ua/news/promova-prezidenta-ukrayini-volodimira-zelenskogo-v-parlamen-73769> (дата звернення: 06.05.2023).
48. Офіс Президента України. Промова Президента України Володимира Зеленського на засіданні Європейської ради. 25 березня 2022 року. URL: <https://www.president.gov.ua/news/promova-prezidenta-ukrayini-volodimira-zelenskogo-na-zasidan-73809> (дата звернення: 06.05.2023).
49. Офіс Президента України. Промова Президента України Володимира Зеленського на спеціальному пленарному засіданні Європарламенту. 9 лютого 2023 року. URL: <https://www.president.gov.ua/news/ukrayinskij-yevropejskij-sposib-zhittya-rosiya-namagayetsya-80881> (дата звернення: 12.05.2023).
50. Павлик В., Максимішин Н. Суспільно-політична лексика у текстах Джеремі Кларксона (перекладацький аспект). *Молодий вчений*. 2018. № 12(64).С.477–481. (дата звернення: 26.02.2023).
51. Петренко С. Духовні сенси категорії "правда" в риториці Президента України В. Зеленського в умовах російсько-української війни. *Сучасний масовокомунікаційний простір: історія, реалії, перспективи*: матеріали науково-практичної конференції. 2022. № 26-27 трав. С. 20–29. (дата звернення: 15.03.2023).

52. Письменниця Анастасія Левкова про мову воєнного часу. The Ukrainians. URL: <https://theukrainians.org/slova-vijny/> (дата звернення: 26.03.2023).
53. Полещук О. Суспільно-політична лексика, суспільно-політична термінологія, суспільно-політичний термін: природа, функції, сутнісні ознаки. *Мова і суспільство*. 2015. № 6. С. 45–52. (дата звернення: 04.03.2023).
54. Політична термінологія у сучасному інформаційному просторі / В. Я. Жалай та ін. *Лінгвістика XXI століття: нові дослідження і перспективи*. 2019. С.5–51. (дата звернення: 02.03.2023).
55. Поліщук Н. Суспільно-політична лексика і термінологія у мові сучасної публіцистики. *Термінологічний вісник*. 2015. № 3(2). С. 279–288. (дата звернення: 09.02.2023).
56. Поплавська Н. М., Дащенко Н. Л. Новітні політичні терміни у мові інтернет-видань (семантико-функціональний аспект). *Записки з українського мовознавства*. Збірник наукових праць. 2021. № 28. С. 10–26. (дата звернення: 07.02.2023).
57. Промови та звернення. Президент України Володимир Зеленський Офіційне інтернет-представництво. URL: <https://www.president.gov.ua/news/speeches> (дата звернення: 12.03.2023).
58. Самчук Л. С. Прецедентні феномени в політичному дискурсі (на матеріалі промов Володимира Зеленського). *Таврійські філологічні наукові читання: матеріали міжнар. науково-практ. конф., м. Київ, 28–29 січ. 2022 р. Київ, 2022*. С. 161–165. (дата звернення: 03.05.2023).
59. Сисак І. “Історичний день” та “блискуча промова”: реакції на візит Зеленського до США.
URL: <https://www-radiosvoboda-org.cdn.ampproject.org/c/s/www.radiosvoboda.org/amp/reaktsiyi-na-vizyt-zelenskoho-do-ssha/32188732.html> (дата звернення: 11.05.2023).

60. Сила суспільства й міцність держави поєднуються саме справедливістю – звернення Президента України. Президент України Володимир Зеленський. Офіційне інтернет-представництво. 22 січня 2023 року, 20:02. URL:<https://www.president.gov.ua/news/sila-suspilstva-j-micnist-derzhavi-poyednuutsya-same-spravedlivistyu-80557> (дата звернення: 21.03.2023).
61. Семененко Л. Л. Категорійна характеристика суспільно-політичної лексики. *Наукові записки Національного університету “Острозька академія”*. 2018. № 64. С. 118–121. (дата звернення: 22.05.2023).
62. Снісаренко Я. Суспільно-політична лексика: проблеми визначення та вивчення. *Наукові записки. Сер.: Філологічні науки*. 2009. № 81(4). С. 31–35. (дата звернення: 26.02.2023).
63. Снісаренко Я. Суспільно-політична лексика як специфічна лексична категорія. *Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах. Мовознавство. Перекладознавство*. 2012. № 26. С. 136–150. (дата звернення: 23.02.2023).
64. Сотников А. Ключові слова в політичному дискурсі. *Лінгвістика XXI століття: нові дослідження і перспективи*. 2009. № 3. С. 216–224. (дата звернення: 25.02.2023).
65. Стеблина Н. О. Тексти офіційного політичного дискурсу як індикатор еволюції політичного режиму (на матеріалі промов українських президентів). *Вісник ДонНУ імені Василя Стуса, Сер.: Політичні науки*. 2019. С.85–96. (дата звернення: 12.03.2023).
66. Стишов О. А. Нова суспільно-політична лексика і термінологія в сучасній українській мові. *Лінгвістичні дослідження: Зб. наук. праць ХНПУ ім. Г.С. Сковороди*. 2019. № 50. С. 258–269. (дата звернення: 01.03.2023).
67. Сучасна українська літературна мова: Лексикологія. Фонетика: підручник / А. Мойсієнко, О. Бас-Кононенко, В. Бондаренко та ін. К.: Знання, 2010. 270с. (дата звернення: 08.03.2023).

68. Сьогодні Україна почала відзначати першу річницю перших переможних битв повномасштабної війни, які призвели до втечі окупанта – звернення Президента України. Президент України Володимир Зеленський. Офіційне інтернет-представництво. 21 березня 2023 року, 22:29.
URL: <https://www.president.gov.ua/news/sogodni-ukrayina-pochala-vidznachati-pershu-richnitsu-pershi-81725> (дата звернення: 24.03.2023).
69. Сюта Г. Прецедентні висловлення в українській політичній риторичі. *Культура слова. Мова засобів масової комунікації*. 2019. №90. С.120–132. (дата звернення: 05.05.2023)
70. Тимчук О. Т., Сеньків О. М. Функціональний аспект прецедентних текстів. *Молодий вчений*. 2017. № 4.3. С.251-254. (дата звернення: 09.05.2023)
71. Товстокора Ю. Комунікативна поведінка особистості: особливості взаємозв'язків між компонентами. *Педагогічний процес: теорія і практика* (Серія: Психологія). 2017. № 1 (56). С. 69–75. (дата звернення: 01.05.2023).
72. Туровська Л. В. Вивчення суспільно-політичної лексики: традиції і новаторство. *Молодий вчений*. 2017. № 12.1 (52.1). С. 52–56. (дата звернення: 05.02.2023).
73. Туровська Л. В. Українська суспільно-політична терміносистема: витoki і проблеми становлення. *Термінологічний вісник*. 2017. № 4. С. 173–186. (дата звернення: 05.03.2023).
74. Українська мова (за правознавчим спрямуванням): навч. посіб. / В. М. Пивоваров, О. А. Лисенко, Л. М. Сідак та ін. Харків: Право, 2018. 328 с. (дата звернення: 17.03.2023).
75. Українська правда. #Янелох. Помилки Зеленського у комунікації. URL: <https://www-pravda-com.ua.cdn.ampproject.org/c/s/www.pravda.com.ua/columns/2019/10/31/7230584/index.amp> (дата звернення: 04.06.2023).
76. Хар М. Воєнний дискурс: процеси неологізації. *Закарпатські філологічні студії*. Т. 1, № 24. С. 160–167. (дата звернення: 26.03.2023).

77. Хурі Е. Е. Громадсько-політична лексика в умовах мовної глобалізації (на прикладі мови видання АРК “Кримська світлиця”). *Культура народів Причорномор'я*. 2009. № 156. С. 143-145. (дата звернення: 02.03.2023).
78. Чиханцова О. А. Духовність як ресурс розвитку життєстійкості особистості. *Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України*. Том IX: Загальна психологія. Історична психологія. Етнічна психологія. № 9. К.: Талком, 2016. С. 540-547. (дата звернення: 25.03.2023).
79. Шаповаленко Н. М. Особливості публічного мовлення. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2015. № 1. С. 152-154. (дата звернення: 12.03.2023).
80. Шиманова-Стефанишин О. Політична комунікація в умовах воєнного стану в Україні: політологічний аналіз основних меседжів. *Регіональні студії*. 2022. № 30. С. 30–36. (дата звернення: 14.03.2023).
81. Якимчук В., Лопатюк Н. Комунікативні стратегії і тактики в політичних промовах В. Зеленського. *Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Германська філологія*. 2022. № 835-836. С. 127–135. (дата звернення: 15.05.2023).
82. 14 визначних цитат шостого Президента України Володимира Зеленського. *Vogue*. URL: <https://vogue-ua.cdn.ampproject.org/c/s/vogue.ua/article/lifestyle-amp/14-viznachnih-citat-shostogo-prezidenta-ukrajini-volodimira-zelenskogo-48667.html> (дата звернення: 30.05.2023).
83. *espresso.tv*. Зеленський і Кішіда підписали спільну заяву про глобальне партнерство між Україною та Японією. URL: <https://espresso-tv.cdn.ampproject.org/c/s/espresso.tv/premer-yaponii-kishida-u-21-bereznya-pribude-v-kiiv-kyodo?amp> (дата звернення: 07.05.2023).
84. NV. “Битву за свободу неможливо виграти частково”. Емоційний виступ Зеленського на площі у центрі Варшави – повний текст і відео. NV. URL:

- <https://nv-ua.cdn.ampproject.org/c/s/nv.ua/ukr/amp/vistup-zelenskogo-v-polshchi-5-kvitnya-video-ta-povniy-tekst-novini-ukrajini-50315857.html> (дата звернення: 06.04.2023).
85. Slovo i Dilo. Виступ Зеленського у Конгресі США: повний текст. URL: <https://www.slovoidilo-ua.cdn.ampproject.org/c/s/www.slovoidilo.ua/amp/2022/12/22/novyna/polityka/vystup-zelenskoho-konhresi-ssha-povnyj-tekst> (дата звернення: 11.05.2023).
86. Trebin M. P., Chernyshova T. O. Linguistic analysis of ukrainian president Volodymyr Zelenskyu's political rhetoric: strategies & tactics. *Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*. 2022. № 1 (52). С. 193–210. URL: <http://fil.nlu.edu.ua/article/view/249894> (дата звернення: 09.05.2023).
87. Ukrinform. Виступ Володимира Зеленського у Конгресі США. URL: <https://www.ukrinform-ua.cdn.ampproject.org/c/s/www.ukrinform.ua/amp/rubric-politics/3638854-vistup-volodimira-zelenskogo-na-spilnomu-zasidanni-obohtmlat-kongresu-ssa.html> (дата звернення: 04.05.2023).
88. Ukrinform. Прем'єр Японії після звернення Зеленського висловив підтримку України. URL: <https://www.ukrinform-ua.cdn.ampproject.org/c/s/www.ukrinform.ua/amp/rubric-polytics/3437968-premer-aponii-pisla-zvernenna-zelenskogo-visloviv-pidtrimku-ukraini.html> (дата звернення: 08.05.2023).
89. Yakovenko Y. The politics of speech as a subject of research. *Visnyk of the Lviv University*. 2022. No. 42. P. 353–358. URL: <https://doi.org/10.30970/pp.2022.42.46> (date of access: 08.05.2023).

ДОДАТКИ

